

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMAL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM HUKUKU PROGRAMI

İSLAM HUKUKU AÇISINDAN TARIM SİGORTASI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Abdurrahim GÜLER

BURSA - 2016

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMAL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM HUKUKU PROGRAMI

İSLAM HUKUKU AÇISINDAN TARIM SİGORTASI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Abdurrahim GÜLER

Danışman:
Prof. Dr. Ali KAYA

BURSA - 2016

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Temel İslam Bilimleri Anabilim/Anasanat Dalı,
İslam Hukuku Bilim Dalı'nda 701423.009
numaralı Abdurrahim Gültür'nün hazırladığı
"İslam Hukuku Açısından Terim Sigortası"
konulu Yüksek Lisans (Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik
Tezi/Çalışması) ile ilgili tez savunma sınavı, 18.07/2016 günü 10.00-12.00 saatleri
arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının
Başarılı (başarılı/başarısız) olduğuna oybirliği (oybirliği/oy
çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)

Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Prof. Dr. Ali KAYA
Uludağ Üni.

Yrd. Doç. Dr. Cenalattin YENİ
Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Alant İzzet Bayraktar
Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. M. Salih KUMAR
Uludağ Üni.

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

...../...../ 20.....

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “İslam Hukuku Açısından Tarım Sigortası” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarının kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

18.07.2016

Adı Soyadı : Abdurrahim GÜLER
Öğrenci No : 701423009
Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri
Programı : İslam Hukuku
Statüsü : Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Abdurrahim Güler
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri
Bilim Dalı : İslam Hukuku
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : XI + 126
Mezuniyet Tarihi : / / 2016
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ali Kaya

İSLAM HUKUKU AÇISINDAN TARIM SİGORTASI

Prim karşılığında; insana bir zarar dokunduğunda zararın maddi yönünü karşılayan bir sistem olan sigorta, zamanla yayılıp çeşitlenmiştir. Yayıldığı alanlardan bir tanesi de afet ve felaketslere karşı savunmasız olan tarımcılık alanıdır. Ancak bir muamelenin faydalı ve meşru görülebilmesi için İslam hukuk ilkelerine uygun olması gerekmektedir.

İslam hukukçularının çoğunluğu, sigortanın meşru olabilmesi için yardımlaşma amacıyla ve İslam hukuk ilkelerine uygun olarak yapılması gerektiği görüşündedir. Bazı âlimler ise sigortanın İslam hukuk ilkelerine uygun olduğu görüşünü savunmuşlardır. Bu sebeple âlimlerin çoğunluğu, Türkiye’de ki Tarım Sigortaları Havuzu Tarsim’in devlet destekli ve yardımlaşma amaçlı olmasından dolayı caiz görmüşlerdir. Tarım sigortasını da İslam hukuk ilkelerine uygun olması şartlı ile meşru olabileceğini belirtmişlerdir.

Bu çalışma, giriş, dört bölüm ve sonuç bölümünden oluşmaktadır. Sigorta, Tarım sigortası ve bunların İslam hukuku açısından araştırılması ele alınmaktadır.

Anahtar Sözcükler:

İslam Hukuku, Sigorta, Tarım Sigortası, Tarsim, Tehlike, Güvence.

ABSTRACT

Name and Surname : Abdurrahim Güler
University : Uludağ University
Institution : Social Science Institution
Field : Basic Islamic Sciences
Branch : Islamic Law
Degree Awarded : Master
Page Number : XI + 126
Degree Date : / / 2016.
Supervisor : Prof. Dr. Ali Kaya

AGRICULTURAL INSURANCE IN TERMS OF ISLAMIC LAW

Insurance, the compensating system for material damage, spread over time and has diversified. It also includes agriculture, which is vulnerable to disasters and catastrophes. However, the treatment must be in accordance with the principles of Islamic law in order to be useful and seen as legitimate.

The majority of the jurists considers insurance legitimate, provided that it is for the purpose of assistance, and should be made in accordance with the principles of Islamic law. Some Islamic scholars argued that insurance is in accordance with the principles of Islamic law. Therefore, the majority of scholars see Tarsim (agricultural insurance pool in Turkey) permissible for it is state-sponsored, and its purpose is charity. And it is stated that agricultural insurance is also legitimate on the condition that it is in accordance with the principles of Islamic law.

This study consists of an introduction, four chapters and a conclusion. And it aim to investigate insurance, agricultural insurance and their compliance with Islamic law.

Keywords:

Islamic Law, Insurance, Agricultural Insurance, Tarsim, Risk, Assurance.

ÖNSÖZ

Asırlar boyunca insanlar hayatlarında, çeşitli risk ve tehlikelerle karşı karşıya kalmışlardır. Bu tehlikeler, maddî ya da manevî kayıp ve zararlara sebep olmuştur.

İnsanlar zamanla bu risk ve tehlikelere karşı korunma ve zararlarını telafi etme mekanizmaları oluşturmaya başlamışlardır. Bu mekanizmalardan biri de hiç şüphesiz sigorta kurumu olmuştur.

İlk önce Avrupa'da deniz sigortalarıyla başlayan bu süreç, sonraları daha da çeşitlenip, bütün ülkelere yayılmıştır. Ancak Müslüman toplumlarda sigorta, batıdan gelmesi ve İslam hukuku kaynaklarında açıkça zikredilmeyişi gibi sebepler nedeniyle şüphe ile karşılanmıştır. Buna rağmen sigorta hızla yayılmaya, artık neredeyse sosyal ve ticaret hayatının vazgeçilmez bir unsuru olarak kabul edilmeye başlanmıştır.

Her alanda etkili olmaya başlayan sigorta, risk ve tehlikelerin çok daha fazla olduğu tarım alanını da kapsamıştır. Zira tarım sektörü doğal afet ve felaketlere açık durumda bulunmaktadır.

İslam hukukunun ilke ve kuralları ile bağdaştırılamaması sebebiyle, İslam hukukçuları ilk başta sigorta karşısında olumsuz bir tavır takınmışlardır. Ancak bazı İslam hukukçuları zamanla yaygınlaşması ve ihtiyaç bulunması gibi gerekçelerle, ayrıca başka meşruluğunu ortaya koyan deliller de bularak başlangıçta belli türleri ile de olsa sigortayı savunmaya başlamışlardır. Bu konuda tartışmalar ve araştırmalar da devam etmiştir.

Biz bu çalışmamızda çeşitlenerek sosyal ve ticari hayatın büyük bir bölümünü kapsayan sigorta kurumunun tarım sigortası hakkında İslam Hukukunun yaklaşımının ne olabileceğini; konu ile ilgili tartışmaları, ileri sürülen düşünce ve kanaatler ışığında ortaya çıkarmaya çalışacağız.

Zira tarım alanındaki zorluklar, afetler ve çiftçilerin sıkıntılılarına bakıldığında, konunun önemi daha da artmaktadır. Biz de genelde sigorta özelde ise tarım sigortası ile alakalı bilgileri araştırmaya, bu konudaki İslam hukukçularının görüşlerini ve bunların dayandığı delilleri bir araya getirmeye gayret gösterdik.

Özellikle ders ve tez çalışmamız döneminde bilgi, tecrübe ve yönlendirmeleriyle şekillendiğimiz değerli hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca başta konu seçimi olmak üzere, böyle bir çalışmaya bizi sevk eden, çalışmamızda fikirlerinden ve yönlendirmelerinden istifade ettiğim, yoğun çalışma temposuna rağmen kıymetli vakitlerini bana ayıran danışmanım değerli hocam Prof. Dr. Ali Kaya'ya şükranlarımı arz ederim. Ayrıca çalışmamızda katkısı bulunan hoca ve arkadaşlarım ile özellikle desteklerinden dolayı aileme de en içten dileklerle teşekkür ederim.

BURSA 2016

Abdurrahim GÜLER

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
ÖN SÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ	1
1. KONUNUN ÖNEMİ	1
2. KONUNUN SINIRLANDIRILMASI.....	3
3. ARAŞTIRMA METODU VE KONUNUN SUNULMASI	3

BİRİNCİ BÖLÜM

SİGORTANIN TANIMI, TARİHÇESİ VE ÇEŞİTLERİ

1. SİGORTANIN TANIMI	5
2. SİGORTANIN MAHİYETİ	6
3. SİGORTA AKDİNİN ÖZELLİK VE UNSURLARI	8
3.1. HUKUKÎ UNSURLAR.....	9
3.2. TEKNİK UNSURLAR	15
4. SİGORTANIN TARİHÇESİ	17
4.1. MODERN SİGORTA ÖNCESİ DÖNEM	18
4.2. MODERN SİGORTA DÖNEMİ	20
4.3. TÜRK DEVLETLERİNDE SİGORTA	21
4.4. TÜRKİYE’DE SİGORTA	22
5. SİGORTANIN ÇEŞİTLERİ.....	23
5.1. SOSYAL SİGORTA	24
5.2. ÖZEL SİGORTA	24
5.2.1. Primleri Açısından.....	24

5.2.1.1. Sabit Primli Sigorta	24
5.2.1.2. Değişken Primli Sigorta(Karşılıklı sigorta-Yardımlaşma sigortası).....	24
5.2.2. Konuları Açısından	25
5.2.2.1. Mal Sigortası	25
5.2.2.2. Hayat Sigortası	25
5.2.2.3. Mâlî Mesuliyet Sigortası	26

İKİNCİ BÖLÜM

TARIM SİGORTASI VE TÜRKİYE’DE TARIM SİGORTALARI

HAVUZU ‘TARSİM’

1. TARIMIN TANIMI VE ÖNEMİ.....	28
2. TARIM SİGORTACILIĞININ TANIMI VE KAPSAMI.....	29
3. TARIM SİGORTACILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ.....	31
3.1. DÜNYADAKİ GELİŞİM SÜRECİ	31
3.2. TÜRKİYE’DEKİ GELİŞİM SÜRECİ	33
4. TARIM SİGORTASININ ÇEŞİTLERİ.....	36
4.1. ÜRÜN SİGORTASI.....	37
4.1.1. Tek Riske Dayalı Sigorta	38
4.1.2. Birleşik Risklere Dayalı Sigorta.....	38
4.1.3. Bütün Tehlikelere Karşı Sigorta.....	39
4.2. VERİME DAYALI SİGORTA.....	39
4.3. HAYVAN HAYAT SİGORTASI.....	40
4.4. DİĞER TARIM SİGORTASI ÇEŞİTLERİ	40
5. TARIM SİGORTACILIĞININ GEREKLİLİĞİ VE YARARLARI	40
6. TARIM SİGORTACILIĞI VE RİSK YÖNETİMİ	42
6.1. RİSK KAVRAMI, TARIMSAL RİSK VE BELİRSİZLİKLER	43
6.1.1. Doğal Risk ve Belirsizlikler	44
6.1.2. Ekonomik Risk ve Belirsizlikler	45
6.1.3. Sosyal Risk ve Belirsizlikler	46
6.2. TARIMDA RİSK YÖNETİMİ VE TARIM SİGORTALARI	47

7. TARIM SİGORTALARI HAVUZU	48
7.1. TARIM SİGORTALARI HAVUZUNUN KURULUŞ AMACI VE GÖREVLERİ	50
7.2. TARIM SİGORTALARI HAVUZUNA DEVLET DESTEĞİ	51
7.2.1. Prim Desteği	51
7.2.2. Hasar Fazlası Desteği	52
8. HAVUZ İŞLETİCİSİ ŞİRKET ‘TARSİM’	52
8.1. ORTAKLIK YAPISI VE GÖREVLERİ	52
8.2. “TARSİM” TARAFINDAN SUNULAN SİGORTA ÜRÜNLERİ.....	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLAM HUKUKU AÇISINDAN TARIM SİGORTASI VE MAHİYETİ

1. İSLAM HUKUKUNUN KLASİK KAYNAKLARINDA TARIM SİGORTASI	55
2. İSLAM HUKUK DOKTRİNİNE GÖRE TARIM SİGORTASININ MAHİYETİ	57
2.1. GAYESİ AÇISINDAN	57
2.1.1. Teminat Akdi	57
2.1.2. Tesadüfe Bağlı Akit	57
2.1.3. Şirket Akdi	57
2.2. İSİMLİ VE İSİMSİZ İŞLEMLER AÇISINDAN	58
2.3. AKİT SERBESTLİĞİ AÇISINDAN	58
3. TARIM SİGORTASININ DİĞER AKİTLER ARASINDAKİ YERİ VE MUKAYESESİ	59
3.1. YARDIMLAŞMA VE TARIM SİGORTASI	59
3.1.1. Tarım Sigortasını Yardımlaşma Kabul Edenlerin Delilleri	59
3.1.2. Tarım Sigortasının Yardımlaşma Olmadığını Savunanların Delilleri	60
3.2. MUVÂLÂT AKDİ VE TARIM SİGORTASI	61
3.2.1. Tarım Sigortasını Muvâlât Akdine Benzetenlerin Delilleri	62
3.2.2. Tarım Sigortasının Muvâlât Akdine Benzemediğini Savunanların Delilleri	62

3.3. ÂKİLE SİSTEMİ VE TARIM SİGORTASI	63
3.4. HİBE AKDİ VE TARIM SİGORTASI	65
3.5. KEFÂLET AKDİ VE TARIM SİGORTASI	66
3.6. KİRA (İCARE) AKDİ VE TARIM SİGORTASI	68
3.7. VEDİA (EMANET) AKDİ VE TARIM SİGORTASI.....	70
3.8. MUDAREBE AKDİ VE TARIM SİGORTASI	72
3.9. VEKÂLET AKDİ VE TARIM SİGORTASI	74
3.10. TARIM SİGORTASI YENİ BİR AKİTTİR.....	77

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İSLAM HUKUKU AÇISINDAN TARIM SİGORTASI VE TARSİM'İN MEŞRUIYETİ

1. İSLAM HUKUKU AÇISINDAN TARIM SİGORTASININ MEŞRUIYETİ.....	79
1.1. BATIL KILAN UNSURLAR	79
1.1.1. Garar ve Cehalet.....	79
1.1.2. Kumar.....	84
1.1.2.1. Tarım Sigortasının Kumar Olmadığını Savunanların Delilleri	87
1.1.2.2. Tarım Sigortasının Kumar Olduğu Görüşünde Olanların Delilleri	88
1.1.3. Faiz	90
1.1.3.1. Tarifi ve Çeşitleri	90
1.1.3.2. Tarım Sigortasında Faiz Unsuru	91
1.2. MÜBAH KILAN UNSURLAR	94
1.2.1. Akitlerde Aslolanın Mübah Olması Prensibi	94
1.2.2. Örf Delili	96
1.2.2.1. Tarım Sigortasının Örf Haline Geldiğini Savunanların Delilleri	96
1.2.2.2. Tarım Sigortasının Örf Haline Geldiğini Kabul Etmeyenlerin Delilleri.....	97
1.2.3. Mesâlih-i Mürsele	99

1.2.3.1. Tarım Sigortasının Mesâlih-i Mürsele Olduğunu Savunanların Delilleri	100
1.2.3.2. Tarım Sigortasının Mesâlih-i Mürsele Olmadığını Savunanların Delilleri	100
1.2.4. Kolaylaştırma Prensibi	102
1.2.5. Zaruret	104
1.2.5.1. Zaruretin Tarifi	104
1.2.5.2. İhtiyaç Zaruret ilişkisi	105
1.2.5.3. Zaruret Halinin Şartları	105
1.2.5.4. Tarım Sigortası Zaruret ilişkisi	106
2. TARIM SİGORTALARI HAVUZU TARSİM'İN İSLAM HUKUKU AÇISINDAN MEŞRUIYETİ	111
2.1. TARSİM'İN İSLAM HUKUK İLKELERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	113
2.1.1. Faiz	113
2.1.2. Garar ve Cahalet	115
2.1.3. Kumar	116
2.2. TARSİM HAKKINDA İSLAM HUKUKÇULARININ GÖRÜŞLERİ	117
SONUÇ	119
KAYNAKLAR	122
ÖZGEÇMİŞ	126

KISALTMALAR

Kısaltma	Bibliyografik Bilgi
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
a.e.	Aynı eser
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
a.g.tz.	Adı Geçen Tez
a.y.	Aynı yer
b.	Baskı
b.a.	Eserin bütününe atıf
Bkz.	Bakınız
bkz. aş.	Eserin kendi içinde aşağıya atıf
bkz. yuk.	Eserin kendi içinde yukarıya atıf
c.	Cilt
çev.	Çeviren
der.	Derleyen
ed.	Editör
h.	Hicrî
haz.	Hazırlayan
IMF	Uluslararası Para Fonu
İ.Ü.S.B.E.	İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
KİT	Kamu İktisadî Teşebbüsü
k.g.	Karşı görüş
karş.	Karşılaştırınız
m.	Miladî
md.	Madde
M.Ö.	Milattan Önce
M.Ü.S.B.E.	Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
nu.	Numara
ö.	Ölüm Tarihi
p.	Page
S.	Sayı
s.	Sayfa

s.a.v	Sallallahu aleyhi ve sellem
ss.	Sayfadan sayfaya
Taf.	Tafsilat
Tarsim	Tarım Sigortaları Havuzu
<i>DİA</i>	TDV İslâm Ansiklopedisi
TEAE	Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü
thk	Tahkik
trs.	Tercümesi
TSRSB	Türkiye Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği
ty.	Basım tarihi yok
v.dğr.	Ve diğerleri
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve devamı
vs.	Vesaire
y.y.	Basım yeri yok

GİRİŞ

1. KONUNUN ÖNEMİ

İnsan, toplum denilen sosyal bir çevre içerisinde meydana gelir. Zamanla bu çevrede gelişir, büyür ve bir gün her canlı varlık gibi yaşamı sona erer. Bireysel olarak insan geçicidir; fakat toplumlar sürekli. Bu bakımdan insanın sosyal bir varlık olduğu ve toplumdan ayrı tek başına bir hayat yaşayamayacağı bir gerçektir.¹

Asırlar boyunca insanlar kısa ya da uzun hayatlarında, çeşitli tehlikelerle karşı karşıya kalmışlardır. Bu tehlikeler, maddî ya da manevî kayıplara ve zararlara sebep olmuştur. Hastalık, işsizlik ve kaza gibi tehlikelerin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği şüpheli olup, yaşlılık ve ölüm gibi tehlikelerin ise gerçekleşeceği kesindir. Bu tehlikelerin bazıları kişinin iradesine bağlı iken, bazıları bireyin iradesinden bağımsız olarak meydana çıkmaktadır.

Görüldüğü üzere insanın sosyal ve ekonomik sahası, devamlı olarak tehlikelerle karşı karşıyadır. Doğal olarak insan bu tehlikelere karşı kendini korumak ister. Bu korumada iki şekilde gerçekleşebilir. Ya tehlikeleri önleyerek, ya da bunların meydana getirdiği zararları karşılanabilir hale getirmekle bu koruma gerçekleşebilir. Tabiat ve ona bağlı tüm varlıklar, devamlı olarak hareket halinde olduğundan çoğu kez bu tehlikeleri tamamen veya kısmen önlemek mümkün olmamaktadır. Tehlikeleri önlemek ancak çok sınırlı hallerde gerçekleşmektedir. Bu yüzden tehlikeleri önlemek veya en az yıkıcı hale getirmek için tedbir almak gerekmektedir.²

İnsanlığın bu tehlikelere karşı aldığı tedbirler tarih boyunca farklılık göstermiştir. Ancak sanayi devriminden önceki toplumların unsurları ve kültürleri birbirine benzemektedir. Tarım devri olarak isimlendirdiğimiz bu devirler, akrabalık bağlarının daha sağlam olduğu, şehirleşmenin az olduğu ve insanların birbirlerini daha iyi tanıdıkları devirlerdir. Bu yüzden bu devirlerde insanlar, kendilerini akrabalık, meslektaşlık gibi dayanışmalarla tehlikelere karşı korumaya çalışıyorlardı. Lakin sanayi devriminden itibaren şehirleşmenin ve teknolojinin hızla ilerlemesiyle birlikte, bu

¹ Necip Bilge, **Hukuk Başlangıcı**, 25.b. , Turhan Kitabevi, Ankara, 2008, s. 25.

² Haydar Arseven, **Sigorta Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul, 1991, s. 4.

bağlar zayıflamaya ve dayanışmalar azalmaya başladı. Ve bunun sonucunda insanlar kendilerini tehlikelerden korumak için farklı yollar aramaya ve farklı kurumlar meydana getirmeye başladı.³

Zaman geçtikçe yoğunlaşan bu mücadele teknikleri tehlike ve sonuçlarına karşı teminat sağlama sorununu ortaya çıkarmıştır. Tehlikelere karşı teminat sağlama sorunu karşısında kişiler ve müesseseler özel menfaatlerini korumak amacıyla, kendi gayret ve davranışlarıyla kendilerine teminat sağlayıcı bir takım teknikler geliştirmişlerdir.⁴

Ancak bu bireysel çabaların çoğu kez yetersiz kalması, insanları başka tedbirler almaya yöneltmiştir. İşte sigorta kurumu bu tedbirlerin sonucunda ortaya çıkmıştır ve sigorta, kısa zamanda hayatın bütün alanlarına yayılmıştır.⁵ Özellikle de afet ve tehlikelere sıkça maruz kalan tarımcılıkta önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Çünkü tarımda sigortaya olan ihtiyaç, diğer alanlardaki sigorta ihtiyacından çok daha fazladır. Tarımla geçimini sağlayan insanların bir anda ürünlerini kaybetmesi, hem kendisi için hem de ülke ekonomisi için büyük felaketlere sebep olabilmektedir. Bu sebeple, insanların yaşaması için gerekli olan gıdayı sağlayan tarım sektörü ve tarım sektörünün korunması çok büyük önem arz etmektedir.

İslam dini ise her zaman insanı ve yaşamını korumayı hedeflemiştir. Ancak yapılan bütün iş ve eylemlerin İslam hukukuna uygun olması gerekmektedir. Aksi takdirde İslam hukuk ilkelerine aykırı olan uygulamalar, insana hem dünya hayatında hem de ahiret hayatında mutsuzluk getirecektir.

Bütün bu bilgiler ışığında, tarım sigortasının İslam hukuk ilkeleri açısından incelenmesinin ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede tarım sigortasının çeşitleri ve İslam hukuku açısından hükmü incelenmeye değer bir konudur.

Ayrıca temel kaynaklara başvurarak bu konunun açığa çıkarılmasının “ Temel İslam Bilimleri, İslam Hukuku ve Sigorta Hukuku” açısından ayrı bir değeri vardır. Bundan dolayı bu konunun incelenip araştırılması amaçlanmıştır.

³ Hadi Sağlam, İslam Hukuku Açısından Hayat Sigortası, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2001, s. 31-32.

⁴ Tuncay A. Can, **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, Beta Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1996, s. 10.

⁵ Ali Kaya, **Güncel Fıkhî Konular**, Emin Yayınları, Bursa, 2013, s. 184.

2. KONUNUN SINIRLANDIRILMASI

Bu çalışmamızı, geniş kapsamlı olmasından dolayı sigorta türlerinden tarım sigortasıyla sınırlandırdık. Zira tüm sigorta türlerini detaylı bir şekilde ele almak çok geniş bir araştırma gerektirmektedir. Ayrıca böyle bir çalışmada tüm sigorta türlerini detaylı olarak incelemek, mümkün gözükmemektedir. Bu nedenle çalışmamızı, tarım sigortasının İslam hukuku açısından incelenmesiyle sınırlandırdık.

Tarım sigortası ise çeşitleri, tarihçesi, dünyadaki uygulamaları ve Türkiye'deki devlet destekli tarım sigortası *Tarsim* olmak üzere kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Bu konu hakkındaki İslam hukukçularının görüşlerine ve delillerine bir bütünlük içerisinde yer verilmiştir. Ayrıca farklı görüşlerde yeri geldikçe belirtilmiştir.

Ancak klasik eserlerde ve ilk dönem İslam hukukçularında, bu konu hakkında açık bir bilgi belirtilmediğinden dolayı genellikle son dönem İslam hukukçularının görüşlerine ve bu konudaki eserlere daha çok yer verdik.

3. ARAŞTIRMA METODU VE KONUNUN SUNULMASI

Araştırmamızı yürütürken tarım sigortası, sigorta hukuku üzerine yazılmış müstakil kitapların yanı sıra, klasik fıkıh kitaplarından da yararlandık. Konumuzla ilgili temel eserlerden; İsa Abduh, Abdulmuttalib Abduh, Ahmet Necdi Abdüsettar, Cengiz Akatlı, Sahir Talat Akev, Nihat Dalgın, Hadi Sağlam ve Hayrettin Karaman gibi müelliflerin sigorta ile alakalı eserlerini esas aldık. Çalışmamızı şekillendirirken de çağdaş metotla yazılmış eserlerden yararlandık.

Çalışmamızda sigorta ve tarım sigortası ile alakalı tezleri, makaleleri ve bilimsel bilgileri inceledik. Klasik ve modern bilgileri bir araya getirip, aralarında bir sentez meydana getirmeye gayret gösterdik. Sigortanın, Tarım sigortasının, Tarım Sigortaları Havuzu ve TARSİM'in genel yapısı ve İslam hukuk ilkeleriyle olan münasebeti hakkında bilgi verdik. Ayrıca Tarım sigortasının İslam hukuku açısından değerlendirilmesine çalıştık.

Araştırmamız, giriş dışında dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümünde; genel olarak sigortanın tanımı, kapsamı, tarihçesi ve çeşitleri ortaya konulmaktadır.

İkinci bölümünde; tarım sigortasının tanımı, kapsamı, tarihçesi, çeşitleri, risk yönetimi ve Türkiye’de Tarım Sigortaları Havuzu Tarsim’in genel yapısı hakkında bilgi verilecektir.

Üçüncü bölümünde; tarım sigortasının İslam hukuku açısından değerlendirilmesine, İslam hukuku açısından kabul edilen diğer akitlerle mukayesesine ve bu konudaki İslam hukukçuların görüşlerine yer verilecektir.

Dördüncü bölümünde ise; İslam hukuku açısından tarım sigortasının ve tarım sigortaları havuzu Tarsim’in meşruiyeti üçüncü bölümde verilen bilgiler ışığında araştırılmaktadır. Âlimlerin ve kurumların bu konudaki fikirleri irdelenmektedir.

Sonuç kısmında ise; tarım sigortasının ve tarım sigortaların havuzu Tarsim’in, İslam hukuku açısından genel bir değerlendirilmesi yapılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİGORTANIN TANIMI, TARİHÇESİ VE ÇEŞİTLERİ

1. SİGORTANIN TANIMI

Sigorta, İtalyanca bir kelime olup “sicurta” kelimesinden alınmıştır. Sigortanın İngilizce karşılığı “security” veya “insurance”; Almanca “versicherung”, Fransızca’da ise “assurance” dır. Bu kelimeler hukukî literatürde “emniyet ve güvenlik” anlamına gelen sigorta kelimesinin karşılığıdır. Bu kelime, Arapça’da ilk olarak İbn Abidin (ö.1252/1836) tarafından “sevkerâ” veya “sükirta”⁶ şeklinde kullanılmış, Türkçe’imize ise “sigorta” olarak geçmiştir. Ancak günümüzde Arapça’da sigortayı ifade etmek için “te’mîn” kelimesi kullanılmaktadır.

Sigorta kavramı, muhtelif hukuk branşlarında farklı şekillerde tarif edilmiştir. Bu yüzden sigortayı tek bir tanım ve tarifile sınırlamak doğru gözükmemektedir. Terim olarak sigorta, istatistikî kaide ve esaslara bağlı bir tekniğe dayanarak sözleşmelerini düzenleyen bir kurum aracılığı ile kaza ve kayıpların zararını telafî etme hususunda yardımlaşma ve dayanışmayı gaye edinen ve karşılıklı ödeme esasına dayanan akdi bir sistemdir.⁷ Diğer bir deyişle sigorta, “aynı riskle karşı karşıya bulunan çok sayıda kişinin, bireysel olarak belirsiz olan riziko olasılığını belirgin duruma getirmek ve bu olasılığın gerçekleşmesiyle ortaya çıkan zararları birlikte karşılamak amacıyla, risk yönetim ve sorumluluğunu taşıyan bir kişi veya kurum tarafından bir araya getirilmesi”⁸ olayıdır. Yani sigorta, aynı tehlikelere maruz kimseler arasındaki yardımlaşmanın sigorta işletmesi aracılığı ile teknik ve rasyonel şekilde organize edilerek, zararın sigortalılar topluluğuna dağıtılması olayıdır.

Türk hukuk lüğatinde ise sigorta şöyle tarif edilmektedir: “İki veya daha fazla kimseler arasında öyle bir hukuki münasebettir ki; onunla sigorta eden kimse, karşılıklı yardım ve büyük adetler prensipleri sayesinde, diğer bir kimsenin meşru, nakden takdir

⁶ M. Ahmet Zerka, *Nizâmü’t-Te’mîn Hakikatühü ve-er-Ra’yüş-Şer’iyyi fihî*, Beyrut 1984- 1404h., s. 21

⁷ İsa Abduh, *et- Te’mîn Beyne’l Hilli ve’t Tahrîm, Dâru’l İ’tisam*, Kahire trs., s. 9.

⁸ Ahmet Cenk Dikmen, *Hayat Sigortası Şirketlerinin Örgüt Yapılarının İncelenmesi ve Bir Örnek Olay*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İst. 1991, s. 7-8.

edilebilecek olan bir menfaatini temin eylemek maksadıyla, kanun veya mukavelece (akit) tayin edilen müstakbel, oluşması şüpheli ve müşahhas bir hadisenin neticelerine göre tespit edilebilecek bir meblağın verilmesini, ücret karşılığında deruhte eder (üzerine alır).”

Türk ticaret kanunu sigortayı, 932. maddede şöyle tarif etmiştir: “Sigorta bir akittir ki, bununla sigorta eden şahıs ücret karşılığında, bir kimsenin tayin edilen fevkalâde durumları yahut zorlayıcı sebeplerden dolayı, gerek maruz kalacağı zararlar ve hasarları tazmin etmeyi, gerek bir yahut birkaç kimsenin hayatlarında belirlenen müddetler bitimi sebebiyle veya hayatlarında meydana gelen belli bir takım hadiseler dolayısıyla, bir para ödemeyi veya benzeri bir karşılığı vermeyi üzerine almaktadır.”⁹

Yapılan bu tanımlardan sonra, sigortanın daha iyi anlaşılması için sigortanın mahiyetinin de incelenmesi gerekmektedir.

2. SİGORTANIN MAHİYETİ

İnsanlar, gelecekte ortaya çıkacak muhtemel tehlikeleri bugün meydana gelmiş gibi düşünerek daha başka yöntemler geliştirmeye ve zaman içinde bir takım mücadele yollarına başvurmuşlardır. Bu mücadele teknikleri her tehlikeye karşı değişebilir ise de, genellikle üç şekilde disipline edilmiştir. Bunlar; *korunma, yardım ve öngörmedir*.

Korunma, esas itibariyle tehlikenin gerçekleşme ihtimalini tamamen ortadan kaldırmayı ya da azaltmayı amaçlamaktadır. Örneğin, insanların hastalıklardan korunmak için aşılınması hastalıklara yakalanması ihtimalini kaldırırken, tedbirli bir şekilde araç kullanması, trafik kazası ihtimalini sadece azaltır. Bu örneklerden anlaşılacağı üzere korunma, bazı durumlar dışında kural olarak tehlikeyi tamamen ortadan kaldıramamakta, sadece azaltmaktadır.¹⁰

Korunma ihtiyacı, fitri bir ihtiyaç olup tehlikelere karşı önceden alınan bütün tedbirleri kapsar. Bu nedenle meydana gelebilecek tehlikeleri düşünmek suretiyle, koruyucu tedbirleri önceden almak en önemli yaklaşımdır.

Yardım, genellikle tehlike gerçekleşikten sonra başvuru olan bir mücadele yoludur. Yardım genellikle felakete uğrayanın ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek ölçüde

⁹ Ünal Tekinalp, **Türk Ticaret Kanunu ve Kooperatifler Kanunu**, 6. baskı, Beta Yayınevi, s. 502.

¹⁰ B. Nuri Esen, **Sigorta Bilgisi**, Milli Eğitim Yayınları, Ankara, 1945, s. 3.

olmayabilir. Kişiyi başkalarının insafına bırakmasından dolayı da, tam bir güvence sağlamaktan bazen uzak olabilir. Yardım, yoksula, hastaya, özürli veya muhtaç bir kimseye yardım etmek, iyilik düşüncesinden ya da dinî ve ahlaki bir borçtan yahut örf ve âdetten kaynaklanır. Özellikle aile bireyleri, akrabalar, dostlar, komşular arasında yardımlaşma bu konuda önemli bir yer tutmaktadır. Geleneksel toplumlarda yardım, genellikle bireysel ve organizersiz; modern toplumlarda ise kolektif ve organizeli bir tekniktir.¹¹

Yardım sandıkları ya da dernekleri, toplumun belirli bir grup ya da kesimini kapsamaması, çoğunlukla zorunlu olmaması, sağladığı yardımların ihtiyacı tam olarak karşılayamaması bakımından da yetersizdir.¹²

Öngörme, ileriye düşünme, yarını bugünden düşünmek demektir. Öngörmede tehlikenin muhtemel tehdidi altında bulunan kişinin önceden yalnız başına veya başkalarıyla birlikte tehlikenin zararlı neticelerini tamamen veya kısmen telafi edici bir takım tedbirleri alması söz konusudur. Öngörme de genellikle iki türlü gerçekleşmektedir. Bunlar da *tasarruf* ve *sigortadır*.

Tasarruf, bir kişinin bu günkü çalışmaları sonucu elde ettiği kazancının bir kısmını bir tarafa ayırması ile birikim yapması demektir. Sermayenin ana kaynağı, tasarruftur. Tasarruf, gelirin tüketilemeyen kısmı diye tarif edilmektedir ki, bu isteğe bağlı olduğu gibi zorunlu da olabilir.¹³

Bu maksatla öncelikle geleceklerini düşünen insanlar, kazançlarının bir kısmını bireysel veya kolektif olarak tasarruf ederlerdi. Zira *bireysel tasarruf*, ekonomik risklere karşı güvenlik sağlamanın ilk akla gelen şeklidir. İnsanda, bugün çalışıp kazanırken bir gün zor durumda kalıp çalışamayacağı yarının endişesi fikri daima var olmuştur. Ancak herkeste tasarruf ve güvenlik bilinci aynı seviyede gelişmediğinden, bazıları düşünüp geçer, bazıları ise yarınları düşünüp, bugünkü kazancından bir kısmını ayırma yoluna gider. Bugünkü sosyal güvenlik anlayışına gelinceye kadar aşılacak yolun başında *bireysel tasarruf* düşüncesi bulunmaktadır.¹⁴

¹¹ Sağlam, a.g.tz. , s. 34.

¹² Tuncay, a.g.e. , s. 11-12.

¹³ F. Sabri Ülgener, **Milli Gelir, İstihdam ve İktisadi Büyüme**, İst. 1974, s. 206.

¹⁴ Sağlam, a.g.tz. , s. 35.

Her Şeye rağmen, isteğe bağlı *bireysel tasarruf* fikrinin herkeste aynı ölçüde bulunmaması, sosyal güvenliğin kapsamlı sorumluluklarının sadece bireysel tasarrufla yerine getirilememesi, bireysel tasarrufu yetersiz kılmıŐ, sonuçta insanları *kolektif tasarruf* fikrine yöneltmiştir.

Kolektif tasarruf fikri ise, belli bir sosyal sınıfa dâhil olanlarca, örneğin aynı işyerinde çalıŐanlar, tek tek bireysel tasarrufla özel bir fon oluşturmaya çalıŐacaklarına, birikimlerini bir araya getirmek suretiyle ekonomik risklere karşı daha büyük ve etkin bir güvence sağlayabilme fikrinden doğmuştur. Bu da, sosyal güvenliğe giden yolda ikinci aŐama olmuştur.¹⁵

Teknik anlamda gelişmemiŐ olan bireysel ve kolektif tasarruf, tehlikenin bir felakete dönüşmesini önlemekte ise de genellikle kesin ve yeterli bir güvence oluŐturmayıp, uzun bir zamana ihtiyaç gösterdiğinden de, tedrici bir biriktirme işlemini gerektirir. Tasarruf, toplumun belirli grup ya da kesimini kapsamaması, çoğu kez zorunlu olmayıp sağladığı yardımların da yeterli olmaması gibi sebeplerden dolayı gerçek bir sosyal güvenlik tekniği olarak kabul edilmemiŐtir.¹⁶ Modern toplumlarda geliştirilen kolektif tasarruf fikri zamanla genel olarak *sigorta* disiplini altında organize edilmiştir.

Bu sigorta disiplini de gelişerek toplum içerisinde hayat bulmuş ve böylece insanlar arasında kullanılan bir akit haline gelmiştir.

3. SİGORTA AKDİNİN ÖZELLİK VE UNSURLARI

Sigorta hukukçularından Mowbray'a göre sigorta akdi, taraflardan birinin bir meblağ (prim) vermesi veya vermeyi vaat etmesi, diğer tarafın tahmin edilen tehlike oluŐarak, mâlî bir zarar doğurduğu takdirde bu zararı tazmin edeceğine dair yaptığı bir vaatten ibarettir.¹⁷

Sigorta akdinin özelliklerini ise Şöyle sıralayabiliriz:

a- Sigorta isteğe bağlı bir akitir. Karşılıklı rıza ile yapılmaktadır.¹⁸

¹⁵ Sağlam, a.g.tz. , s. 35.

¹⁶ Yusuf Alper, Sosyal Güvenliğin Tasarruf Eğilimlerine Tesirleri, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Bursa, 1985, s. 44 vd.

¹⁷ Reşat Atabek, **Sigorta Hukuku**, Duygu Matbaası, İstanbul, 1950, s. 2.

¹⁸ Ekrem Edęü, **Sigortalar Hukuku**, Ankara, 1966, s. 38.

b- Sigorta karşılıklı bir akittir. Sigortacı tehlikeyi üstlenmesine veya tazminat vaadine karşılık sigortalıdan prim talep eder, sigorta bir teberru akdi değildir.

c- Sigorta iki tarafa da sorumluluk yüklemektedir. Sigortalı primleri vermek, kanun ve sigorta sözleşmesinden doğan mecburi ihbar gibi, yükümlülükleri yerine getirmekle sorumludur.

d- Sigorta iyi niyet ilkesi üzerine kurulmuştur. İyi niyet ilkesinin her akitte geçerli olduğu bilinen bir gerçektir. Ancak bu ilke, sigorta akdinde diğer akitlerden daha fazla önemli bir rol oynamaktadır. Birçok durumda sigortacı, sigortalayacağı eşyayı incelemeyen, görmeden, sırf sigortalının beyanına göre sigortalamaktadır.

e- Sigorta, gararlı (içinde bilinmezlikler bulunan) akitler çeşidinden şansa bağlı bir akittir.¹⁹ Sigortalı ve sigortacı sözleşme esnasında ne verip ne alacağını bilememektedirler. Yani sigortacı riskin ne zaman gerçekleşeceği belli olmadığından, vaat ettiği tazminat karşılığında ne kadar prim alacağını bilememektedir. Diğer taraftan sigortalı da, verdiği primler karşılığında bir şeyler alıp alamayacağını bilememektedir.²⁰

f- Sigorta kabul etme içeren bir akittir. Sigortalı sigortacının şartlarını münakaşasız kabul etmektedir. Akitte aleyhine hükümler bulunabilir, bu konuda sigortalıyı ancak kanunlar korumaktadır.

Her akit gibi sigorta akdi de bir takım unsurlardan oluşmaktadır. Burada sigorta akdinin unsurları hukukî ve teknik unsurlar olmak üzere iki bölümde ele alınacaktır.

3.1. HUKUKÎ UNSURLAR

Sigorta akdinin hukuki unsurları; bir takım risklerini teminat altına aldırarak *sigortalı*, sigortalının risklerini prim gibi karşılıklar ile teminat altına alan *sigortacı* ile teminat altına alınan *risk*, teminatın karşılığı olan *prim* ve riskin gerçekleşmesi durumunda ödenen tazminat gibi unsurlardan oluşmaktadır.

a- Sigortalı: Hayatını, malını veya mesuliyetini sigorta ettirme talebinde bulunan kişidir. Sigortalı reşit ve mümeyyiz olmalıdır. Türk Medeni Kanununun ikinci maddesine göre, kazâen reşit olan, sigorta sözleşmesini yapabileceği gibi, küçük ve

¹⁹ Alâeddin Fırat, **Türk Özel Sigortacılığı**, İst. 1962, s. 3.

²⁰ Rayegan Kender, **Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku**, İst. 1990, s. 124.

mümeyyiz olan çocuk, veli veya vasisinin onayı ile ticaret ediyorsa, ticaretinin icap ettirdiği sigorta poliçesini imzalayabilir.²¹

Sigortalı sigorta akdi ile primleri ödeme borcunu kabul etmiştir. Yani prim ödeme sorumluluğu vardır. Ayrıca sigortalının kanun veya sigorta sözleşmesi ile üstlenmiş olduğu haber verme, tehlike oluştuğunda önleme, tehlikeyi yaymama gibi sorumlulukları vardır ki, bunların yerine getirilmesini sigortacı dava edemez, ancak yerine getirilmemesi halinde sigortalı bazı haklarını kaybeder.

Sigortalı sözleşmeden vazgeçerse, sözleşme derhal son bulur. Ancak sigortacı, sözleşmede anlaşılan müddet için primleri alma hakkını muhafaza etmektedir.²²

b- Sigortacı: Sigorta edilen tazminatı, rizikonun oluşması veya sigorta müddetinin bitmesiyle, verme mecburiyetini taahhüt eden taraftır. Medeni hukuk prensiplerine göre, hakiki ve manevi bir kişi sigortacı olabilir. Ancak Türkiye’de sigorta nezareti hakkındaki kanun, sigortacının sigorta işlemlerini yapma hakkını, onu izin almaya mecbur tutarak sınırlamaktadır.

Sigortacı sözleşmeyi feshederse, bu feshini sigorta sözleşmesi yapana bildirdiği tarihten itibaren 14 gün sonra, kendisinin mesuliyeti son bulur.²³

c- Risk (tehlike) : Tehlike, tarafların iradesi dışında, olması muhtemel veya olacağı tarih belirsiz olan bir olay, bir vâkıdır. Tehlike genellikle şahsımızı veya mal varlığımızı tehdit eden bir olaydır, bir zarar ihtimalidir.

Sigortanın mevcudiyeti, tehlikenin mevcut olmasına bağlıdır. Tehlike olmayınca sigorta söz konusu edilemez.

Sigortalanabilen tehlikenin de bir takım özellikleri vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1- Tehlikenin oluşması mümkün olmalıdır. Olması imkânsız veya bugüne kadar görülmeyen olaylar, sigorta hukuku bakımından tam bir tehlike sayılmaz. Tehlikenin

²¹ Edgü, a.g.e. , s. 41.

²² Sağlam, a.g.t. , s. 5.

²³ Atabek, a.g.e. , s. 16.

oluşması, sigorta akdinin yapılmasından sonra imkânsız olursa, sigorta o anda sona ermiş sayılmaktadır.²⁴

2- Tehlike gelecekte olmalıdır. Yani, sigorta sözleşmesi esnasında henüz tehlike oluşmamış olmalıdır, aksi ise sigorta akdini geçersiz kılar.

3- Tehlikenin meydana gelişi, sigorta akdini yapan taraflardan birinin, genellikle sigortalının isteğine bağlı olmamalıdır. Ancak sigortalının tedbirsizliği ve ihmeline karşı sigorta sözleşmesi yapılabilir. Bu halde oluşacak tehlike, sigortalının kastı ve iradesi ile alakalı değildir.

4- Tehlike dağınık olmalı, yani belli bir bölgede oluşma ihtimali çok fazla, diğer bölgelerde çok nadir olmamalıdır.²⁵

5- Tehlike ahlâka, âdâba ve kamu düzenine aykırı olmamalıdır, kaçak eşya sigortası gibi. Bazı hukukçular, kumarhanelerin sigortalanmasının kamu düzenine ve ahlâka aykırı olduğu gerekçesiyle sigortalanmalarının doğru olmadığını savunmuşlardır.

6- Tehlike sonucu hasardan korunulan maslahatın, ekonomik bir maslahat olması gerekmektedir. Bu son madde hükümleri bir nevi sübjektiflik arz etmektedir. Zira bir şeyin ekonomik olup olmaması, zaman ve mekâna göre değişebileceği gibi, toplumların ahlâk anlayışlarına göre de, ahlâka aykırı olup olmadığı değişebilir. Bu sebeple, nelerin sigorta kapsamı dışında tutulacağı kesin olarak tespit edilemeyecektir. Konunun bu yönü, hâkimin takdirine bırakılmalıdır.²⁶

7- Tehlikenin meydana gelme olasılığı çok yüksek olmamalıdır. Böyle olursa, primler yüksek olacağı için sigorta, iktisâdi ihtiyaca cevap veremeyecektir. Sigortalıdan tehlikenin kaçınılmaz bir durum aldığını yazılı olarak öğrenen sigortacı, 14 gün içinde sözleşmeyi feshedebilir.

8- Tehlike belirli ve hasar parayla ölçülebilir olmalıdır.²⁷

Tehlikenin oluşması anında, sigortalı zararı sınırlı bir durumda tutmak için yapılması gereken ve mümkün olan her şeyi yapmak zorundadır. Ayrıca sigortalı,

²⁴ Edgü, a.g.e. , s. 14.

²⁵ Atabek, a.g.e. , s. 6.

²⁶ M. Zeki es-Seyyid, **Nazariyyetü't-te'min fi'l-fıkhı'l-İslami**, Kahire 1986, s. 29.

²⁷ Özdemir Akmut, **Hayat Sigortası**, Sevinç Yayınevi, Ank. 1980, s. 8.

oluşan tehlikeyi ve hasarı derhal sigortacıya haber vermek zorundadır. İhbar görevinin yerine getirilmesinde gösterilen gecikmeden dolayı, diğer sigortalılarda oluşacak zararı sigortalı tazmin edecektir. Şayet bu gecikme, zorunlu bir sebepten dolayı değilse ve sigortalının veya adamlarının kusuru sonucunda hasar ve enkaz ortadan kaybolmuş bulunursa, sigortalının tazminatı talep hakkı düşmektedir.²⁸

Sigortalı, hasarın oluşması hakkındaki verilerin ve şartların doğru olarak tespit edilebilmesi için, kaza ortamını değiştirmemekle yükümlüdür. Zarar ve hasar tespit edilmedikçe, sigortalı sigortacının rızası dışında, hasara uğrayan mallar üzerinde herhangi bir değişiklik yapamaz. Sigortalı belirttiğimiz üzere ancak hasarın azaltılması hususunda gereken tedbirleri almakla sorumludur.²⁹

d- Prim (Sigorta Ücreti) : Hasarın oluşması halinde, sigortacının zararı tazmin taahhüdüne karşılık olarak, sigortalının verdiği ücrete *prim* denir.³⁰ Prim, sigortalı için tehlikenin değeri değildir. Bundan dolayı prim iki kısımdan oluşur. Birisi, tehlikenin bedeli olan sâfi prim; diğeri ise sigortacının masrafları ve kâr payının ilavesi ile oluşan gayri sâfi prim.

Sigortacının sâfi primi hesaplamasında şu dört unsurun³¹ önemli rolü olmaktadır:

1- Tehlikenin gerçekleşme olasılığı: Tehlikenin yüzdeler oranının artması veya azalması prim miktarı üzerinde etkilidir.

2- Sigorta bedeli (tazminat miktarı) : Tazminat miktarı arttığı oranda, prim de artmaktadır. Mâlî mesuliyet sigortalarında ise, sigorta tazminatının artışı oranında sigorta primi artış göstermemektedir.

3- Sigorta sözleşmesinin devam ettiği süre: Prim miktarına etki eden bir başka unsur da, sözleşmenin süresidir.

4- Fâiz oranları da sigorta primlerine etki etmektedir. Sigortacı genelde primi, sözleşmenin yapılmasında veya sözleşme uzun vadeli ise her senenin başında tahsil eder. Sigortacının yanında bu şekilde büyük miktarda para toplanır, sigortacı da bu

²⁸ A. Emrullah Gün, **Sigorta Hukuku**, Ank. 1947, s. 7.

²⁹ Sağlam, a.g.tz. , s.9.

³⁰ Atabek, a.g.e. , s. 7.

³¹ Şebnem Duman, Türk Sigorta Sektöründe Üretim Faaliyetleri ve Ekonomik Kayıpları, M.Ü.S.B.E., (Basılmamış Doktora Tezi), İst.,1983, s. 52.

paraları genelde fâizli banka ve kuruluşlarda işletir. Ne kadar yüksek fâiz elde ederse, bir sonraki sene düşük prim talep eder. Sigorta piyasasında rekabet olacağı için bu şekilde davranmak zorundadır.

İstatistikî hesapların verdiği rakamlarla belirlenen sâfi prim, teorik olarak oluşacak tehlikelerin meydana getirdiği hasarı karşılamaktadır. Sigortalının fiilen aldığı primi tespit edebilmek için, sâfi prime sigortacının işletme masraflarını, kârını, sigortalı hesabına verdiği vergileri ilave etmek gerekmektedir.

İlk primin ödenmesiyle birlikte sigorta mesuliyeti başlamış olmaktadır. Prim ödenmediği fakat sözleşmenin yapılmış olduğu durumlarda, sigortacı henüz kendi sorumluluğu başlamadığı için, işin peşini bırakabilir. Ancak isterse, prim tahsilini dava edebilir veya akdi feshedebilir. Ticaret Kanununun 952. maddesine göre; sigortacının sorumluluğu başlamadan önce, sigorta ettiren kimse sözleşmeyi tamamen veya kısmen feshederse, sigortacı sözleşmede belirlenmiş ücretin yarısını alır.³²

Sigortalı, primleri ödemede gecikirse, gecikme fâizi ile birlikte sigortacının sigortalıyı takibe hakkı vardır. Primleri vaktinde ödemeyen sigortalıyı sigortacı uyarır. Bir ay içinde, primi fâizi ile birlikte ödemezse sigortanın feshedilmiş olacağını ihtar eder. Bu süre bitiminde borç ödenmemişse, sözleşme feshedilmiş olur. Ayrıca, gelecek iki yıllık sigorta primleri sigortalanan maldan tahsil olunur.

Hayat sigortasında ise; sigorta asgari olarak üç sene süreyle, düzenli olarak devam ettiği takdirde sözleşmenin bozulması yerine sigortanın azaltılması yoluna gidilir, ancak hakkı düşmemektedir.

Sigortalı, sigorta ettirdiği riskin oluşması olasılığının azalması sebebiyle belirlenen primin, gelecek zamanlar için tarifedeki miktarının azaltılmasını isteyebilir. Bu indirim için, sigortalı tarafından bir talebin yapılması zaruridir. Ancak bu talebin sonucu sigortanın gelecek primleri içindir, geçmişini etkilememektedir.³³

Bazı sigortalarda, uzun zaman prim ödemediği halde risk oluşmamış sigortalıların primleri, belli ölçüler içinde indirim uygulanmaktadır. Bu sigortalının prim yükünü

³² Gün, a.g.e. , s. 44.

³³ Edgü, a.g.e. , s. 59.

hafiflettiği için ve ülkede sigortalanma oranını teşvik edeceği için, olumlu ve örnek alınması gerekli bir uygulamadır.³⁴

e- Sigorta Bedeli (tazminat) : Sigorta bedeli, tehlikenin meydana gelmesi veya süresinin bitimi halinde, sigortacının sigortalıya vereceği azami ücrettir. Bir başka ifade ile sigortacının aldığı ücret karşılığında, güvencesine aldığı tehlikenin gerçekleşmesi veya sürenin sona ermesi halinde bunun tazmin edilmesidir.

Mal sigortalarında bu çeşit sözleşmeler bir tazminat sözleşmesi olduğundan dolayı, ödenecek tazminat miktarı belirli ve sabit değildir.³⁵ Sigortacı mal sigortalarında, sigortalının sigorta ettirdiği malda meydana gelen azalmayı önlemektedir. Sigortalıyı maddi açıdan eski duruma getirmektedir. Bu sebeple, sigortacının vereceği miktar sigortalının maruz kaldığı zararı ve sigorta sözleşmesinde belirli olan sigorta bedelini hiçbir şekilde aşmamaktadır. Bu şekilde sigortalının sebepsiz yere mal kazanmış olmasına imkân verilmiş olmamaktadır.

Hayat sigortalarında, sigortalanan kişinin değeri ölçülemeyeceğinden ve en zengin bir kişinin vefatının dahi doğuracağı zararın tespiti mümkün olmadığından, sigortacı önceden tayin ve tespit edilen belirli ücreti, tehlikenin meydana gelmesi halinde sigortalıya vermekle sorumlu tutulmaktadır.

Mal sigortalarında, tehlikenin meydana gelmesi ile oluşan hasarı, sigortacı nakden tazmin edebildiği gibi aynî tazmin de isteyebilir. Örneğin, cam sigortalarında bu şekildedir. Avrupa ve Amerika'da bazı sigorta şirketlerinde uygulanmaktadır. Hatta cam sigortaları dalında hizmet veren bazı şirketler, kırılan camları değiştirmek için cam fabrikaları bile kurmuşlardır.³⁶

Hasar tam hasar ise, sigorta sözleşmesi tazmin ile feshedilmiş olur. Kısmen meydana gelmiş bir zarar ise, bu hasarın tazmini halinde ücret, verilen tazminat miktarı kadar azalmış olur. Başka bir anlaşmazlık olmadığı takdirde, sigorta gelecek zamanlar için, kalan ücrete göre devam eder.

Kısmen hasar halinde, sigortacı en son tazmin gününe kadar sözleşmeyi feshetme hakkına sahiptir. Fesih halinde, sigortacı geri kalan ücretle alakalı ve gelecek

³⁴ Sağlam, a.g.t. , s. 12.

³⁵ Gün, a.g.e. , s. 17.

³⁶ Atabek, a.g.e. , s. 3.

zamana ait olarak almış olduğu primleri, bir anlaşma dâhilinde sigortalıya ödemeye mecburdur.

3.2. TEKNİK UNSURLAR

Sigorta akdinin teknik unsurları ise, *tehlikenin ortaklaşa karşılanması, olasılık hesabı ve mükerrer sigortadan oluşmaktadır.*

a- Tehlikenin Ortaklaşa Karşılanması: Sigortanın başlıca temeli tehlikelerin ortaklaşa karşılanmasıdır. Oluşan zararların ortaklaşa karşılanması, bunların ödenmesini mümkün kılmaktadır.³⁷ Genel görüşe göre sigorta, sigortalılar arasında karşılıklı bir yardımdır. Sigortacı bu yardımın oluşmasını sağlamakta ve bunun organizesinde aracı olmaktadır.

Sigorta, tehlikenin meydana gelmesi ile oluşan zararı, büyük bir grup teşkil eden sigortalılar arasında hissedilmeyecek oranda ufak parçalara bölmek suretiyle, zararı giderme imkânını sağlamaktadır. Sigortalılar arasında oluşan bu karşılıklı yardım sigortanın temel taşıdır. Çok büyük kurumlar dışında, hiçbir fert yalnız başına tehlikelere karşı gelememekte ve alacağı tedbirlerle, yaptığı birikimlerin ve servetinin bir anda kül olmasına engel olamamaktadır.³⁸

Yardımlaşma unsurunun oluşması için, sigortalıların büyük bir grup oluşturması zorunluluğu vardır. Bu nedenle modern sigorta görüşüne göre, sigorta bir kuruma bağlanmadığı, istatistik ve büyük sayılar kanununa göre tehlikelerin büyük bir grupta dağıtılması gerçekleştirilmediği müddetçe, gerçek bir sigortanın varlığından söz etmek mümkün görünmemektedir. Yalnız iki kişi arasında yapılan sözleşme, hukukî bakımdan sigorta ise de, ekonomi açısından böyle bir sözleşme sigorta olarak nitelendirilmemektedir. Zira sigortacılığı meslek edinmemiş bir kimse tarafından yapılan sözleşme, sonuç itibarıyla bir kumar ve bahisten farksızdır. Hasar gerçekleştiği takdirde, büyük bir ödeme yapılacak, aksi halde ise primler karşı taraf tarafından elde edilmiş sayılacaktır.³⁹

³⁷ Gün, a.g.e. , s. 17-53.

³⁸ Atabek, a.g.e. , s. 9.

³⁹ Sahir Talat Akev, **Türk Hususi Hukukunda Kumar ve Bahis**, İst. 1964, s. 228.

b- Olasılık Hesabı: Sigorta ve özellikle hayat sigortaları, olasılık hesabına göredir. Olasılık hesaplarına ve istatistiklere dayanılarak, tehlikenin karşılanması için alınması gerekli primlerin belirlenmesi, mümkün olmaktadır. Zira istatistikteki büyük sayılar kanununa göre, bir örnekleme sürecinde gözlem sayıları çok sayıda kuramsal olarak sonsuz sayıda artırılırsa, bu meydana gelme olasılığı gerçeğe çok yakın olarak hesaplanabilir.⁴⁰ Bu nedenler sigorta işletmelerinin yönetiminde ve sigorta tekniklerinin yürütülmesinde, dört yüz yıla yakın süreden beri, matematik ve istatistiki yöntemlerden yararlanılmaktadır. Bilindiği gibi sigorta fikri, riskin olası değerinin gerçeğe yakın bir şekilde belirlenebileceği varsayımından kaynaklanmaktadır. Olaylar tek tek incelendiğinde, tehlikenin gerçekleşmesi olasılığı şanstın öteye geçmemektedir. İnceleme büyük rakamlar üzerinde yapıldığında, bir istikrarın mevcut olduğu söylenebilir. Bu varsayımın geçerli olabilmesi için, büyük sayılar kanununa göre aynı risk altında bulunan çok sayıda kişinin bir araya getirilmesi ve bunların aynı sigorta şirketinin müşterileri olması gerekmektedir. Oysa bu her zaman mümkün olmamaktadır. Piyasada çok sayıda işletmenin varoluşu ve bunlar arasındaki rekabetin varlığı, çoğunlukla böyle bir grup oluşturma şansını azaltmaktadır. Bu sebepler dolayısıyla sigorta şirketinin, riskin olası değerini daha önceki gözlemlerden aldığı bilgilere dayanarak belirlemeleri zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Sigorta işletmeleri bu gereksinimlerini karşılamak için, gözlemlerinden ve geçmiş kayıtlardan yararlanarak, risk olasılıklarını gösteren tablolar düzenlerler. Bu tablolara hayat tabloları denilmektedir. İlk hayat tablosunun 1687- 1691 yılları arasında yapılan doğum listelerine dayanılarak Edmund Holley tarafından düzenlendiği bilinmektedir. Buna paralel olarak, ilk hayat sigortası işletmesinin 1693'te Londra'da kurulduğu görülmektedir.⁴¹

Gerekli büyük sayılara ulaşıldığında, sigorta şirketlerinin hiçbir rizikosunun olmadığı, rizikonun sigortalılar arasında dağılarak kendiliğinden yok olduğu savunulmaktadır.

c- Mükerrer Sigorta (reasürans) : Reasürans sözleşmesi, sigortacının üstlendiği tehlikelerin bir kısmını, belirli bir prim karşılığında diğer sigorta şirketlerine

⁴⁰ Fazıl K. Gülçur, **Sigorta Tekniği Aktüerya Hesapları**, İst. 1971, s. 114.

⁴¹ Alfred Isaac, **Sigorta İşletmesi**, çev. Nakibe, T. Üzgören, İst. 1947, s. 1.

devretmek suretiyle sigortalanmasıdır. Sigortacı, bir taraftan karşılıklı yardıma ortak olan sigortalı sayısını artırmak ve bu suretle istatistiklerin verdiği rakama ulaşmak için gayret etmekte ve diğer taraftan da, kötü ihtimalleri güvence altına almak için kendisini bir başka sigortacı nezdinde sigortalamak gerekliliğini hissetmektedir.⁴²

Bu şekilde tehlikeler, yalnız sigortalılar arasında dağılmakla kalmadığı gibi, yurt dışına bile taşınabilmektedir. Bu bakımdan sigorta, ülkeler arası bir özellik taşımaktadır. Sigorta şirketleri, saklama sınırları dışında kalan tehlike kısımlarını, mükerrer sigorta suretiyle dağıtmaktadırlar. Çünkü tehlikeler, bir tek primin oluşturduğu meblağla karşılanamayabilmektedir. Hatta bu sebeplerden dolayı sigorta şirketleri az hasar veren tehlikeleri güvence altına almaktadırlar. Büyük riskler içeren tehlikeleri güvence altına almaktan kaçınmaktadırlar. Özetle, sigortanın prensibi tehlike olasılıklarının gerçekleşerek hasarın oluşması durumunda, bir şirketin ödeyeceği en üst zararın kendi bünyesine uygun olmasını sağlamaktır.⁴³

4. SİGORTANIN TARİHÇESİ

İnsanoğlunun geçirdiği sosyolojik, teknolojik ve ekonomik değişim sonucu günlük yaşamı kolaylaştığı ölçüde, kendisinin bedenine ve malına karşı oluşan tehlikeler de büyümüştür. Bu tehlikeler, sosyolojik ve kriminolojik kaynaklı olan hırsızlık, kundakçılık ve kazalar şeklinde ortaya çıktığı gibi, yeryüzünün tâbi olduğu fiziki şartlardan kaynaklanan hava şartları, heyelan, deprem ve yangın şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bunların dışında, dünyadaki hızlı ekonomik değişimler ve yansımalarından kaynaklanan enflasyon, işsizlik gibi riskler de, insanoğlunun ekonomik yaşamını tehdit eden tehlikeler olarak ortaya çıkmaktadır.⁴⁴

Bu yüzden insanoğlu risklerle dolu sosyal ve ekonomik yaşamında, bunlara karşı önlem alma zorunluluğu duymuştur. Yardımlaşma şeklinde oluşturulan mâlî önlemlerin başında devlet yardımı, kişinin kendi tasarrufu ile tehlike halinde kendisine yapacağı yardım ve son olarak kolektif yardımlar gelmektedir. Kolektif yardım düşüncesi de, sigortacılık kavramının çekirdeğini oluşturmaktadır.⁴⁵

⁴² Atabek, a.g.e. , s. 10.

⁴³ Gün, a.g.e. , s. 18.

⁴⁴ Sağlam, a.g.t. , s. 18.

⁴⁵ Işıl Ulaş, **Uygulamalı Sigorta Hukuku**, Ank. 2012, s. 1.

Sigorta fikrinin kaynağı hakkında birkaç görüş mevcuttur:

a- Sigorta fikrinin doğuşunu ve kaynağını emniyet kavramında aramak gerekir.⁴⁶ İnsanlarda güven içinde olma arzusu daima mevcuttur. Güven içinde olmak için insanlar yardımlaşmak mecburiyetindedirler. İbn Haldun (ö. 808/1405) işte bu yardımlaşma fikri ile sigortanın doğduğunu belirtmektedir. O, Mukaddimesinde Arapların mülkiyet sigortasının çeşitlerini tanıdıklarını belirtmektedir. Onun ifadesine göre, onlar yaz ve kış ticaret yaparken kabilelerden her bir tacir, ya yükü veya kazancı oranında aralarında yardımlaşmışlardır.⁴⁷

b- Sigorta kumar ve bahisten gelmektedir. Başlangıçta bir kumar olan sigorta, sonraları gerçek fonksiyonunu icra etmeye başlayarak kumardan ayrılmıştır. Bu suretle kumar mahiyetindeki sigorta yasaklanmış gerçek sigorta meşru bir şekilde gelişmiştir. Vivante tarafından savunulan bu teorinin, gerçeklerle bağdaşmadığı ifade edilmiştir.

c- Başlangıçta bir sözleşme olan sigorta, sonraları kumar tehlikesi karşısında 1434 tarihli Borselon emirnamesiyle sınırlama ve yasaklama yönüne gidilmiştir.

d- Bir diğer görüşe göre, gerçekte sigortanın kaynağı kilisenin fâiz yasağıdır. Kilise, deniz ödücünü yasaklayınca ticari faaliyetlerin gelişmesiyle, ticaretin selametini sağlamak amacıyla müstakil sigorta sözleşmeleri doğmuştur. Bu itibarla sigortanın kaynağı kumar değildir.⁴⁸

Sigorta fikrinin kaynağı hakkında verilen bu bilgilerden sonra, sigortanın tarihi seyrini birkaç dönemde ele alacağız:

4.1. MODERN SİGORTA ÖNCESİ DÖNEM

Bugün anladığımız anlamda olmamakla birlikte, sigorta fikrini ilkçağa kadar uzatabiliriz. M.Ö. 4500 yıllarında Mısır'da yaşayan taş yontucuların, aralarında bir sandık kurdukları ve birinin ölümü halinde buradan yardım yaptıkları ele geçmiş bir papirüsten anlaşılmıştır.⁴⁹

⁴⁶ Alâeddin Büyükkaya, **Türkiye'de Sigortacılık Hizmetleri ve Ödemeler Dengesine Etkisi**, İstanbul, 1976, s. 20.

⁴⁷ Abdussemi el-Mısırî, **et-Te'minü'l İslamî**, Mısır 1987, s. 14.

⁴⁸ Akev, a.g.e. s. 230.

⁴⁹ Muhterem Çetinoğlu, **Türkiye'de Sigortacılık Teknik Esasları Üzerinde İnceleme**, Nuru Osmaniye yayınevi, İst.1965, s. 3.

M.Ö. 3000 yıllarında Çinli tacirler riski paylaşma yönteminden faydalanmışlardır. Bu ticaretçiler ürünlerini akarsulardaki kayıklarla taşıyorlardı. Bir kayık kayaya çarpıp parçalanınca, zarar bir tek kişi tarafından değil de, tüm tüccarlar tarafından paylaşılıyordu.⁵⁰

Talmud'un Babil'de bulunan yazılarında, M.Ö. 2500 yıllarında kervanların aralarında para toplayarak sandık kurdukları, meydana gelen her türlü zararı buradan karşılayarak, emniyet tedbirleri aldıkları öğrenilmektedir.

M.Ö. 640-558 Atina kanunlarına göre, birbirleri ile alakalı gruplar, dinî veya fikrî cemiyetler, aynı meslek veya sanat sahipleri arasında kurulmuş olan sandıklar, belirli zamanlarda üyelerin ödedikleri primlere karşılık, cenaze masraflarını karşılamışlardır.

M.Ö. 371-286 yıllarında filozof ve moralist The opraste'in bir cemiyet kurduğu, bu cemiyetin aylık aidat karşılığında üyelerine bazı hallerde yardımda bulunduğu görülmüştür.

M.Ö. 2000 yıllarında ise Roma'da dinî, meslekî ve askerî kurumlar, belirli aidatlar karşılığında, ölen üyelerin en yakınlarına bazı yer değiştirme veya zaruri ihtiyaç hallerinde, belirli miktarda yardım yaptıkları tespit edilmiştir. İlkçağda sigorta daima bir yardım müessesesi olarak rol oynamıştır.

Ortaçağda yardım konusu daha ileri boyutlara taşınmıştır. Ödenen belirli aidatlar karşılığında ölenlere mezarlar yapılmakta, ayinler düzenlenmekte, ihtiyar ve sakatlara yardım yapılmaktaydı. Bu hizmeti yapan cemiyetlere *gild* adı verilmişti. Kuzey ülkelerinde *gildlerin* faaliyetleri bugünkü kazaya karşı sigorta işlemlerini yapan sigorta şirketlerine benzetilmektedir.⁵¹

Bu devirde özellikle deniz rizikolarının karşılanması konusunda büyük gelişmeler kaydedilmiştir. Fakat bu arada birçok yolsuzluklar meydana geldiği için, 1227 tarihinde Papa 4. Gregorie tarafından birçok yasaklar konularak bu iş düzenlenmeye çalışılmıştır.⁵²

⁵⁰ Erdal Yaman, **Dış Satış Kredisi Sigortası**, Halkevleri basımevi, Ank. 1983, s. 20.

⁵¹ Sağlam, a.g.tz. , s. 21-22.

⁵² Çetinoğlu, a.g.e. s.3 vd.

4.2. MODERN SİGORTA DÖNEMİ

Sigortada modern dönem diye isimlendirilen bu dönemde sigorta, mal ve can sigortaları şeklinde ikiye ayrılarak devam etmiştir.

Mal sigortaları bugünkü anladığımız anlamda primli sigortanın gelişimi, kapitalizmin gelişmesine sıkı sıkıya bağlıdır. Bugünkü manada sigorta poliçesinin ne zaman doğduğu konusunda kesin bir tarih söylemek mümkün gözükmemektedir. Ancak prim esasına dayanan sigorta uygulaması, ilk defa 1250 yıllarında Venedik, Pizza ve Floransa'da görülmüştür.⁵³ Fransa, Hollanda, İspanya ve İtalya gibi denizci ülkelerde sigorta, kazalara karşı korunmak ihtiyacı ile uygulanmaya başlamış, daha sonra da gelişerek devam etmiştir. Örneğin, Henri zamanında Barcelona şehrinde Kral Arogon tarafından deniz sigortacılığını düzenleyen emirler verilmiştir.

14. asrın başında İtalya'da ilk sigorta poliçesi yapılmış ve böylece gerçek manada ilk sigorta başlamış ve hızlı bir şekilde gelişme göstermiştir.

15. ve 16. Yüzyıllarda Avrupa'nın bazı ülkelerinde sigortalar sistemleştirilmiştir. Yeniçağda yangın sigortası ilk kez 1591 yılında Almanya'da "Feuer Casse" olarak bilinen bir yangın derneğinin örgütlenmesi ile başlamıştır.⁵⁴

Can sigortaları ise 15. Yüzyılda İtalya'da, ölüme ait olarak başlamıştır. İlk hayat sigorta poliçesi ise, 1574 tarihinde yapılmış ve 18 Haziran 1583 tarihinde Londra Kraliyet Borsasına teslim edilmiştir. Bu poliçeler deneysel yöntemlere göre hesaplanmıştır.

16. yüzyılda değişik İngiliz sigorta şirketleri tarafından sigorta tekniğinde ilk ilerlemeler kaydedilmiştir. 1660'da Londra'da ölüm tabloları denemelerine başlanmış ve 1767'de Fransa'da Buffo'nun Dupre'de Histoire Maturelle adlı ölüm tablosu yayınlanmıştır. Bu devirde ölüm teorisi ile fazla meşgul olunmaya başlanmış, 1654'de Geometre Hasard ile olasılık hesaplarının ve hayat branşının temelleri atılmıştır.

İngiltere'de Edmund Holley birleşik faizli ilk ölüm tablosunu hazırlamıştır. Bunun sonucu olarak 1806'da Duvillard Fransa'da ilk deneme serilerini meydana

⁵³ Işın Kocataşkın, **Dünya'da ve Türkiye'de Sigorta ve Reasürans Tarihçesine Kısa Bakış**, İstanbul, 1990, s. 15.

⁵⁴ Erdal Eyüboğlu, **Sigorta İşletmelerinde Giderler**, İst. 1978, s. 7.

getirmiştir. 1746'da on bin kişi üzerine düzenlenerek, uzun seneler kullanılmış olan ölüm tablosunun Deparcieux tarafından oluşturulduğu görülmektedir. Sigorta esas hayat sahasını İngiltere'de bulmuş ve oradan bütün dünyaya yayılmıştır. Bugün İngiltere'de yaşları iki asrı geçen sigorta şirketleri bulunmaktadır.⁵⁵

Bu tarihten anlaşıldığı üzere önce deniz sigortaları meydana gelmiş, sonra yangın ve hayat sigortaları zamanla gelişmeye başlamıştır.⁵⁶

Batı ülkelerinde sigorta süreci birbirine çok benzerlik gösterdiğinden, her ülkedeki tarihi gelişimi ele almanın fazlalık olacağını, ancak Türklerde sigortanın tarihi seyri biraz değişik olduğundan, kısaca bu konuya değinmenin faydalı olacağını düşünmekteyiz.

4.3. TÜRK DEVLETLERİNDE SİGORTA

Türklerin sigortacılığa kesin olarak hangi tarihte başladıkları tespit edilememiştir. Tarihin çok eski devirlerinde yaşamış olan Türk devletlerinde ve boylarında bugünkü anlamda olmamakla birlikte, sigorta niteliğinde karşılıklı yardımlaşma müesseselerinin bulunduğunu bilmekteyiz.⁵⁷

13. yüzyılda ilk sigorta sistemi olarak nitelendirilebilecek uygulama, Selçuklu Türklerinin *Derbent* teşkilatıdır. Kervanlarla yapılan ticari taşımalarda malların çalınması, gasp edilmesi, doğal veya diğer sebeplerle hasar görmesi halinde zararının devlet tarafından karşılanması esasına dayanan bu sistem, devletin yürüttüğü bir çeşit taşıma sigortası olarak düşünülebilir. Hatta bazı kaynaklarda Selçuklular zamanında, orta çağda sigortanın teşkilatlanmış olduğu ve Osmanlılar zamanında dinin etkisi ile gelişmediği söylenmektedir.⁵⁸ Derbent teşkilatı Osmanlı İmparatorluğunda da yaşatılmış, yaklaşık 300 yıl sürdürülen bu teşkilat daha da geliştirilmiş ve yaygınlaştırılmıştır. Osmanlılarda bugünkü anlamda sigorta görülmesi bile, mesleki dayanışma ve güvence düşüncesine dayanan *karşılıklı yardım kuruluşları, loncalar, esnaf yardım sandıkları ve ahilik teşkilatlarının* hayli geliştiğini söylemek mümkündür.

⁵⁵ Çetinoğlu, a.g.e. s.3-7.

⁵⁶ Gün, a.g.e. s.14.

⁵⁷ Eyüboğlu, a.g.e. s.9.

⁵⁸ Tülin İşgören, Temel Sigorta Tatbikatı, İ.Ü.S.B.E. Yüksek Lisans Tezi, 1985, s. 4.

Bu devirde yardımlaşmayı sağlayan bir kuruluş da, İslam Dininin teşvik ettiği vakıflardır. Karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma kuruluşlarının çokluğu, Osmanlı İmparatorluğunda sigorta fikrini ikinci plana itmiştir. Müslüman topluluklarının genel karakterini oluşturan şefkat ve yardımlaşma hissi, onları parasal sisteme yani prime dayalı ticari sigortadan uzak tutmuştur.⁵⁹

4.4. TÜRKİYE'DE SİGORTA

Modern anlamda sigorta kurumunun Türkiye'deki tarihi yenidir. Ancak sigorta öncesinde de Türk insanı güveni sağlamak için, maddi hasarlar karşısında kişileri yalnız bırakmamış, yardımlaşmışlardır. Bazı Anadolu köylerinde fakirlere yardım etmek üzere köy halkının sandıkları kurmuşlardır. Bu sandıklar karşılıklı sigorta mahiyetindedir. Yukarıda da belirtildiği gibi İslam dininin etkisi ile çok değişik yardımlaşma şekilleri Anadolu'da icra edilmiştir. Ancak bunlar bugünkü anlamda sigorta olmayıp, güven fikri ile meydana getirilmiş yalnız yardımlaşma girişimleridir.

Türkiye'de 1864 tarihinde çıkarılan Ticaret-i Bahriye Kanununa dayanılarak, 1874 yılında ilk sigorta şirketi kurulmuş ve faaliyete geçmiştir.⁶⁰

19. yüzyılda büyük İstanbul yangını ile başlayan sigorta ihtiyacı üzerine yabancı şirketler, ülkemizde şube açmış ve uzun yıllar tam bir serbestlik içinde faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Bir yabancı şirketin acentelik açması, kanuni ve mâlî teminata hatta hiçbir formaliteye tabi olmadığı için, kısa zamanda ihtiyaçtan fazla sigorta şirketlerinin kurulmasına, gayri meşru rekabet ve suistimallere yol açmıştır.

Sigortacılık yıllarca büyük bir karışıklık içerisinde, sınırlı hizmetler vererek, ekonomik ve toplumsal düzeni sarsarak devam etmiştir. Buna karşı, ne hükümet tedbir alabilmiş, ne de sigortacılar arasında bir birlik kurularak, kargaşa ve haksız rekabet ortadan kaldırılabilmıştır.

1893 yılında Osmanlı Bankası tütün rejisi ve duyûnu umumiye idarelerine mensup sermayedarlar 220.000 altın sermayeli Umum Sigorta şirketini kurmuşlardır.⁶¹ Bu kuruluşun sonra sigorta şirketleri, aralarında anlaşmalar yaparak sigorta işlemlerini düzenlemek için ortak önlemler almaya başlamıştır.

⁵⁹ Eyüboğlu, a.g.e. s. 9.

⁶⁰ İşgören, a.g.e. s. 4.

⁶¹ Çetinoğlu, a.g.e. s. 10.

1914 yılında yapılan yabancı sigorta şirketleri ve anonim sermayesi hisselerine bölünmüş şirketler kanunu ile yabancı şirketlerin de tescil ve teminat göstermeye zorunlu tutulması nedeniyle, Türk sermayedarlarla işbirliği yaparak yerli şirketler kurmaya girişmişlerdir. Vatan ve Milli'den sonra 1918'de Union de Paris'in kurduğu İttifak-ı Milli ve 1923 yılında İtalyan Riunione'nin kurduğu Şark sigorta uzun zaman faaliyetlerini sürdürmüştür. Bugün bunlardan Şark sigorta faaliyetlerine devam etmektedir.

Yeni Türk Cumhuriyeti ile başlayan millileştirme, sigorta sektörüne de yansımış, 1925'te Anadolu Türk Sigorta şirketi kurulmuştur. 1927'de sigorta şirketlerinin teftiş ve murakabesi hakkındaki 1149 sayılı kanun ile mükerrer sigorta inhisarı hakkında 1640 sayılı kanun yürürlüğe konulmuş ve 1929'da Milli Reasürans Türk Anonim Şirketi faaliyete başlamıştır.⁶²

1935 yılında Sümerbank'ın ortaklığı ile Güven Sigorta şirketi, 1936'da Anadolu Sigortanın ortaklığı ile Ankara Sigorta şirketi kurulmuştur. Bu üç sigorta şirketinin kurulmasında devletin himaye ve sermayesi büyük rol oynamıştır. Devlet sermayesi olmaksızın kurulan ilk sigorta şirketi, 1942'de kurulmuş olan Doğan Sigorta şirkettir. Daha sonraları yine özel sermaye ile Halk Sigorta şirketi ve Genel Sigorta şirketi kurulmuştur.⁶³ Bu şirketler bugünde faaliyetlerine devam etmektedirler.

Bu tarihten itibaren özel ve bazı devlet kuruluşlarının katkısı ile sigorta şirketlerinin kuruluşlarında hızlı bir artış görülmektedir. 1938 yılında Türkiye'de 35 sigorta şirketi faaliyet gösterirken,⁶⁴ bugün bu sayı 31'i yerli, 13'ü yabancı olmak üzere toplam 44'e ulaşmıştır.

5. SİGORTANIN ÇEŞİTLERİ

Sigortacılıkta korunması ve gözetilmesi düşünülen çıkarların bireysel ve toplumsal olmasına göre, *özel sigorta* ve *sosyal sigorta* olmak üzere, ikili bir ayırım yapılması gelenekseldir.⁶⁵ Bireylerin kendi kendine yardım ilkesine dayanan özel sigorta ise, önce *sabit primli* ve *değişken primli* olarak ikiye ayrılır. Sonra da, her iki

⁶² İşgören, a.g.e. s. 5.

⁶³ Çetinoğlu, a.g.e. s. 13 vd.

⁶⁴ İşgören, a.g.e. s.5.

⁶⁵ Akmut, a.g.e. s.2.

bölümü kendi içinde konularına göre *mal, can ve mesuliyet sigortaları* olmak üzere üç gruba ayırmak mümkündür. Burada sigortaların çeşitlerine kısaca temas etmek istiyoruz.

5.1. SOSYAL SİGORTA

Belirli halk kesimlerinin sosyal güvenliklerinin tesisi amacıyla, kanunla kurulan çoğu kez zorunlu bir sigortadır. Sosyal Sigortalar Kurumu gibi.

5.2. ÖZEL SİGORTA

Şahısların özel menfaatlerinin, çeşitli tehlikelere karşı güvence altına alınması için serbest iradeleriyle oluşturdukları bir riziko teminatıdır.⁶⁶

Geride belirtildiği üzere sigortalar, diğer yönden primleri ve konuları açısından olmak üzere iki kısımda incelenir.

5.2.1. Primleri Açısından

Bu açıdan da özel sigortalar sabit ve değişken primli olmak üzere ikiye ayrılır:

5.2.1.1. Sabit Primli Sigorta

Belirli bir prim karşılığında yapılan sigorta sözleşmesine *sabit primli sigorta* denir. Sigortalı ile sigortacı arasında sigorta sözleşmesinden başka bir hukukî ilişki yoktur.⁶⁷ Mevcut ticari sigortaları buna örnek verebiliriz.

5.2.1.2. Değişken Primli Sigorta (Karşılıklı sigorta- Yardımlaşma sigortası)

Farklı kişilerin birleşerek, aralarından herhangi birinin uğrayacağı her çeşit tehlikeden doğan hasarları tazmin etmeyi taahhüt etmelerine *karşılıklı sigorta* denir. Bu çeşit sigortalarda her ortak hem sigortacı hem de sigortalıdır.⁶⁸ Bu sigortada primlerin miktarı daima değişiklik göstermektedir. Belirli bir zaman içinde gerçekleşme olasılığı olan tehlikeler meydana geldiği takdirde, tahsil edilmiş bulunan sigorta primleri iade edilmektedir. Buna karşılık belirli bir zaman içerisinde tahminlerin üzerinde zarar

⁶⁶ Kender, a.g.e. s.18.

⁶⁷ Ali Bozer, **Sigorta Hukuku, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü**, Ankara, 1984, s.3.

⁶⁸ Atabek, a.g.e. s. 10.

meydana gelirse, bu takdirde ortakların ödedikleri prim miktarı artırılmaktadır.⁶⁹ Günümüzde Avrupa ve Amerika'da karşılıklı sigortalar teşvik edilmeye başlamışken, ülkemizde yapılan çalışmalarda sigortanın bu çeşidine hiç yer verilmediği veya birkaç cümle ile geçildiğini üzüntü ile belirtmek isteriz.⁷⁰

5.2.2. Konuları Açısından

Özel sigortaların konuları çok farklılık göstermektedir. Ancak konularına göre özel sigortaları üç grupta toplamak mümkündür.

5.2.2.1. Mal Sigortası

Konusu eşya olan sigortaya *mal sigortası* denir. Sigortacının sorumluluğu bir malın bozulmasına, kısmen veya tamamen zarar görmesine bağlıdır. Bu eşya menkul veya gayrimenkul olabilir. Mal sigortası sözleşmesi yalnız bir tazminat sözleşmesidir. Burada sigortalı servet ve kazanç elde edebilecek bir durumda değildir.⁷¹ Yani zarar durumlarında yalnızca sigortalının zararı karşılanır. Fazladan bir ödeme söz konusu değildir.

Mal sigortaları da kendi arasında yangın, nakliyat, mühendislik, zirai tehlike vb. sigortası şeklinde kısımlara ayrılmaktadır.⁷²

5.2.2.2. Hayat Sigortası

Konusu şahısların sağlığı olan sigortaya *hayat sigortası* denir. Bu çeşit sigortalarda sigortacının sorumluluğu bir kişinin hastalığına, yaralanmasına veya ölümüne bağlıdır. Sigorta tazminatı açısından hayat sigortaları, mal sigortalarından tamamen ayrıdır. Hayat sigortalarında belirlenen sigorta tazminatı sabittir. Sigorta edilen malın kıymeti gibi değişmemektedir.

Hayat sigortasında tazminat için bir sınır yoktur. Sigortalı istediği bedelle hayatını sigorta edebilmektedir. Çünkü şahısların hayatlarına bir kıymet takdiri mümkün gözükmemektedir. Sigortacı da bu sigorta bedeli üzerinde herhangi bir değişiklik yapma yetkisine sahip değildir. Yine mal sigortalarından farklı olarak, bir

⁶⁹ Bozer, a.g.e. s. 14.

⁷⁰ Sağlam, a.g.tz. , s. 30.

⁷¹ Gün, a.g.e. s. 54 vd.

⁷² İşgören, a.g.e. s. 10.

kimse farklı meblağlarla hayatını değişik sigorta şirketlerine sigorta ettirebilir ve sigorta şirketleri de, tespit olunan meblağ üzerinden tazminat ödemeye mecburdur.⁷³ Mal sigortalarında ise, malını birden fazla sigorta şirketine sigortalayan kişi malının hasarı anında, ancak hasar miktarı kadar ücret alabilmektedir. Bu ücret sigortalar arasında paylaşılarak ödenecektir. Yoksa her bir şirketten hasar miktarı kadar tazminatı ayrı ayrı alması mümkün değildir.

5.2.2.3. *Mâlî Mesuliyet Sigortası*

Konusu sorumluluk olan sigortaya *mesuliyet sigortası* denir. Bu sigortalarda kişi sorumluluğunu sigortalamaktadır. Sözü edilen sorumluluk, sözleşmeden ve kusurdan doğan her iki sorumluluğu da içine almaktadır. Ancak sigortalının fiilinden doğan suç mesuliyeti ile kasti hata veya hilesinden doğan sorumluluklar, suça teşvik olmasın diye bu sigortanın dışında bırakılmıştır.⁷⁴ Sigortalı burada kendisinden kaynaklanan bir kusur sebebiyle başkasına zarar verdiğinde, dilerse önce kendisi zararı öder, sonra verdiğini almak için sigortasına müracaatta bulunur. Ya da böyle bir zarar verebileceğini önceden düşünerek sorumluluğunu sigortaladığı için direk olarak sigortacıya müracaat ederek, zararı tazmin etmesini isteyebilir.⁷⁵

Sorumluluk sigortası zarar sigortası kapsamında yer aldığından dolayı, tehlikenin gerçekleşmesi halinde zarar gören üçüncü şahsın gördüğü gerçek zarar, sigorta limiti dâhilinde karşılanmaktadır. Sorumluluk sigortası bir hayat sigortası, diğeri bir deyişle meblağ sigortası niteliğinde olmadığından, üçüncü kişilere verilen zararlardan, sigorta poliçesinde yazılı bulunan sigorta bedelinin tamamının ödenmesini gerektirmemektedir.⁷⁶

Dünya devletlerinden birçoğu vatandaşlarının hak ve hukukunu korumak amacıyla, araçların kullanılmasından doğacak bedenî ve maddî zararlardan araç sahiplerinin sorumlu olacağı prensibinden hareketle, mâlî mesuliyet sigortalarını zorunlu kılmışlardır.

⁷³ Gün, a.g.e. s. 58 vd.

⁷⁴ Hayrettin Karaman, **İslam'a Göre Banka ve Sigorta**, Damla Yayınevi, İst. 1981, s. 151.

⁷⁵ M. Zeki, a.g.e. s. 58.

⁷⁶ Işıl, a.g.e. s. 296.

Motorlu kara nakil sigortaları dışında, diğer mâlî mesuliyet sigorta şekilleri de mevcut olup, İsviçre’de bu şekiller yaygınlaşmaktadır. Ticaret ve sanayi işletmeleri mâlî mesuliyet sigortası yaptırdığı gibi, serbest meslek sahipleri de bu sigortalara rağbet göstermektedirler. Ülkemizde yürürlüğe konulan 6085 ve 232 sayılı trafik kanunları ile motorlu kara nakil vasıtalarının mâlî mesuliyet sigortaları zorunlu hale getirilmiştir.⁷⁷

⁷⁷ Cengiz Akatlı, **İsviçre Sigortacılığına Genel Bir Bakış**, İst. 1968, s. 39.

İKİNCİ BÖLÜM

TARIM SİGORTASI VE TÜRKİYE’DE TARIM SİGORTALARI

HAVUZU ‘TARSİM’

1. TARIMIN TANIMI VE ÖNEMİ

Dünyada hızla artan nüfus, insanların temel gereksinimlerinin karşılanabilmesi için kısıtlı kaynakların etkin kullanılması gerekir. Verimliliğin artırılmasıyla hayatın nesiller boyunca da devam ettirilebilmesi düşüncesi, çevre ile uyumlu sürdürülebilir tarım kavramını gündeme getirmiştir. Tarımsal faaliyetler de insanların beslenme, giyinme gibi acil ve diğer ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olduğundan insanlığın, ilk iktisadi faaliyetleridir. Bu yüzden tarımsal faaliyetler, insanlığın ilk çağlarından günümüze kadar ilk uğraşım alanıdır. Tarım, insanların toprağı kullanmak suretiyle bitkisel ürünleri ve hayvancılıkla da hayvansal ürünleri üretip bunları işlemek muhafaza etmek, değerlendirmek ve pazarlamak şeklinde tanımlanabilir.

Tarım sektörü, bitkisel ve hayvansal üretimleri yanında, balıkçılık ve ormancılık gibi alanları da kapsamı içine almaktadır. Her bir alan insan ihtiyaçlarını gidermeye yönelik faaliyetleri kapsamaktadır. Elde edilen tarımsal ürünler kullananlara gelir getirmesine neden olurken, bazı ürünlerde zaman içinde kullanılabilir. Tarım alanlarında yetiştirilen bitkisel ürünlerin, tüketicilere sunulmasında çeşitli katma değerler elde edilmektedir. Bazı tarımsal ürünlerin elde edilmesinde, kullanılan tarım aletlerin ve makinelerinin bir bedel karşılığında kullanılması tarımsal ürünlerin gerekliliğidir.

Tarımın ülke ekonomilerinde önemli bir yeri vardır. Gerek gelişmiş olan gerekse de gelişmekte olan bütün ülkelerde tarımsal üretim yapılmaktadır. Özellikle de gelişmiş ülkelerde tarımsal faaliyetler ticari nedenlerden dolayı önemlidir. Tarım sektörü; ülke

nüfusunun beslenmesi, sanayi sektörüne girdi temin etmesi, milli gelir ve ihracata olan etkileri sebebiyle bütün ülkelerde olduğu gibi, Türkiye’de de önemli bir yere sahiptir.¹

2. TARIM SİGORTACILIĞININ TANIMI VE KAPSAMI

Dünyada insanların, bitkilerin ve hayvanların yaşamlarını etkileyen çok çeşitli risk ve belirsizlikler bulunmaktadır. Bu faktörler; bireylerin mallarını ve hayatlarını, bitki ve hayvanların da hayatlarını önemli ölçüde etkileyerek büyük hasarlar meydana getirmektedir. Riskler ekonominin çeşitli kesimlerini farklı düzeylerde etkilemekte ve hasarlar da farklı boyutlarda olmaktadır. Kuşkusuz tarım sektörü için önemli olan risklerin, diğer sektörler için aynı olumsuz etkileri göstermeleri beklenmemelidir. Bu nedenle, her sektöre yönelik olan faktörlerin olumsuz etkilerine karşı alınabilecek önlemlerin şekilleri de farklılık gösterebilmektedir.²

Tarım sektörü, bitkisel üretimin yanı sıra, çiftlik hayvanlarının üretimi ile de ele alındığında tüm alt sektörleriyle birlikte çok büyük bir sektör meydana getirmektedir. Aynı zamanda, gelişen dünyada artan nüfus sonucunda yetersiz beslenme ve açlık gibi beslenme sorunlarının artış göstermesi, sağlıklı, düzgün ve sürekli bir tarımsal üretimin dolayısıyla da tarım sektörünün önemini bir kat daha artırmaktadır.³

Tarımsal ürünlerin nitelik ve nicelikleri sadece kullanılan kaynaklara ve teknoloji düzeyine bağlı değildir. Tarımsal üretimin genellikle açık alanda yapılması nedeniyle, üretici tarafından kontrol edilemeyen iklim koşulları, hastalık ve haşereler gibi faktörler elde edilecek ürünün miktarını ve kalitesini etkilemektedir. Kısaca tarımda iklim ve toprak koşulları, sadece yetiştirilecek ürünlerin seçiminde değil, üretimin miktar ve kalitesi üzerinde de etkili olmaktadır. Tarımsal üretimde meydana gelebilecek kayıplar veya düşüşler, üretici gelirinde istikrarsızlıklara neden olmaktadır.⁴

Tarımın dünya nüfusunun beslenmesindeki rolünü etkili bir şekilde yerine getirmesi; tarımsal üretimi tehdit eden doğal risklerin yönetimiyle doğrudan ilişkilidir.

¹ Rüstem Kocaöz, —Türkiye’de1980 Sonrası Tarım Sektöründe Gelir Ve İstihdamın Analizi, (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2009, s. 4.

² Harun, Tanrıvermiş, **Tarım Sigortaları**, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Yayınları, Ankara, 1994, s.1.

³ Tanfer, Dinler, **Tarımda Risk Yönetimi ve Türkiye’de Tarım Sigortaları Uygulamaları**, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası 5. Teknik Kongresi, Ankara, 2000, s.1117.

⁴ Tanrıvermiş, a.g.e. , s.1.

Ülkeler doğal risklerin etkilerini, daha onlar felaket haline gelmeden teknik önlemlerini olarak, önemli ölçüde azaltmaktadırlar. “Tarım Sigortası” olarak tanımlanan risk transferi programları çerçevesinde yürütülen çalışmalarla “Doğa” olayları büyük ölçüde “Afet” olmaktan çıkarılmaktadır. Tarım sigortası ile tarım işletmesindeki malları ve canları tehdit eden riskler, çiftçinin, devletin ve ülke ekonomisinin üzerinden alınarak, sigorta sistemlerine transfer edilmektedir.⁵

Tarım sigortası; tarım sektörünün ve kırsal kesimin bütün sorunlarına çözüm olmamakla birlikte, sağlıklı gelişmesini sağlayabilecek bir özelliğe sahiptir. Tarım sektöründe üreticiler ne kadar önlem alırlarsa alsınlar doğal afetleri engellemeleri mümkün değildir. Bu nedenle de üreticilerin, risk ve belirsizliklere karşı kullandıkları en temel yöntemin polikültür⁶ tarım olduğu söylenebilir. Fakat polikültür tarım, uzmanlaşmayı engellemektedir. Oysaki her faaliyet alanında olduğu gibi tarımda da verimlilik artışı, uzmanlaşma ile mümkün olmaktadır. Tarım sigortaları uygulamalarının olmadığı bölgelerde üreticiler, üretimlerini güvence altına almak amacıyla polikültür tarıma yönelmekte, bunun sonucunda da üretim hacmi düşmektedir. Tarım sigortalarının önemi bu noktada ortaya çıkmaktadır.⁷

Sigorta, birçok kimse için olması muhtemel olan riskler için, şahısların birbirlerine verdikleri karşılıklı garantidir. Böylece sigorta teminatıyla, aynı risklerle karşı karşıya olan kişilerin zararları tazmin edilecektir. Tarım ürünlerinin karşı karşıya bulunduğu riskler diğer alanlara oranla daha farklı nitelikte ve daha fazla sayıdadır. Tarım sigortası bu farklı nitelikteki ve çok sayıdaki çeşitli doğal, sosyal ve ekonomik riskleri üreticiden devlete veya diğer sigortacılara transfer etmekte kullanılan etkili bir araçtır.⁸

Tarım sigortası, tarımdaki risk ve belirsizliklerden dolayı meydana gelebilecek zararın sözleşme şartları çerçevesinde karşılanmasını güvence altına alan bir sistemdir. Geniş anlamda tarım sigortası, çiftçilerin her türlü doğal afet, hastalık ve kazalar neticesi ürün ve hayvanlarda meydana gelen zarar ve kayıpların teminat altına alınmasını kapsamaktadır.

⁵ II. Tarım Şurası,7. Komisyon, 2004: 54.

⁶ Polikültür tarım, bir yörede yıl içinde çeşitli ürünleri yetiştirmeyi amaçlayan tarım türüdür.

⁷ Alkan, Demir, **Tarım Sigortası**, TEAE Bakış,2003, Sayı 4, s.1.

⁸ Tanrıvermiş, a.g.e. , s.2.

Tarım sigortasının amacı, aynı risklerle karşı karşıya olan üreticilerin ödedikleri primlerle oluşturdukları fon aracılığıyla, zarara uğrayan üreticilerin zararlarını tazmin etmektir. Tarım sigortası, uygulaması en zor olan sigorta çeşitlerinden birisidir. Tarım sigortası bitkisel ve hayvansal ürünleri çeşitli tehlikelere karşı teminat altına almakta, üretici gelirindeki dalgalanmaları önlemekte, üreticiyi üretimini artırmada teşvik etmekte, riskleri üreticiden sigorta işletmesine taşıyarak paylaşımını sağlamakta ve böylece ulusal ekonomiye hizmet etmektedir.⁹

3. TARIM SİGORTACILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ

3.1. DÜNYADAKİ GELİŞİM SÜRECİ

Dünyada sigortacılık bilinci ve tekniği ülkelerin gelişme düzeyine göre gelişmiştir. Geçmişte çeşitli toplumlarda üretimde karşılaşılan risklerin getirdiği sorumluluklar farklı şekillerde paylaşılmıştır. Avrupa ülkelerinde 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren özellikle İngiltere’de ekonomik düzende görülen değişiklikler ve liberalizm ağırlıklı ekonomik sistem içinde tarım kesimindeki teknolojik gelişmelerin de yetersizliği ile meydana gelen hasarlar, gerçek anlamda tarım sigortalarının gelişmesinin zorunlu olduğunu göstermiştir. Tarım sigortalarının yaklaşık 240-250 yıllık bir geçmişi vardır. Modern anlamda sigortacılığın İngiltere, Fransa gibi Avrupa ülkelerinde 17. yüzyıldan itibaren başlamış olmasına rağmen, tarım sigortalarının ancak 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlamış olmasının, bu sektörün özelliğinden kaynaklandığı söylenebilir.¹⁰

Tarım sigortacılığının ilk resmi ifadelerinden birisine, 1788’de Franklin’de rastlanmıştır. Fransız çiftçilerinin, doğal afetler yüzünden uğradıkları kayıpları gören Franklin, yazdığı bir makalede “sigortalıların çektikleri zorlukları önleyebileceğini” söylemekteydi. Böylece uğranılan kayıpların hem ticari şirketler hem de çiftçilerin ortaklaşa kurdukları sigorta kuruluşlarınca karşılanmasına başlanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri’nde ve Avrupa’da, tarım ürünlerinde oluşan hasarın çoğunun ya da tamamının telafi edilmesi uygulaması, 19. yüzyılın sonlarına doğru başarısızlığa

⁹ Tanrıvermiş, a.g.e. , s. 2.

¹⁰ Alp Timur, **Tarım Sigortalarının Dünya Çapında Tarihsel Gelişimi**, İstanbul,1970, s. 20.

uğramıştır. Çünkü söz konusu uygulamalardaki sigortalar, fiyatlardaki düşmeler dâhil olmak üzere üreticinin her türlü kaybını karşılamayı taahhüt etmekteydi.¹¹

Dünyada modern anlamda tarım sigortacılığına 18. yüzyılın ikinci yarısında İrlanda’da kooperatiflerce hayvanlara hayat sigortası yapılması ile başlanmıştır. Hayvan hayat sigortaları kooperatiflerinin yeterli deneyime sahip olmaması, sigortalı sayısının az ve prim oranlarının düşük tutulması başarı oranını azaltmıştır.¹²

1920’lerde kurulan ve şimdiki Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü FAO’nun o zamanki biçimi olan “Uluslararası Tarım Enstitüsü” tarım sigortası üzerine çeşitli araştırmalar yapmıştır. O yıllarda Türkçede Cemiyet-i Ahvam diye anılan Milletler Topluluğunun Genel Kurulu bütün dünyadaki tarım sigorta sistemleri üzerine bir araştırmanın başlatılmasına karar vererek kendine bağlı Ekonomi ve Maliye Örgütüne talimatla “Tarım Kredileri ve Sigortaları sistemlerinin incelenmesini, bu etüt yapılırken iç ve dış kredi prensiplerinin geliştirilmesi ve ülkelerin onları benimseyip uygulayabilmeleri için yasal mevzuatta ne gibi değişiklikler yapmaları gerektiği hususunun göz önüne alınmasını” istemiştir. Bu konuda 1938’de Tardy tarafından bir rapor hazırlanmıştır. Tardy, ABD’de tarım sigortalarının gelişmesi için çok hizmette bulunmuştur. Aynı yıl ABD’de ve Japonya’da rekolte sigortası hususunda kanun çıkarılmıştır.¹³

Daha sonra Almanya, Fransa, İsviçre gibi ülkelerde dolu, yangın ve hayvan hayat sigortaları uygulamalarına başlanmıştır. Japonya’da tarım sigortaları, 1939 tarihinde çıkarılan tarım yasası ve bu yasadaki devlet sigorta kurumunun kurulmasıyla başlamıştır. Daha sonraki yıllarda Japonya’da bütün tehlikeler sigorta kapsamına alınmıştır. ABD’de tarım sigortaları 19. yüzyılın sonlarında başlamış olmasına rağmen geniş kapsamlı tarım sigortaları 1938 yılında çıkarılan ürün sigortası yasası ile başlamıştır. Bununla birlikte kurulan federal ürün sigorta şirketi; bitkisel

¹¹ Tanfer Dinler, **Tarım Sigortalarının Dünyadaki Gelişim Süreci**, TSV, İstanbul, 1993- 1994, s. 20-21

¹² A. , KADO – J. SHIGENO, **European Commission Risk Management Tools for EU Agriculture with a Special Focus on Insurance**, Brussels, Agriculture Directorat- General, Spain,

¹³ Dinler, a.g.e. , s. 20-21.

ürünleri dolu, don, kuraklık, su baskını, fırtına, şiddetli rüzgâr, kar, yıldırım, hastalık ve zararlıların oluşturduğu tehlikelere karşı sigortalamaktadır.¹⁴

1939 yılında Brezilya’da pamuk için zorunlu sigorta çıkarılmıştır. 1943’de Jamaika’da özel bir yasa ile “Muz Sigortası Birliği” oluşturulmuştur. Gelişmekte olan iki ülke Brezilya ve Jamaika, tarım sigortasının kurumsallaşmasında başlangıç örneği oluşturmuştur. Bundan sonraki yıllarda ülkeler, özellikle Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Birleşmiş Milletler Ticari ve Tarımsal Kalkınma Komitesi (UNCTAB), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Amerika Uluslararası Tarımda İşbirliği Enstitüsü (IICA), Üçüncü Dünya Ülkeleri Sigorta Kongresi (TWIC), Latin Amerika Ülkeleri Tarım Sigortaları Birliği gibi kurum ve kuruluşların önemli katkılarıyla yürütülen çalışmalar sonucunda, ürün sigortalarında birçok gelişmeler meydana gelmiştir.¹⁵

Günümüzde tarımsal üretimi tehdit eden doğal risklerin oluşturduğu *verim* kayıplarından sonra ekonomik risklerin oluşturduğu *gelir* kayıpları da sigorta sistemleri içerisinde transfer edilebilmektedir. Tarım işletmesindeki malları ve canları tehdit eden risklerin etkileri devletin ve ülke ekonomisinin üzerinden alınıp, sigorta sistemlerine transfer edilmektedir. Tarım sektörünün gelişmiş ülkelerde kredilendirme ve sigortalama işlevleri bütünleşmiş bir şekilde ele alınarak hem üreticilere hem de kredi sağlayan kuruluşlara karşılıklı ekonomik avantajlar sağlanarak, ürün ve diğer mal sigortalarında gelişmeler elde edilip, üretimin istikrarlı bir şekilde sürdürülmesi gerçekleştirilmektedir.¹⁶

3.2. TÜRKİYE’DEKİ GELİŞİM SÜRECİ

Bütün dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de tarım sigortaları uygulamaları bitkisel ürünlerin *dolu* riskine karşı sigortalanmasıyla başlamıştır. 1957 yılında Şeker Sigorta’nın Dolu Sigortaları, 1959 yılında da Başak Sigorta’nın Çiftlik Hayvanları Sigortaları uygulamalarını başlattığı bilinmektedir. Bu tarihlerde başlayan Dolu sigortası ve Hayvan Hayat sigortası uygulamaları halen bugün de devam etmektedir. 1987 yılında tarım sigortalarının çok yönlü geliştirilmesine yönelik hazırlanan “Türkiye

¹⁴ Romel, S. , **Avrupa Ülkelerinde Tarım Sigortaları Uygulamaları**, Almanya, 1970, s. 21.

¹⁵ Dinler, a.g.e. , s. 20-21.

¹⁶ Bahattin Çetin - Damla Özsayın, **Tarım Sigortalarının Önemi ve Gelişimi**, Uludağ Üniversitesi, Bursa, 2003, s. 22.

İçin Tarım Sigortalarını Geliştirme Planı” çerçevesinde tarım ve sigorta sektöründe devlet, çiftçi birlikleri ve sigorta şirketleri arasında planlı bir çalışma dönemi başlatılmıştır.¹⁷

Öncelikle mevcut dolu sigortalarının alt yapısının oluşturulması, yaygınlaştırılması ve daha sonra devletin çiftçinin primlerini destekleyerek, kuraklık, don ve sel gibi risklerin de sigortalanabilmesini sağlayacak çalışmalar yer almıştır. Türkiye için risk haritalarının çıkarılması, üniversite programlarında konuya yer verilmesi ve bağımsız hasar organizasyonuna ilişkin faaliyetler planın önemli alt başlıklarını oluşturmuştur. Bitkisel ürünlerin yanında çiftlik hayvanlarının da aynı sistem içinde sigortalarının gerçekleştirilmesini sağlayacak plan hedeflerinin son aşamasında ise; çiftlikteki can ve malların tüm risklere karşı güvenceye alınması için çalışmaların yapılması öngörülmektedir.

1995 yılında, o güne kadar mevcut dolu sigortalarının geliştirilmesi, daha sonra devlet desteği sağlanarak, “Birden Çok Riske Karşı Ürün Sigortaları” uygulamalarına geçilmesi için uygun modelin “**Tarım Sigortaları Havuzu**” olduğu görüşüyle dolu sigortaları altyapı çalışmaları başlatılmıştır. Bu çerçevede, öncelikle dolu sigortaları uygulamalarındaki sorunların giderilmesi Türkiye’de tarım sigortalarının geliştirilmesi ve uygun sistemlerin kurularak bazı faaliyetlerin bağımsız bir merkezden yürütülmesi amacıyla 1995 yılında Tarım Sigortaları Vakfı kurulmuştur. 1997 yılında tüm sektörlerin katılımı ile gerçekleştirilen ve devletin bu konudaki çalışmalarına yön veren önemli kararların alındığı I.Tarım Şûrası’na ait çalışma belgesinde Tarım Sigortaları Havuzu şu şekilde yer almıştır: “Tarım sigortalarının gelişmesi, devlete, sigorta şirketlerine, çiftçi birliklerine ayrı ayrı görev ve sorumluluk yüklemesinin yanı sıra bu üçünün birlikte organizasyonunu zorunlu kılmaktadır. Bu amaçla tarım sigortaları branşında faaliyet gösteren sigorta ve reasürans şirketlerinin devletin desteğinde bir araya gelerek bir üretim havuzu oluşturması ve devletin sigortayı cazip kılması için sigorta primine ve/veya hasara katkıda bulunması gereklidir. Tarım Sigortalarının gelişmesine yönelik istatistiki verilerin toplanması, değerlendirilmesi ve hasar tespitleri

¹⁷ Tanfer Dinler, **Türkiye Tarım Sigortaları Geliştirme Planı**, İstanbul, 1987, s. 31.

gibi çalışmaları ülke genelinde yürüten Tarım Sigortaları Vakfı ile sigorta ve reasürans şirketleri böyle bir organizasyonun ilk adımlarını atmışlardır”.¹⁸

1998 yılı Hükümet programında yer alan “Tarımsal Politikalarla İlgili Yapısal Değişim Projesi” çerçevesinde hazırlanan “Tarım Sigortaları Teşviki Hakkında Kanun Tasarısı” devlet desteğinin sağlanmasını ve havuz sisteminin kurulmasını öngörmektedir. Ancak, çiftçinin primine destek olacak yeterli devlet desteğinin sağlanamayacağı görüşü sebebiyle, bu kanun çıkarılamamıştır.

2000 yılına gelindiğinde, ekonomik kriz öne sürülerek, IMF ve Dünya Bankasının hazırladığı, Tarımsal Reform Uygulama Projesi uygulamaya geçirilmiştir. Projenin desteklemelerle ilgili bölümünde, tarım ürünleri sigortası için devlet desteğinin sağlanmasına ilişkin yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi de yer almış ve Dünya Bankası’na taahhüt edilen sürede “Tarımda Devlet Destekli Tarım Ürünleri Sigortalarının başlaması öngörülmüştür.

2001 yılında, devletin doğal afet sonrası tohumluk yardımını öngören 5254 sayılı kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

VIII. Plan döneminde (2001-2005) Tarım Sigortası Kanunu'nun ve buna ilişkin eylem planının hazırlanması konusunda tedbirleriyle yer verilmiştir. Ancak, bu sistem, politik tercihlere açık olması, küçük üreticilerin yararlanmaması, riskin algılanmasını ve azaltılmasını önleyememesi gibi nedenlerle eleştiriye uğramıştır. Dünya Bankası uzmanları tarafından tarım sigortası modelinin oluşturulması, sigorta sistemi ile ilgili sorunların tanımı ve çözüm yolları üretilmesi amacıyla bir dizi araştırma çalışması önerilmiştir. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı KİT Genel Müdürlüğü ve Sigortacılık Genel Müdürlüğü, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği ve Tarım Sigortası Vakfı temsilcilerinin katılımıyla dünya uygulamaları incelenerek mevzuat çalışmaları hızlandırılmıştır.

2002 yılı sonunda 58. Hükümetin *Acil Eylem Planı*'nda da tarım sigortalarının geliştirilmesi için bundan sonra yapılacak uygulamalara temel olacak hedefler belirlenmiştir. 59. Hükümetin acil eylem planında öngörülen politikaları benimsemesi ile Tarımda Devlet Destekli Doğal Afet Sigortası Yasası'nın bir yıl içerisinde

¹⁸ Tanfer Dinler, **Tarım Sigortaları Havuzunun Oluşturulması**, TSV, İstanbul, 1995, s. 32.

çıkarılması ve kuraklık, don, sel sigortaları uygulamalarının esaslarının belirlenmesi, primlerin devlete desteklenmesi öngörülmüştür.

Ülkemizde tarım sektörünü tehdit eden risklerin güvence altına alınabilmesi amacıyla bir sigorta mekanizmasının devreye sokulması düşünülmüş ve bu amaçla 14 / 06 / 2005 tarihli 5363 sayılı "Tarım Sigortaları Kanunu" çıkarılmıştır. Uzun yılların uğraşı olarak ortaya konulan 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu 21.06.2005 tarih ve 25852 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile birlikte kanun kapsamına alınan riskler ile ilgili olarak yapılacak sigorta sözleşmelerinde standardın sağlanması, riskin en iyi koşullarda transferi için uygun ortam oluşturulması, oluşacak hasarlardan tazminatın tek merkezden ödenmesi ve tarım sigortalarının geliştirilmesi, yaygınlaştırılması amacıyla yönelik olarak bir Sigorta Havuzuna kurulmuştur. Sigorta havuzuna ilişkin tüm iş ve işlemler, bu havuza katılan sigorta şirketlerinin eşit hisselerle ortak oldukları Tarım Sigortaları Havuz İşletmesi A.Ş.(TARSİM) tarafından yürütülmektedir.

Kanun kapsamında getirilen önemli bir yenilik ise, uygulama yılında yer alan riskler için tarım sigortaları Uygulama Yönetmeliği 18.05.2006 tarih ve 26172 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Sigorta şirketlerinin sadece poliçe düzenleme, pazarlama ve satış işlemlerinden oluşan prim üretim faaliyetlerini acenteleri vasıtası ile yürütmesi sağlanırken; risk inceleme, hasar organizasyonu ve ARGE çalışmaları ile eğitim hizmetleri ortak bir merkezden ve Tarım Sigortaları Vakfı tarafından yürütülmüştür. Tarım Sigortaları Vakfının geleneksel tarım sigortaları uygulamalarında yaptığı köklü değişimler, devlet destekli tarım sigortaları ve havuz sistemine geçişi hedef olarak yapılmıştır. Bu nedenle ilgili dönemler devlet destekli tarım sigortalarına geçiş olarak bilinmektedir.¹⁹

4. TARIM SİGORTASININ ÇEŞİTLERİ

Tarım sektörü, dünya nüfusu açısından taşıdığı önemin yanı sıra, ekonomik, sosyal, siyasal, teknolojik ve kişisel risklerden yüksek düzeyde etkilenen, son derece hassas bir faaliyet sahası olarak kendine özgü bir yapıya sahiptir. Bu açıdan

¹⁹ Esra Perçin, **Geleneksel Tarım Sigortaları İle Devlet Destekli Tarım Sigortaları Uygulamalarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma**, Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ, 2011, s. 32-34.

bakıldığında, tarımın insanlığın beslenmesindeki rolünü etkili bir biçimde yerine getirmesi; tarımsal üretimi tehdit eden risklerin yönetimiyle doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle, gelişmiş ülkeler, uyguladıkları çeşitli korumacılık politikaları, risk yönetim programları ve bu programlar içerisinde önemli bir yer alan; tarım sigortası uygulamaları ile risk paylaşımını ve transferlerini gerçekleştirmektedirler. Gelişmiş ülkelerde tarım sektörünün uygulamalarına bakıldığı zaman, sorunların çözümünde sigorta sektörüne büyük bir görev düştüğü görülmektedir. Bunun yanında konunun diğer tarafları olan devlet ve çiftçilerinde sağlıklı bir alt yapının oluşması, organizasyonların gelişip güçlenmesinde katkıda buldukları gözlenmektedir. Bu sayede, devletler bir yandan artan meteorolojik doğal risklere karşı çiftçilerini ve üretimini korumakta, diğer taraftan bir felaketle karşılaşıldığında, bunu ödeyebilecek bir sigorta güvencesi sağlamaktadır.

Tarım sigortaları, genellikle ürün ve hayvan hayat sigortaları şeklinde uygulansa da, ülkelerin coğrafi konumu ve iklim koşulları gibi özelliklerine bağlı olarak, içerikleri bakımından uygulamada ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir.

Tarım sigortalarında çeşitli örnekleri incelendiğinde aşağıdaki gibi bir genelleme çerçevesinde sigorta çeşitlerinin açıklanması mümkündür.²⁰

4.1. ÜRÜN SİGORTASI

Temel olarak tarım ürünleri için uygundur. Ancak çiftlik hayvanlarına ait ürünleri sigortalamak ise zordur. Çünkü bu tür ürünlerin çok hızlı veya yavaş süreç takip ederek üretilmesi gerçeğine bağlı olarak mahsulün miktarını ve ürün kalitesini ölçme sorunu ile karşılaşılır. Zira bu tür ürünlerin kesin hasat zamanı yoktur. Bununla beraber diğer tarımsal ürünlerin de kesin hasat zamanı yoktur. Örneğin seralarda yetiştirilen ürünler böyledir. Mahsuller normal olarak tehlikelere karşı sigortalanırlar. Sigorta bireysel mahsuller ve bölgesel mahsullere temel alınarak yapılabilmektedir. Bireysel mahsul sigortasında, çiftçiye tazminat ödemesi, sadece kayıp tutarının, daha önceden öngörülen mahsul tutarının altında kalması durumunda yapılır.

²⁰ Selim Çağatay, **Tarım ve Tarım Sigortalarının Geleceği**, Sigorta Araştırma ve İnceleme Yayınları, Nr.37, İstanbul, 2008, s. 72.

Ürün sigortasının, tek riske dayalı sigorta, birden çok riske dayalı sigorta ve bütün risklere karşı sigorta gibi uygulamaları mevcuttur.²¹

4.1.1. Tek Riske Dayalı Sigorta

Bu tür sigortalarda sadece bir riske karşı koruma sağlanmaktadır. Ürünlerin bir tehlikeye karşı sigortası pek çok ülkede uygulama sahası bulmuş ve oldukça yaygın bir duruma gelmiştir. Bu sigorta şeklinde, ürünlerin *dolu*, *yangın*, *sel*, *don* gibi yalnız tek bir tehlikeye karşı korunmaları söz konusudur. Tek riske dayalı sigortalar içinde en yaygın olanları dolu, don ve yangın sigortalarıdır.²²

Belçika, Almanya, Hollanda ve İngiltere gibi ülkelerde kullanılan sigortalar dolu veya tek riske dayalı sigortalardır. Baltık ülkelerini²³ de kapsayan bazı kuzey Avrupa ülkelerinde²⁴ ürün sigortasına talep diğer ülkelere oranla daha düşüktür. Bu ülkeler sigorta sistemlerini geliştirmekte olan ülkelerdir. Örneğin Finlandiya'da özel ürün sigortası az gelişmiştir fakat devlet, doğal risklerden sonra oluşan verim hasarlarının telafi edilmesine yardımcı olmaktadır.²⁵

4.1.2. Birleşik Risklere Dayalı Sigorta

Bu sigortalar dolu başta olmak üzere birkaç riski bir arada içermekte ve bazı ülkelerde çok sayıda riski içeren sigorta türü olarak bilinmektedir.²⁶

Ürünlerin birden çok tehlikeye karşı sigortalanması, tek riske dayalı sigortadan daha yeni bir teşebbüstür ve birçok ülkede uygulama alanı bulunmaktadır. Fakat her ülke, kendi doğal koşullarının gerektirdiği tehlikeleri teminata almakta, bu bakımdan sigortalanmış tehlikeler değişik olabilmektedir.²⁷

²¹ Mahmut Güngör, Türkiye'de Tarım Sigortası Uygulamaları ve Devlet Destekli Tarım Sigortası, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s. 54-55.

²² Gülcan Eraktan, **Zirai Sigortanın Lüzumu ve Önemi**, T.C. Ziraat Bankası Yayınları, Ankara, 1970, s. 29.

²³ Baltık ülkeleri: Baltık Denizi'ne kıyısı olan tarihi ve coğrafi birliktelikleri olan Estonya, Letonya ve Litvanya gibi bağımsız cumhuriyetlerdir.

²⁴ Kuzey Avrupa ülkeleri: (İSKANDİNAVYA VE BALTİK ÜLKELERİ) İsveç, Norveç, Danimarka ve Finlandiya İskandinav ülkeleri olarak bilinir. Estonya, Letonya ve Litvanya ise Baltık Ülkelerini oluşturur.

²⁵ Maria Bielza ve diğerleri, **Agricultural Risk Management in Europe, Management of Climate Risks in Agriculture**, Berlin, 2007, European Association of Agricultural Economists-101. Seminer, s. 9.

²⁶ Çağatay, a.g.e. , s. 72.

²⁷ Eraktan, a.g.e. , s. 48.

Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Portekiz, Slovakya, Slovenya ve İsveç gibi ülkelerde tek riske ve birleşik riske dayalı sigorta türünden her ikisi de kullanılmaktadır. Sadece dolu ve yangın, don, yağmur ve rüzgâr gibi ilave birkaç risk teminat kapsamındadır. Kuraklık, en zor sigortalanabilen sistematik risklerden biri olduğu için genellikle birleşik risklere dayalı sigortaların kapsamında değildir.²⁸

4.1.3. Bütün Tehlikelere Karşı Sigorta

Ürün sigortasının en gelişmiş ve en modern şeklini ifade eden bu sigortalama şekli sigorta sektörünün iyi yapılandığı ülkelerde görülmektedir. ABD, Japonya, Kanada, Seylan, Yeni Zelanda ve Brezilya gibi ülkelerde, bitkisel ürünler bütün risklere karşı tek bir poliçe ile sigortalanmaktadır. Japonya, Brezilya ve Seylan'da sigorta uygulaması zorunlu, ABD ve Kanada'da ise isteğe bağlıdır. Bütün tehlikeleri kapsayan ürün sigortalarının uygulandığı ülkelerde devlet tarım sigortalarını, hem mali hem de maddi olmayan diğer araçlarla desteklemektedir.²⁹

4.2. VERİME DAYALI SİGORTA

Bunlar belirli bir verim düzeyini garanti eden sigortalardır ve bölgesel ortalama verim veya ferdi geçmiş verim verilerine dayalı olarak uygulanır. Temel risk kuraklık olabilmektedir.³⁰

İspanya'da devlet, çiftçi sendikaları ve sigorta şirketleri ile işbirliği içinde sistemi yürütmektedir. Bütün sigorta şirketleri havuzu işletir ve verim sigortası politikalarında çoğu risk teminat altına alınmıştır. Avusturya, Fransa, İtalya ve Lüksemburg gibi ülkelerde de gelişmiş bir sistem mevcuttur ve sigorta kontratlarına bağlı olarak çoğu iklimsel risk teminat altına alınmıştır.³¹

²⁸ Bielza ve diğerleri, a.g.e. , s. 9.

²⁹ Bahattin Çetin, **Tarım Sigortaları**, Nr.1110, 1. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2007, s. 10.

³⁰ Çağatay, a.g.e. , s. 72.

³¹ Bielza ve diğerleri, a.g.e. , s. 9.

4.3. HAYVAN HAYAT SİGORTASI

Hayvan hayat sigortası çeşitli bazı tehlikelerin gerçekleşmesi ve hayvanın ölmesi, öldürülmesi veya kestirilmesi suretiyle hayatına son verilmesi sonucunda meydana gelen zararı karşılamak amacıyla yapılan bir sigorta ürünüdür.³²

Hayvan hayat sigortalarında ana riskler sağlık ile ilgilidir. Bu riskler çoğunlukla ulusal veya Avrupa düzeyinde hastalık imha programları çerçevesinde yönetilir. Bunların yanı sıra salgın olmayan hastalıklar, kazalar, doğal iklimsel olaylarda hayvanlar üzerinde direkt etkilidir. Bu tür olaylar hayvanların otlamalarını veya yiyecek bulmalarını dolayısıyla da hayatlarını etkilemektedirler.³³

Dünyaya baktığımızda, ülkelerde her hayvan ve her riskin değil, ülkelerin yapısı, hayvancılığa verilen önem ve hangi tür hayvancılığın yaygın olduğuna bağlı olarak belirli hayvan türleri ve belirli risklerin sigortalandığını görebiliriz.

4.4. DİĞER TARIM SİGORTASI ÇEŞİTLERİ

Tarım sigortasının yukarıda anlatılan çeşitlerinin yanı sıra daha farklı isimlerle anılan ve daha farklı içeriklere sahip olan başka çeşitleri de mevcuttur. Örneğin, Türkiye'ye baktığımızda tarım sigortasının devlet tarafından desteklenen ve TARSİM tarafından sunulan; Bitkisel Ürün Sigortası, Hayvan Hayat Sigortası, Kümes Hayvanları Hayat Sigortası, Sera Sigortası ve Su Ürünleri Sigortası gibi çeşitlerinin olduğunu görmekteyiz.

5. TARIM SİGORTACILIĞININ GEREKLİLİĞİ VE YARARLARI

Çiftçinin maruz kaldığı şahsi tehlikeler, tarım alanının dışında çalışanların maruz kaldığı tehlikelere benzemektedir. Her şeyden önce çiftçi de bir aile reisidir ve bakımıyla mükellef olduğu kimseler vardır. Onların bugününü ve yarınlarını emniyet altına almak zorunluluğunu duymaktadır. İşlerini düzene sokmadan veya borçlarını ödemediği halde ölmesi halinde ailesinin mali sıkıntılara düşmesi ihtimali çok kuvvetlidir. Aynı şekilde, geçirebileceği bir kaza veya hastalık sonucu yahut yaşlanması sebebiyle çalışmaz hale gelmesi de, gerek kendisinin gerekse ailesinin geçimini tehlikeye

³² Murat Özbolat, Temel Sigortacılık, Seçkin Yayıncılık, 5. Baskı. Ankara, 2011, s. 297.

³³ Bielza ve diğerleri, a.g.e. , s. 12.

düşürebilecektir. Bütün bu ve bu gibi rizikolar, çiftçinin huzurunu bozacak, çalışma gücünü zayıflatacak ve bu yüzden üretiminde verim anlayışını sağlayacak yeni yatırımlar yapmaktan çekinecektir.³⁴

Ayrıca don, kuraklık, sel, yangın veya salgın hayvan hastalıklarının ortaya çıkması durumunda ürünün zarara uğraması, o bölgede tarımsal nüfusun kıtlık ve yoksulluk çekmesine, mevcut varlıklarının kaybına veya uzun süre borçlu kalmalarına neden olabilmektedir. Fakat tarım sigortası yoluyla ürününü, hayvanını veya diğer tarımsal varlıklarını sigorta ettiren çiftçiler çeşitli riskler ile karşı karşıya kaldıklarında zararlarının ödeneceğini ve mali sıkıntıya düşmeyeceklerini bildikleri için, faaliyetlerini daha güvenli olarak yapacak ve üretimlerini arttırmak içinde teknik bilgi ve araçlardan daha fazla yararlanmaya istekli olacaklardır. Tarım sigortası yaptırmış olan çiftçiler, doğal afetlerin meydana geldiği yıllarda emek ve sermayelerinin karşılığını sigortadan alabileceği için işletmenin ve çiftçinin gelir dengesi olumsuz yönde bozulmayacaktır.³⁵

Tarım sigortası, üreticinin mali gücünde meydana gelen eksilmeleri karşılayarak, tarım işletmesinde mali dengeyi sağlayan hem sosyal hem de ekonomik bir araçtır. Bu nedenle hemen her ülkede tarım sigortasının gelişmesi için çalışmalar yapılmakta ve devlet tarım sigortasına hem direkt hem de dolaylı yollardan yardımda bulunmaktadır. Çünkü gelişmiş ülkelerinin çoğunda tarım kesimine yönelik vergi muafiyeti, kredi vadelerinin uzatılması, düşük faizli kredi verilmesi gibi devlete doğrudan mali yük getiren uygulamalarda birçok sakıncalar görülmüş ve bu tür yardımların üreticinin ekonomik düşünce yeteneğinin yeterince gelişmesini engellediği fikri benimsenmiştir. Bu nedenle birçok ülkede devlet tarım kesimine yönelik yardımlarının önemli kısmını tarım sigortası yoluyla yapmakta, böylece hem üreticinin gelirinde ki dalgalanmalar önlenilmekte ve hem de üreticinin modern üretim yöntemlerini kullanımı teşvik edilmektedir. Sanayi ve hizmetler sektöründe belirli bir üretim planı çerçevesinde brüt gelir kolayca tahmin edilmektedir. Ama tarımda, ürün verimleri ve fiyatları önemli değişiklikler gösterebileceğinden, üretim dönemi sonunda elde edilecek brüt gelirin tahmini birçok belirsizlikler ve güçlükleri içerir. Çeşitli risk ve belirsizliklere bağlı olarak meydana gelen parasal kayıplar, başka gelir kaynağı olmayan üreticileri önemli

³⁴ Eraktan, a.g.e. , s. 9.

³⁵ Güngör, a.g.t. , s. 32.

ölçüde etkilemektedir. Diğer taraftan, tarım ürünlerinin çoğunun zorunlu gıda maddeleri olması ve yurtiçi gıda üretiminin güvence altına alınabilmesi için üreticilerin yeniden üretim gücünün korunması gereklidir. Genellikle devletler, bu hedefe ulaşabilmek için tarım sigortası modelini yeterli bir araç olarak görürler.³⁶

6. TARIM SİGORTACILIĞI VE RİSK YÖNETİMİ

Günümüzde, iklim değişikliği küresel ısınmaya neden olmakta, kuraklığa yol açmakta, su arzının miktarını ve kalitesini düşürmekte, tarımsal ürün arzını azaltmakta ve deniz seviyesinin yükselmesine neden olmaktadır. İklim değişikliğine bağlı olarak her sene daha sık, beklenmedik ve şiddetli şekilde görülen doğal afetler, enerji maliyetlerini, doğal kaynakları, şirketlerin değerini ve toplumların refahını etkileyerek, küresel ekonomi için bir tehdit oluşturmaktadır.³⁷

Tarım sektörü kendine özgü özellikleri sebebiyle çeşitli risk ve belirsizliklerle karşı karşıyadır. Bu risk ve belirsizlikler tarım işletmelerinde bitkilerin, hayvanların ve işletmede bulunan insanların yaşamlarını olumsuz etkilemekte ve tarımsal üretimde dalgalanmalar oluşturmaktadır. Bu dalgalanmalar da tarımsal gelirlerde istikrarsızlığa neden olmaktadır. İşletmelerdeki mal ve canları tehdit eden doğal riskler tarımsal işletmelerdeki en önemli risklerdir. Doğal afetlere yol açan meteorolojik kaynaklı çeşitli riskler içinde kuraklık, don, dolu, şiddetli yağış, sel, su baskını ve fırtına tarımsal açıdan önemli zararlara yol açan doğal riskler olarak öne çıkmaktadır. Bir bölgenin coğrafi özellikleri, topografik yapısı ve iklim yapısı meteorolojik risklerin sıklığını ve şiddetini belirleyen faktörlerdir. Tarımsal üretimde genellikle büyük hasarlara yol açan bu meteorolojik kaynaklı risklerin kontrol altına alınması çok zor olup, çoğu zaman imkânsızdır. Gelişmiş ülkelerde doğa olaylarının felakete dönüşmesinin önlenmesi için yapılan tüm çalışmalar *Risk Yönetimi* adı altında toplanmıştır.³⁸

Tarım sektöründe sıkça başvurulanan ve en etkili risk yönetim araçlarından birisi de Tarım Sigortasıdır. Bilindiği gibi sigorta sistemi, risk transfer mekanizmaları

³⁶ Tanrıvermiş, a.g.e. , s. 43.

³⁷ Onur Acar, **Gelişmiş Ülkelerin Sigorta Sektörlerinde Doğal Afet Risklerinin Finansmanı ve Katastrofik Tahviller**, TSRSB Bilim Kurulu Onaylı Eserler, 2006, s. 109.

³⁸ Özlem Barış, Türkiye’de ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Risk Yönetimi ve Tarım Sigortalarının AB’ne Uyumunu Açısından Değerlendirilmesi, Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ, 2007, s. 14.

sağlayarak, toplumun ve iş çevrelerinin olası yükümlülüklerini ekonomik olarak en etkin şekilde yönetmesini sağlamaktadır. Bu mekanizmalar günümüzde iklim değişikliği gibi olayların da etkisiyle doğal afet riskinin daha da arttığı bir ortamda son derece önemli hale gelmiştir. Sigorta, fırtınalar ve seller gibi doğal afetlerden kaynaklananlar da dâhil olmak üzere, karşı karşıya kalınan riskler nedeniyle oluşabilecek muhtemel maddi kayıpları en aza indirmek için kişiler ve kuruluşlar tarafından en sık başvurulan yöntemlerden birisidir.³⁹

6.1. RİSK KAVRAMI, TARIMSAL RİSK VE BELİRSİZLİKLER

Risk, yaşamın her aşamasında karşılaşılabilecek bir kavramdır. Öyle ki, sadece devletler, büyük şirketler ya da karmaşık işlemler söz konusu olduğunda değil, bireylerin sıradan günlük hayatlarında bile çok sayıda riskin olduğu rahatlıkla görülebilir. Böylesine yoğun bir şekilde insanoğlunun yaşamında yer edinmiş bu kavramı iyi anlamak gerekmektedir.

Türk Dil Kurumu yayınlamış olduğu Türkçe sözlükte riski; Fransızca “risque” kelimesinden gelmekte olan ve zarara uğrama tehlikesi, riziko anlamına gelen bir kelime olarak tanımlamaktadır. Riskin tanımına teknik açıdan bakıldığında ise farklı branşlarda, birçok farklı şekilde tanımlandığı görülmektedir. Bunlardan birkaçı şöyledir:

Finansal açıdan risk; bir yatırımdan elde edilecek getirinin beklenenden farklı olmasıdır. Genellikle, tarihsel veri ya da ortalama getiri ile elde edilen beklenen getirinin standart sapması hesaplanarak bulunur. Sağlık açısından risk; bir hastalığa veya kazaya maruz kalmayı artıran her türlü fiziksel, davranışsal, psikolojik, akli, gelişimsel ya da çevresel faktördür. Bütün bu tanımlardan yola çıkarak biz genel olarak riski, gerçekleşme olasılığı olan fakat ne zaman gerçekleşeceği belli olmayan, istenmeyen olaylar olarak ifade edebiliriz.⁴⁰

Risk kavramı halk arasında belirsizlik ve tehlike kavramları ile aynı anlamda ve birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Fakat bu kavramlar aslında farklı anlamlar taşımaktadır. Risk olması muhtemel veya meydana gelme ihtimali istatistiksel yöntemlerle tahmin edilebilen hasar ihtimalidir. Ancak bu olay tarafların iradesi dışında

³⁹ M. Haşim Altınözlü, Yeni Tarım Sigortası Sisteminin Sürdürülebilirliği ve Gelişimi Konusunda Düşünceler, Birlik'ten, 2007, Sayı 10, s. 66.

⁴⁰ Mahir Çipil, **Risk Yönetimi ve Sigorta**, Nobel Yayın Dağıtım, Nr. 1364, 1. Baskı, Ankara, 2008, s. 1-4.

gerçekleşir. Olması şüpheli veya olma tarihi belli olmayan bir olaydır. Bu yönden risk objektif bir olaydır. Belirsizlik ise gelecekte olma ihtimali istatistiksel yöntem ile tahmin edilemeyen sübjektif bir olaydır. Aynı şekilde risk ile tehlike terimleri de birbirlerinden farklıdır. Risk zarara konu olan malı, tehlike ise zarara sebep olan etkeni ifade etmektedir.⁴¹

Tarım, risk ve belirsizliklerden en çok etkilenen alanlardan birisidir. Tarımsal üretim, doğal koşullara bağlı olması nedeniyle, doğal, sosyal ve ekonomik olaylardan etkilenmekte ve bağımlı hale gelmektedir. Bu nedenle tarım işletmelerinde yöneticiler risk ve belirsizlikle karşı karşıya bulunmaktadır. Örneğin yumurta tavukçuluğunda, normal koşullarda kırılmadan dolayı meydana gelebilecek yumurta kayıpları istatistiksel yöntemlerle yaklaşık olarak tahmin edilebildiğinde risk; kuru koşullarda üretim yapılan hububat yetiştiriciliğinde, yeterli yağışın olmaması nedeniyle meydana gelebilecek kuraklık zararı ise belirsizliktir.

Risk ve belirsizlik tarım işletmelerinde bitkilerin, hayvanların ve insanların yaşamlarını olumsuz etkilemekte, tarımsal üretimde dalgalanmalara neden olmaktadır. Tarımsal üretimde oluşan bu dalgalanmalar, tarımsal gelirden istikrarsızlığa yol açmaktadır. Tüm işletmelerde olduğu gibi, tarım işletmeleri de bir süreç olarak işletme içinden ve dışından kaynaklanan risk ve belirsizliklerin etkisi altında tedarik, üretim ve pazarlama faaliyetlerini devam ettirmektedirler. İşletme içi riskler, ihmal, yönetim yetersizliği, tecrübesizlik, dikkatsizlik gibi daha çok insan faktörünün diğer olumsuz özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Buna karşın tarımsal üretimi etkileyen dışsal kaynaklı risk ve belirsizlikler; doğal, sosyal ve ekonomik olarak üç grupta toplanabilir.⁴²

6.1.1. Doğal Risk ve Belirsizlikler

Kuraklık, dolu, don, aşırı yağışlar, sel gibi doğal afetler ve arazide taban suyunun yükselmesi, hastalık ve haşereler tarımsal üretimde ki başlıca doğal risk ve belirsizlik örnekleridir. Bitkisel ürünlerden en uygun verimin alınabilmesi, uygun iklim ve toprak koşullarıyla birlikte bakım işlemlerinin en iyi şekilde yapılmasına bağlıdır. Genel olarak dolu, don, kuraklık, sel vb. meteorolojik faktörler ürün veriminde yıldan

⁴¹ Tanrıvermiş, a.g.e. , s. 21.

⁴² Çetin, 2007, a.g.e. , s. 15-16.

yıla dalgalanmaya neden olmaktadır. Toprak faktörleri ise ürün veriminde yıldan yıla dalgalanmaya değil de, verimin bir arazi parçasından diğerine değişmesine neden olmaktadır. Bitkisel üretimin genellikle açıkta yapılması nedeniyle, meteorolojik faktörlerin üretim miktarında meydana getirdiği dalgalanmanın şiddeti, hayvansal üretime oranla çok daha yüksektir. Her ne kadar besin maddesi yetersizliği nedeniyle iklim faktörleri hayvansal üretimi olumsuz etkilese de, hayvanların hareket edebilme yetenekleri, belirli bir barınak koşulları içerisinde yetiştirilmeleri ve bakım ve beslenme koşullarının iyi bir şekilde planlanması ile bu risklerin etkileri bir ölçüde hafifletilebilir. Hayvansal üretimde meteorolojik faktörlerden çok bulaşıcı hayvan hastalıkları, büyük miktarda hasar meydana getirebilmektedir. Dünyada son yıllarda etkisini iyice gösteren küresel ısınma ve sera etkisi sonucunda meteorolojik karakterli doğal afetlerin sayı ve şiddetlerinde önemli artışlar olduğu gözlemlenmektedir. Kuraklık en büyük risktir. Susuzluğun meydana getirdiği kuraklık, önlem alınmadığında medeniyetlerin sonunu dahi getirebilir. Kuraklıkla çok yakın ilişkili olan sel, ardından fırtınalar, kasırgalar, don, dolu gibi riskler ve bunların dünyaya verdikleri zararlar gün geçtikçe artmaktadır. Farklı ülkelerde, farklı doğal risklerin etkisi ile oluşan büyük maddi kayıplar Dünya ekonomisini de büyük ölçüde tehdit etmektedir.⁴³

Meteorolojik karakterli doğal risklerin yanı sıra tarımsal üretimi etkileyen bir diğer doğal risk unsuru da *bitki ve hayvan hastalık ve zararlılarıdır*. Tarımsal üretimin miktar ve kalitesi üzerine hastalık ve zararlılar oldukça önemli bir etkiye sahiptir. Hastalık ve zararlılar hem bitkisel üretimde hem de hayvansal üretimde önemli kayıplara neden olabilmektedir. Tarım ürünlerine geniş ölçüde zarar veren çeşitli hastalık ve zararlıların ortaya çıkmaları, çoğalmaları ve çevreye dağılmaları tamamen iklim koşullarına bağlıdır.

6.1.2. Ekonomik Risk ve Belirsizlikler

Kısa sürede tarımsal ürün arzının talebi karşılayamaması, bitkisel ve hayvansal ürünlerin yapısal bozulmalarından ve fiyat değişmelerinden meydana gelen hasılat

⁴³ Tanfer Dinler, Avrupa Birliği ve Türkiye Tarımında Risk Yönetim Programları, AB Genişleme Sürecinde Türkiye "**Tarımsal ve Kırsal Politikalar**" Sempozyumu, 2003, Ocak 08-09, s. 2; Tanrıvermiş, a.g.e. , s. 23.

kaybı, dağıtım kanallarından doğan aksamalar gibi faktörler ekonomik risk ve belirsizlikler meydana getirmektedir.

Dünyada ekonomik ve sosyal açıdan önemli yere sahip tarım sektörünün başlıca karakteristiklerinden biri bu sektörde ekonomik faaliyete ilişkin risk düzeyinin diğer sektörlere göre yüksek oluşudur. Bu yargı, aslında, gelişmiş ülkelerden çok, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin tarımı için geçerlidir. Tarım sektöründe bir yandan üretim bir yandan da ürünün pazarlaması aşamalarında önemli düzeyde riskle karşılaşmaktadır. Üretim aşamasında yüksek risk, doğaya bağımlılıktan kaynaklanmaktadır. Tarımsal üretimde doğaya bağımlılık gelişmiş ülkelerde teknolojinin yardımıyla bir ölçüde giderilirken, gelişmekte olan ülkelerde genellikle teknoloji kullanım düzeyi bu yöndeki gelişmeyi güçleştirmektedir. Pazarlama aşamasında, özellikle fiyat dalgalanmalarından kaynaklanan belirsizlik üreticilerin gelirlerini etkilemektedir.⁴⁴

Tarım sektöründe görülen bu riskler nedeniyle, üreticiler yetiştireceği ürünleri belirlemede güçlükler çekmektedir. Tarımsal işletmeler, üretimden pazarlamaya kadar devam eden süreçte karşılaştığı risklerin etkileri sonucu, işletme ölçeklerini büyültemezler. Tarımsal işletmeler belirsizliklerin olumsuz etkilerinden mümkün olduğu kadar az etkilenecekleri bir yapıya girerek kendilerini korumaya çalışırken, hem gelişme dinamiklerini kaybederler, hem de ülke tarımı gelişemez.

6.1.3. Sosyal Risk ve Belirsizlikler

Emek yoğun işletmelerde işgücünün zamanında ve yeterince temin edilmemesi, küçük aile işletmelerinde uzmanlaşmanın zorluğu, hırsızlık, göç, savaş gibi faktörler sosyal risk ve belirsizliği meydana getirmektedir.⁴⁵

Tarım işletmelerinin önemli kısmının küçük aile işletmeleri olması, toprak dağılımındaki dengesizlikler ve doğal afetlerin etkisiyle üretim miktarında yıllar itibariyle meydana gelen dalgalanmalar tarımda gelir dağılımını olumsuz etkilemektedir. Tarımda aşırı nüfus nedeniyle toprağın sürekli nüfus baskısı altında

⁴⁴ Karahan Özlem Uysal, **Tarımda Üreticilerin Risk Karşısındaki Davranışları: Ege Bölgesinden Bir Örnek Olay**, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, Sayı 42(3), 2005, s. 147-148.

⁴⁵ Güngör, a.g.tz. , s. 34.

olması, işgücünün yoğun olarak ancak belirli bir yetiştiricilik devresinde çalışabilmesi ve sermayenin önemli bir kısmının toprak sermayesinden oluşması da gelir dağılımını etkilemektedir. Küçük tarım işletmelerinde normal koşullarda elde edilen gelir ile ancak yıllık aile giderleri ve yatırım giderleri karşılanabilmektedir.⁴⁶

Ayrıca milli gelirin bölüşümü bakımından kırsal ve kentsel kesim arasında önemli farklar bulunmaktadır. Tarım da gelirin düşük ve nüfus artış hızının yüksek olması tarım arazilerinin giderek daha da fakirleşmesine neden olmaktadır.

Türkiye'deki tarım işletmelerinde gerekli olan tasarruf sadece büyük işletmelerce yapılabilmektedir. İşletmelerin yaklaşık %5'i gelirinden bir kısmını tasarruf edebilmekte, geriye kalan %95'lik kısmın ise geliri ya ancak yeterli olmakta ya da ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır.⁴⁷

6.2. TARIMDA RİSK YÖNETİMİ VE TARIM SİGORTALARI

Risk yönetimi; işletmelerin mevcut ve gelecekteki varlıklarının güvence altına alınmasına yönelik olarak, meydana gelmesi muhtemel bir riskin oluşmaması için yerine getirilmesi gereken faaliyetlerin rasyonel olarak tespiti ve bunun en uygun biçimde yönlendirilmesi faaliyetidir. Etkili bir risk yönetimi hasara maruz kalma olasılığının derecesini düşürerek, işletmenin istikrar içinde faaliyetine devam etmesini sağlar.⁴⁸

Tarımda özellikle doğal risklerin tarım işletmesine etkileri sadece onların hayvansal ve bitkisel üretimlerine zarar vermekle kalmamakta, bitkisel ve hayvansal üretimin gerçekleşmesinde kullanılan tarımsal varlıkların, oluşabilecek zararlardan etkilenmesi sonucu gelecek dönemlerde üretimin sürdürülmesi ya güçleşmekte ya da tamamen ortadan kalkmaktadır. Bu nedenle genellikle tarım sektörünün gelişmiş olduğu ülkelerde doğal risklerin felaket haline dönüşmesini önleme veya oluşabilecek zararı belirli düzeylerde tutabilme çabalarına yönelik uygulamaların tümü risk yönetimi adı altında bir bilim dalı olarak gelişme göstermektedir. Tarımda risk yönetimi alanında yapılan araştırmalara bağlı olarak kurulan denemelerin sonuçları uygulamada koruma önlemi bağlamında etkin olarak kullanılmaktadır. Doğal risklerin etkilerini azaltmak

⁴⁶ Tanrıvermiş, a.g.e. , s. 39-40,

⁴⁷ Çetin, 2007, a.g.e. , s. 65.

⁴⁸ Özbolat, a.g.e. , s. 79.

için alınan teknik önlemlere, kuraklık riski karşısında minimum su harcayan sulama sistemlerinin kullanılması, az su tüketen bitki desenine ve bodur meyveciliğe yönelme örnek olarak verilebilir. Ayrıca don riskine karşı ısıtma ve yağmurlama sistemleri, dolu ve fırtınaya karşı koruma örtüleri ve ağları, dolu ön uyarı sistemleri ve buna bağlı olarak roket atışları ile dolunun yağmura dönüştürülmesi gibi bir dizi teknik önlem tarımda bitkisel üretimi doğal risklerden korumak amacıyla kullanılmaktadır. Bunların yanı sıra biyoteknolojinin eseri olan, don, dolu ve fırtınaya dayanıklı bitki çeşitlerinin geliştirilmesi şeklindeki kültürel önlemler de risk yönetim teknikleri içinde uygulamaya dönük çalışmalarlardır. Risk yönetimi ile ilgili çalışmalara dünyadan daha somut örnekler vermek gerekirse; İsrail’de, Golan tepelerinde siyah ağ uygulaması sonucu don, dolu, kuş zararı ve fırtına zararı önlenmektedir. Ayrıca araştırmacıların don, dolu ve fırtınaya dayanıklı özellikte ürettikleri ağaçlar yetiştirilmektedir. İtalya’da kivi bahçeleri naylon örtülerle, Fransa’da elma bahçeleri anti virüs ağlarla korunmaktadır. Dolu yağışının etkisini azaltan dolu ağları İspanya’da sebze ve meyve ağaçlarının üzerine serilmektedir.⁴⁹

Gelişmiş ülkelerde oldukça yaygın olarak kullanılmaya başlanan risk yönetimi konusu, ortaya çıkabilecek zararları akılcı bir şekilde azaltmayı amaçlamakta ve bunu bazı konularda büyük ölçüde başarmakta ise de, bitkisel üretimde doğal risklere karşı en etkin önlem tarım sigortasıdır ve uygulama alanı bulunduğu ülkelerde gelişebildiği ölçüde tarım işletmeleri için bitkisel ve hayvansal üretimi güvence altına almak ve üreticilerin varlıkları yönünden uğrayacakları zararları karşılama bakımından giderek önem kazanmaktadır. Sigortalama işlemi sonucunda doğal kaynaklı birçok riskin tarımsal üretim veya varlıklar üzerine yapacağı zararların, tarım sigortalarına aktarılması mümkün olmaktadır.⁵⁰

7. TARIM SİGORTALARI HAVUZU

Türkiye’de Tarım Sigortaları Havuzu uygulamaya koyulmadan önce, 2004 yılında doğal afetlerden dolayı üretim kaybı 692 milyon TL, 2005 yılında ise 18 milyon TL olarak açıklanmıştır. Özellikle 2004 yılında ülke genelinde yaşanan afetlerin 2 milyar TL zarar oluşturması ve mevcut yasalarla bu zararın karşılanamaması ile

⁴⁹ Dinler, 2003, a.g.e. , s. 3; Çetin, 2007, s. 19.

⁵⁰ Çetin, 2007, a.g.e. , s. 20.

ülkemizde tarımsal yapıya uygun tarım sigortaları sisteminin oluşturulması için Hükümetin Acil Eylem Planına aldığı Kanunun çalışmaları hızlandırılmıştır. Tarım Reformu Uygulama Projesi çerçevesinde, Hazine Müsteşarlığı ve Dünya Bankası'nın organizasyonunda seçilmiş ülkelerde uygulanan tarım sigortaları hakkında bilgi almak ve Türkiye'de uygulanabilir bir tarım sigortası sistemi üzerinde kanaat oluşturmak üzere, ilgili kuruluşların temsilcilerinin, İspanya, ABD ve Meksika'da tarım sigortası üzerinde yaptıkları incelemeler ve değerlendirmeler sonucunda, Türkiye koşullarına uyabilecek en uygun modelin İspanya örneği olduğu konusunda görüş birliğine varılmıştır.⁵¹

Bütün bu çalışmaların sonucunda 14 Haziran 2005 tarihinde Tarım sigortaları ile ilgili olarak 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu çıkartılmıştır.

Bu kanuna göre;

- Kanun kapsamına alınan riskler ile ilgili olarak yapılacak sigorta sözleşmelerinde standardın sağlanması, oluşacak hasarlarda tazminatın tek merkezden ödenmesi ve tarım sigortalarının geliştirilmesi, yaygınlaştırılması amacına yönelik olmak üzere bir sigorta havuzu kurulmuştur.
- Bu havuza ilişkin tüm iş ve işlemler, bu havuza katılan sigorta şirketlerinin eşit hisselerle ortak olacakları bir işletici şirket tarafından yürütülmektedir.
- Sigorta şirketleri poliçeleri kendi adlarına düzenlemekte, ancak riskin ve primin tamamını zorunlu olarak havuza devretmektedirler, ihtiyari olarak da havuzda oluşan riskten pay alabilme hakları vardır.
- Devlet, bu kanun kapsamında yapılacak sigorta sözleşmelerine münhasır olarak çiftçi adına sigorta primine destek sağlamaktadır. Devlet prim desteğinin miktarı her yıl ürün, risk, bölge ve işletme ölçeği itibarıyla, Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenecektir.⁵²

⁵¹ H. Tümtaş, Tarım Sigortaları Havuzu Modelinin Geleceği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, s. 52.

⁵² B. Bora, "Tarım Sigortasında Yeni Dönem: Devlet Destekli Tarım Sigortası Sistemi", **Reasürör Dergisi**, 2006, s. 6.

7.1. TARIM SİGORTALARI HAVUZUNUN KURULUŞ AMACI VE GÖREVLERİ

Tarım Sigortaları Kanunu ile yeni yasal düzenlemelere başlanmıştır. Bu kanunda amaç; üreticilerin bu kanunda belirtilen riskler nedeniyle uğrayacağı zararların tazmin edilmesinin temin etmek üzere, tarım sigortaları uygulamasına ilişkin usul ve esasların belirlenmesidir. Bu kanun Havuzun kuruluşu, Havuz tarafından teminat altına alınacak riskler, Havuzun gelir ve giderleri, prim ve hasar fazlası desteği, sigorta sözleşmeleri, reasürans sağlanması ve sigorta şirketlerinin görev, yetki ve sorumlulukları ile katkı ve katılımlarının esas ve usullerini kapsamaktadır. Kapsamda belirtilen havuz, Tarım Sigortaları Havuzu'dur. Havuz kelimesi sigorta literatüründe birden çok sigorta şirketinin bir araya gelerek bir konuda birlikte sigorta yapmak amacıyla güçlerini birleştirmeleri amacıyla kullanılır. Kısacası havuzlar, bir sigorta şirketinin kolaylıkla yüklenemeyeceği riskleri sigortalayabilmek amacıyla kurulur. Tarım sigortaları da özellikle kontrol altına alınamayan ve olasılık hesapları kolaylıkla yapılamayan, çok uzun yılların istatistik verilerine gerek duyulan bir alandır. Bir hasar ile birçok yılın karı gidebilir. Hele günümüzdeki iklim değişiklikleri ve kontrol altına alınamayan, daha önce bu sıklıkta ve bu şiddette olmadığı için tahmin edilemeyen kasırga, tayfun, sel, seylap, deprem risklerindeki artışlar olayı daha da vahimleştirmektedir.⁵³ Bu yüzden bu tarz yapılara ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca kanunda, sigorta şirketlerine ağırlıklı olarak pazarlama görevi verilmiş ve sigorta şirketleri satış kanalları olarak düşünülmüştür.

Havuzun ve havuz işleticisi şirketin sigortacılık yönünden denetimi Hazine Müsteşarlığınca, diğer tüm işlemlerin denetimi Tarım ve Köy işleri Bakanlığınca yapılmaktadır.

Havuzun gelirleri ise şu kalemlerden oluşmaktadır;

- Sigorta şirketlerinin devrettiği primler,
- Devlet tarafından sağlanan prim desteği,
- Toplanan kaynakların yatırım gelirleri,
- Alınan krediler,

⁵³ G. Ş. Uralcan, **Sigortacılık Uygulamaları**, Nr.849, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 2008, s. 99-100.

- Genel bütçeden alınacak katkılar,
- Diğer gelirler,

Havuzun gelirleri her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır.⁵⁴

7.2. TARIM SİGORTALARI HAVUZUNA DEVLET DESTEĞİ

Yeni sistemde tarım sigortaları havuzuna devlet desteği prim desteği ve hasar fazlası desteği şeklindedir. Bu şekillerle devlet çiftçiyi ve tarımı korumayı amaçlamaktadır.

7.2.1. Prim Desteği

Tarım ürünleri sigortasında devlet desteğini gerekli kılan en önemli nedenlerden birisi, risklerin ve beraberinde prim fiyatlarının genellikle yüksek olması ve özellikle küçük çiftçilerin ödeme güclüğü içinde olmasıdır. Bu nedenle konuya hem tarımsal üretimde istikrarın sağlanması ve hem de çiftçilerin sosyal yönden desteklenmesi açısından bakıldığında, çiftçi tarafından karşılanması gereken toplam prim miktarına yapılacak devlet desteğinin önemi ortaya çıkmaktadır. Sistemin rasyonelliğinin sağlanması açısından, devletin doğrudan hasarı karşılaması yerine sigorta primini ve reasüransı desteklemesinin esas alınmış olması çok önemli bir gelişmedir. Bu sayede, devlet zarar sonrasında ortaya çıkarak bütçeden yardım dağıtmak yerine, çiftçileri sigorta sistemine teşvik etmekte, kendisi de hem prim katkısı hem de teminat güvencesi sağlamaktadır. Bu desteğin miktarı, şekli ve uygulama kriterleri, ürünler, riskler, bölgeler ve işletme ölçekleri dikkate alınarak, her yıl Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından belirlenecektir. Yine prim desteğine ilişkin ödenek, her yıl bütçe kanunu ile bakanlık bütçesinde yer alacaktır. Bakanlık, sigorta şirketleri tarafından havuza aktarılabacak olan prim miktarlarını çiftçi kayıtları ile karşılaştırarak prim desteğini hesaplayacak ve gecikmeksizin havuza aktaracaktır.⁵⁵

2006 yılından bu yana devletin sağladığı prim desteği Bakanlar Kurulu tarafından belirlenmektedir. Yani devlet, sigorta yaptıran çiftçilerin prim ödemelerinin yarısını karşılamaktadır.

⁵⁴ Uralcan, a.g.e. , s. 100.

⁵⁵ Tümtaş, a.g.e. , s.59-60.

7.2.2. Hasar Fazlası Desteği

Hasar fazlası desteği hususunda da, üstlenilen riskin reasürans yoluyla dünya piyasasına dağıtılması; tarım sigortasını hem daha ucuz hale getirmesi hem de havuza katılan sigorta şirketlerini büyük zararlara karşı koruması açısından önemli bir etkidir. Havuz işleticisi şirket, havuz tarafından üstlenmiş olunan risklerin transferi amacıyla ulusal ve uluslararası sigorta, reasürans, sermaye ve benzeri piyasalardan sigortacılık tekniğinin gerektirdiği şekilde ve yeterli düzeyde koruma temin etmek amacıyla yerli ve yabancı şirket veya kuruluşlarla havuz adına reasürans antlaşmaları yapabilmektedir. Sağlanacak reasürans korumasını teknik ayrıntıları havuz işletici şirket ve reasürans şirketi arasında belirlenir ve havuz yönetim kuruluna sunulmaktadır. Reasürans desteğinin yeterli bulunmaması halinde Bakanlar Kurulunca belirlenecek kısım devlet tarafından taahhüt edilmektedir.

8. HAVUZ İŞLETİCİSİ ŞİRKET ‘TARSİM’

Ülkemizde tarım sektörünü tehdit eden risklerin teminat altına alınabilmesi amacıyla 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanuna göre:

- Sigorta sözleşmelerinde standardın sağlanması,
- Riskin en iyi koşullarda transferi için uygun ortam oluşturulması,
- Oluşacak hasarlarda tazminatın tek merkezden ödenmesi,
- Tarım sigortalarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için Tarım Sigortaları Havuzu kurulmuştur.

Bu havuza ilişkin tüm iş ve işlemler, havuza katılan şirketlerin eşit hisse ile ortak oldukları Tarım Sigortaları Havuz İşletmesi A.Ş. tarafından yürütülmektedir.

8.1. ORTAKLIK YAPISI VE GÖREVLERİ

Tarım sigortaları havuzunun işletilmesine ilişkin iş ve işlemler, havuza katılan sigorta şirketlerinin eşit payla ortak oldukları bir şirket tarafından yürütülmektedir. Kısa adı TARSİM olan bu şirketin açık adı, Tarım Sigortaları Havuz İşletmesi Anonim Şirketi'dir. Şirket başlangıçta tarım branşında ruhsat almış ve tarım sigortaları havuzuna üye 16 sigorta şirketi tarafından kurulmuştur. Bugün ise şirketin üye sayısı yeni sigorta şirketlerinin de katılımıyla 23'e çıkmıştır. Şirkete üye bu 23 sigorta şirketi şunlardır;

Anadolu sigorta, AK sigorta, Ankara sigorta, Aviva sigorta, Allianz sigorta, Axa sigorta, Başak Groupama sigorta, Birlik sigorta, Ergo İsviçre sigorta, Eureko sigorta, Fiba sigorta, Generali sigorta, Güneş sigorta, Güven sigorta, HDI sigorta, Hür sigorta, Işık sigorta, Liberty sigorta, Mapfre genel sigorta, Ray sigorta, SBN sigorta, Yapı kredi sigorta ve Zürich sigorta.⁵⁶

Havuzun işleyişiyle ilgili tüm çalışmalarını yürütecek olan TARSİM'in görevleri ise şunlardır: Havuz kurulunun aldığı kararlar doğrultusunda havuzun işleyişiyle ilgili düzenlemeleri yürütmek.

- Hasar tespiti işlemlerini yürütmek.
- Risk paylaşımı ve reasürans uygulamalarını, programlarını hazırlamak, Havuz Kurulu'nun onayına sunmak.
- Havuz Kurulu'na alınan kararları uygulamak.
- Sigorta şirketlerinden primleri toplamak ve hasarları ödemek.
- Çiftçilerimizi sistem hakkında aydınlatmak, bilgilendirmek, bununla ilgili tanıtım kampanyaları düzenlemek.
- Veri bankası kurmak, veri tabanı çalıştırmak, sistemle ve ülkeyle ilgili istatistikleri yaratmak ve biriktirmek.
- Havuz Kurulu'nun alacağı kararlar doğrultusunda havuzun kaynaklarını yatırıma yönlendirmek.⁵⁷

8.2. "TARSİM" TARAFINDAN SUNULAN SİGORTA ÜRÜNLERİ

Türkiye'de TARSİM tarafından sunulan Devlet Destekli Tarım Sigortası ürünleri şunlardır:

- Bitkisel Ürün Sigortası
- Sera Sigortası
- Hayvan Hayat Sigortası
- Kümes Hayvanları Hayat Sigortası

⁵⁶ Türkiye'de Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor, Hazine Müsteşarlığı, 2008, s. 17- 48.

⁵⁷ B. Bora, "Tarımda Risk Yönetimi İçin Kamu-Özel İşbirliği: Türkiye Deneyimi Doğal Afet Riskleri İçin Sigorta ve Reasürans", 1. Uluslararası Sigorta Sempozyumu, İstanbul, 2005, s. 329.

- Su Ürünleri Sigortası⁵⁸

Tarım sigortası hakkında verilen bu bilgilerden sonra, bir sonraki bölümde Tarım sigortasının İslam hukuku açısından incelenmesine geçilecektir.

⁵⁸ B. Bora, “ Devlet Destekli Tarım Sigortaları”, **TARSİM**, Trabzon, 23.10.2009b, s. 3.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLAM HUKUKU AÇISINDAN TARIM SİGORTASI VE MAHİYETİ

1. İSLAM HUKUKUNUN KLASİK KAYNAKLARINDA TARIM SİGORTASI

Yakın zamanda ortaya çıkmış olması nedeniyle İslam hukuku açısından tarım sigortası hakkında, nasslarda ve de klasik fıkıh kitaplarında doğrudan bir bilgiye rastlanılmaması tabii karşılanmalıdır. Çünkü günümüzdeki manada sigorta anlayışı son bir iki asırda meydana gelmiştir. Bundan dolayı da klasik eserlerde bu konuda doğrudan bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak genelde sigortaya ve özelde tarım sigortasına benzer uygulamalar bulunmaktadır. Bu benzer uygulamalar İslam hukuk bilginlerine yol göstermiştir. Hukukçular kıyas yöntemini kullanarak sigortanın hükmünü belirlemeye çalışmışlardır. Hukuk bilginlerinin bazıları, kaynaklarda câiz görülen örneklerden hareket ederken bazıları da câiz görülmeyen uygulamalardan hareket etmişlerdir.

Fıkıh kitapları içerisinde doğrudan sigortanın geçtiği ilk eser İbn Abidin'in Reddü'l-Muhtar adlı haşiyesi bilinmektedir.¹ Kaynaklarda sigorta ile ilgili bilginin böylesine sınırlı oluşu, sigorta tekniğinin hicri 13. Asra kadar şark memleketlerinde fazla bilinmediği görüşüne dayandırılmaktadır.² Bu asırda Avrupa sanayi kalkınmasına paralel olarak, doğu ile batı arasındaki ticaret artmış, bunun sonucunda Avrupa'dan ithal edilen malların sigorta edilmesiyle ilk olarak deniz sigortası şekliyle, sigorta İslam ülkelerine girmiştir. Deniz sigortalarının ardından kara sigortaları da İslam ülkelerinde etkin olmaya başlamıştır.³

İbn Abidin bu meseleyi ilk ele alan İslam hukukçularından olup, bu konuyu Kitabu'l-Cihad'ın "Müste'men" babında şöyle ele almıştır: "*Örf ve âdete göre tacirler*

¹ İbn Abidin, **Reddü-l Muhtâr**, c.4, Kahire, 1386, s. 170-171.

² Zerka, a.g.e. , s. 21.

³ Geniş bilgi için Bkz. Bozer, a.g.e. , s. 5.

başka bir ülkenin (düşman yurdunun) vatandaşından (harbiden) bir nakil vasıtası kiraladıkları zaman, hem kira bedelini veriyorlar hem de kendi memleketinde oturan harbiye muayyen bir meblağ ödüyorlar ki, buna “sevker/sigorta” deniyor. Bunun üzerine vasıtaya yüklenen mal, yangın, batma ve benzeri bir sebeple zarara uğrarsa o adam, aldığı mal karşılığında zararı tazmin ediyor. O adamın, İslam ülkesinin sahil şehirlerinde, devletin izniyle müste'men olarak oturan ve tacirlerden sigorta primini alan bir temsilcisi bulunuyor. Denizde tacirlerin malı helak olursa mezkûr temsilci, bedelinin tamamını sahiplerine ödüyor. Kanaatime göre tacirin, kaybolan malının bedelini alması caiz olmaz; çünkü bu, müste'men olan bir temsilci açısından borçlu olmadığı bir şeyi borçlanmak kabilindedir.”⁴

İbn Abidin görüldüğü üzere bu konuyu zamanının şartlarına göre İslam ülkesi ve düşman ülkesi (dâru'l-harb) olarak ele almıştır. Düşman ülkesinde bir takım mahzurlu meselelere cevaz verildiği gibi, sigorta sözleşmesine de cevaz verilmiştir. Lakin günümüzdeki şartlar neticesinde bu bakış açısı İslam hukuku açısından uygun düşmemektedir. Bu konuya İslam hukuk ilkeleri çerçevesinde yeni bir bakış açısı gerekmektedir. Bu yüzden günümüzdeki İslam hukuk bilgileri, bu meseleyi eski uygulamalardan ziyade hukuk ilkeleri açısından ele almaktadırlar. Ancak burada büyük bir İslam hukukçusu olan İbn Abidin'in sigortaya cevaz vermemesi, bize o zamandaki bakış açısını yansıtmaması bakımından önemlidir.

Ancak dikkat etmemiz gereken husus şudur ki; burada zikrettiklerimizden dolayı, İslam hukukunda emniyet ve yardımlaşmanın olmadığı ya da kurumsallaşmadığı düşüncesinin yanlış olduğudur. Sigortanın emniyet ve yardımlaşma içerdiği kesindir. İslam hukukunda bu konuda yeterince kaynak olmaması ve Müslüman toplumlarda sigortanın gelişmemesi, emniyet ve yardımlaşmanın zayıf olduğu ya da gelişmediği anlamına gelmemektedir. Bilakis İslam hukukunda emniyet ve yardımlaşma farklı kurum ve müesseselerle ikame edildiğinden sigorta fikrine ihtiyaç duyulmuyordu. Lakin sanayi devriminin ardından hızla Müslüman toplumlarda ve İslami kurumlarda çözümlerin meydana gelmesiyle birlikte emniyet ve yardımlaşma alanlarında boşluklar oluştu. Ve böylece sigorta İslam dünyasına girmeye ve yerleşmeye başladı.

⁴ İbn Abidin, a.g.e. , c.4, s. 170-171.

2. İSLAM HUKUK DOKTRİNİNE GÖRE TARIM SİGORTASININ MAHİYETİ

Tarım sigortası, çağdaş İslam hukukçularının üzerinde tartıştıkları ve mahiyeti üzerine yorum yaptıkları bir konudur. Bu tartışma ve yorumlara geçmeden önce, tarım sigortası sözleşmesinin ne tür bir sözleşme olduğu, bu sözleşmenin gayesi ve mahiyeti üzerinde durulacaktır.

2.1.GAYESİ AÇISINDAN

Tarım sigortası akdi gayesi açısından; teminat akdi, tesadüfe bağlı akit ve şirket akdi olmak üzere 3 kısma ayrılmaktadır.

2.1.1. Teminat Akdi

Teminat akitlerinin gayesi mevcut bir borcun ifasını teminat altına almaktır. Bu akitlerin konusu da, bir borcun ifasını temin edilmesi, muhtemel bir tehlikenin üstlenilmesi veya bir sonucun taahhüd edilmesidir. *Kefalet, rehin, bey bi'l-vefâ* gibi akit ve muameleler böyledir. Hukukçularının bazıları, sigorta sözleşmelerini de bu gruba dâhil etmektedirler. Adı geçen akitlerden beklenen sonucun alınabilmesi için kendilerinden önce yapılmış bir akdin olması şarttır.

2.1.2. Tesadüfe Bağlı Akit

İslam hukukunda bazı sözleşmeler tesadüf içermektedir. Bu tür akitlere günümüzde talih ve tesadüfe bağlı akitler denir. Bu akitlerde taraflardan biri diğerine belirli bir şartın gerçekleşmesi halinde bir edimde bulunmayı taahhüt eder. Muvâlât akdi, kumar ve bahis gibi. Bazı hukukçular sigorta ve kefalet sözleşmelerini de buraya dâhil ederler.

2.1.3. Şirket Akdi

Ortakların müşterek bir menfaatini temin etme amacı taşıyan şirket akdi, kişi ve malların bir araya gelmesi ile kurulan hukuki kurumlardır. Bilinmektedir ki kişiler, iktisadî, siyasî, ilmî, dinî ya da iktisadî olmayan amaçlar için bir araya gelirler.⁵ İktisadî

⁵ Hadi Sağlam, a.g.tz. , s. 139-140.

amaçla bir araya gelen toplulukları “şirket” , iktisadî olmayan amaçlarla bir araya gelen kişi toplulukları “dernek” veya “cemiyet” adını almaktadır. Tarım sigortası şirketinin amacı, sigortalılar arası karşılıklı yardımlaşma ve ticarettir.⁶

2.2. İSİMLİ VE İSİMSİZ İŞLEMLER AÇISINDAN

Konu ve amaçlarına uygun birer ismi ve kanun tarafından belirlenmiş aslî hükümleri olan akitlere *isimli akitler*, insanların ihtiyaçlarına ve hukukun genel prensiplerine uygun bir şekilde ortaya çıkan akitlere de *isimsiz akitler* denir.

İslam hukuk tarihinde de böyle birçok yeni akit ortaya çıkmış, sonra bunlara fukaha özel isimler bulmuş, hükümlerini tespit etmişlerdir.

2.3. AKİT SERBESTLİĞİ AÇISINDAN

Akit serbestliği; ferdin akit yapıp yapmama, akdin mahiyeti, muhteva ve şartlarını, hukukî ilişkilerini emredici kurallar çerçevesinde, dilediği tarzda belirleme özgürlüğünü ifade eder. İslam hukuk bilginleri tarafından da İslam hukuk ilkelerine aykırı olmadığı müddetçe akit serbestliği kabul edilmiştir. İslam hukuk doktrininde hâkim olan bu anlayış sebebiyle, sonraki dönemlerde yeni isimler altında farklı akitlerin ortaya çıktığı, dinin temel ilke ve esaslarını ihlali söz konusu olmadığı sürece yeni isim ve kapsamlı akitlerin de borçlar hukukunda incelenmeye alındığı görülür. Bunların başında *bey bi'l-vefâ*, *icârateyn* gibi sözleşmeler gelir.

İslam hukuk bilginlerinin bazıları, akit serbestliği ilkesine binaen sigorta akdini yeni bir sözleşme kabul ederken; bazıları, sigortanın klasik sözleşmelerden birine uymadığı gerekçesiyle ya reddetmiş, ya da *bileşik* nitelikli akitler grubunda değerlendirmiştir.⁷

Bu sebeple burada, genelde sigortanın özelde ise tarım sigortasının klasik İslam hukukunda kabul edilen benzer sözleşmelerle olan alakasını inceleyip, aralarındaki benzer ya da farklılıkları ortaya koymaya çalışacağız.

⁶ Sağlam, a.g.tz. , s. 139-140.

⁷ Sağlam, a.g.tz. , s. 140.

3. TARIM SİGORTASININ DİĞER AKİTLER ARASINDAKİ YERİ VE MUKAYESESİ

Genelde sigortanın özelde ise tarım sigortasının mahiyetini daha iyi anlamak için, diğer akitlerle olan ilişkisinin iyi anlaşılması gerekmektedir. Çünkü İslam hukukunun bilgi kaynakları arasında önemli yer tutan delillerden bir tanesi de *kıyas* delilidir. Kıyas: hakkında hüküm bulunmayan bir meseleyi, hakkında hüküm bulunan meseleye aralarındaki ortak illet sebebiyle kıyas ederek, hüküm vermektir. İslam Hukuk bilginleri kıyas deliliyle, hakkında hüküm bulunmayan, yeni ortaya çıkmış meseleleri çözüme kavuşturmuşlardır.

İşte bu yüzden sigortanın, İslam hukukçuları tarafından kabul edilen akitlere olan kıyası çok önem arz ettiğinden İslam hukukçuları titizlikle sigortanın diğer akitlerle olan benzerliklerini ve farklılıklarını incelemişlerdir. Biz de burada bu konuyu detaylı bir şekilde ele alacağız.

3.1. YARDIMLAŞMA VE TARIM SİGORTASI

Tarım sigortasının amaçlarından birinin yardımlaşma olduğu en çok üzerinde durulan bir noktadır. Zira bazı hukukçular tarım sigortasının bir yardımlaşma olduğunu savunmuşlar ve tarım sigortasını bir yardımlaşma olarak görmüşler, bazıları ise bunu kabul etmemişlerdir. Çünkü sigorta kurumunda yardım amacıyla bir kişiye malî olarak yardımda bulunmak gibi bir işlev bulunmamaktadır. Her ne kadar tarım sigortasının böyle bir amaç taşıdığını söyleyenler bulunsa da, çoğunluğun kabulü bu yöndedir.

3.1.1. Tarım Sigortasını Yardımlaşma Kabul Edenlerin Delilleri

Aralarında Mustafa ez-Zerka, Muhammed el-Behî, Muhammed Yusuf Musa gibi hukukçuların da bulunduğu bir kısım İslam Hukukçularına göre tarım sigortası akdi; tehlike sonucu oluşan hasarları kişiler arasında paylaştırarak, felaketlerin yükünü hafifletmektedir. Yani sigortanın, felaketlerin sarsıntılarını azaltma hususunda bir yardımlaşma olduğunu kabul etmektedirler.⁸

⁸ Nihat Dalgın, İslam Hukukuna Göre Sigorta, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Samsun,1994, s. 37-38.

İslam dininde yardımlaşma her vesile ile emredilmiştir. Yüce Allah, iyilik ve takva üzerine yardımlaşmayı⁹ emretmektedir. Hazreti Peygamber de: “Kim bir mümini dünya sıkıntılarında birinden kurtarırsa Allah'ta buna bedel olarak onu ahiret sıkıntılarında kurtarır. Kul kardeşinin yardımında olduğu müddetçe Allah ona yardım eder”¹⁰ buyurmaktadır.

Bu naslardan yola çıkarak tarım sigortasının da bir yardımlaşma olduğunu, sigorta primlerinin yardımlaşma amacıyla verildiğini ve sigortada kar güdülmesinin sakıncalı olmadığını savunmuşlardır.

a- İslam dini hayır vakıflarını ve toplumsal yardımlaşmaları kabul etmiştir.

Sigorta da yardımlaşmanın çağdaş bir boyutudur. Ayrıca sigorta hakkındaki mevcut şaibeler; kârı yükseltmek için toplanan primlerin faizle işletildiği, geciken primlerin faiziyle birlikte istendiği, garar içerdiği gibi şeyler sistemin aslından değildir. Bunlar sigortanın hükmünü etkilememelidir.

3.1.2. Tarım Sigortasının Yardımlaşma Olmadığını Savunanların Delilleri

Aralarında Abdurrezzak Senhûrî, Muhammed Zeki, el- Kardâvî gibi âlimlerinde bulunduğu bu grup şöyle demişlerdir:

a - Sigorta sözleşmesi bedelli bir sözleşmedir. Şirket primler karşılığında, belli olmayan bir tehlikenin tazminini üstlenmektedir. Taraflar arasında asla bağış (teberru) niyeti yoktur. Bu husus sigorta bilginleri, iktisatçılar ve medeni hukukçular tarafından da kabul edilmiştir.¹¹

b- Gerçekte sigorta sözleşmesi hakiki manada yardımlaşma üzerine olmayıp, güven üzerine kurulmuş bir sözleşmedir.¹² Sigortalı diğer sigortalıları düşünmeyip kendisini düşünmektedir. Aynı zamanda sigortanın yardımlaşma olduğu iddiası, sigorta kanunu da aykırıdır.¹³

⁹ Maide, 5/2.

¹⁰ Ebu Davud Süleyman b. el-Eş'as es- Sicistanî, **Sünen**, Çağrı Yayınları, İstanbul,1982, Edeb 60.

¹¹ Ahmet Mumammet Cemal, **Ukûdu't, te'min**, Mekke, 1980, s. 93.

¹² Abdünnasır Tevfik Attar, **Hükmü't-te'min beyne-ş-Şeriat'il İslamiyye**, Mektebetü Nehda, Mısır trs, s. 30.

¹³ M.Zeki, **Nazariyyetü't-te'min**, s. 121.

c- Sigorta fikri kısmen yardımlaşma içermektedir. Ancak günümüzde sigorta sözleşmesinin amacı ve gayesi bu olmayıp, ticarî boyutu ön plana çıkmıştır. Hatta asıl amaçlarından çıkarılıp, sömürü kurumları haline getirilmiştir.

d- Bir an için, mevcut sigortanın amacının yardımlaşma olduğu kabul edilse dahi, sigortada kullanılan unsurlar gayri meşrudur. Şöyle ki; mevcut sigortalar, garar, kumar, faiz, fasit şartlar içermektedir. Sigortanın yardımlaşma olduğunu savunanlar, sigortanın içerdiği bu gibi gayri meşru unsurların sigortadan ayrı düşünülmesini istemektedirler. Hâlbuki günümüzde bu unsurlar olmadan sigorta düşünülmemektedir. Bu yüzden bu düşünce gerçeği yansıtmamaktadır. Sigortanın bu derece özü ile ilgili olan unsurları göz ardı etmek, onları düşünmeden sigorta hakkında hüküm vermek, vakıada geçerliliği olmayan hüküm biçmektir.¹⁴

Son yıllarda Avrupa ve Amerika'da birçok iktisatçı, mevcut sigortalarda yardımlaşma görmediklerinden dolayı, ticarî sigortalardan vazgeçip yardımlaşma sigortalarına yönelmişlerdir.¹⁵ Nitekim bu sahada yardımlaşmayı hedefleyen, İslamî ilkelere uygun sigorta modelleri mevcuttur. Günümüz İslam ülkelerinde bu tarz kurumları görmek de mümkündür. Müslümanların bu tarz kurumlara işlerlik kazandırması ve bunun için ilmî çalışmalar yapması gerekirken, bunları yapmayı, haram şüphelerini içeren sigortaları temize çıkarmaya çalışmaları, meşru göstermek için şerî deliller aramaları anlaşılır bir durum değildir.¹⁶

Bu değerlendirmeler ışığında, yardımlaşma amacıyla ortaya çıkan modern sigortanın mecrasından çıkararak ticarî bir hüviyet kazandığı aşikârdır.

3.2. MUVÂLÂT AKDİ VE TARIM SİGORTASI

İslam hukukçularından bazıları, sigorta akdini muvâlât akdine benzetmişlerdir. Muvâlât akdi fıkıh ıstılahında; Arap milletinden olmayan, nesebi meçhul, akıllı, buluş çağındaki birinin, Arap milletinden birisi ile yaptığı yardımlaşma anlaşmasıdır.¹⁷ Bu akit şu şekilde icra edilir. Yeni Müslüman olan birisi Müslüman kabileden birisine “sen

¹⁴ Dalgın, a.g.tz. , s. 43-44.

¹⁵ A. M. Cemal, a.g.e. , s. 18.

¹⁶ Faysal Mevlevi, **Nizâmü't-te'min**, s. 40,41.

¹⁷ Ömer Nasuhi Bilmen, **Hukuki İslamiyye ve Istılâhatı Fıkhiye Kamusu**, c.3, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1985, s. 353.

benim arkadaşım, mevlam ol, ben bir cinayet işlersem diyetini verirsin, ben ölünce de bana mirasçı olursun” dediğinde, karşıdaki kişi de kabul etse, aralarında velâi muvâlât yapılmış olur.¹⁸

Bu akdin hükmü ise, cinayet esnasında tazminatı ödemek ve ölüm anında ise o kişiye mirasçı olmaktır. İslam hukukçularının çoğu bu akdin İslam öncesine mahsus olduğunu kabul etse de, Hanefiler bu akdin geçerliliğini koruduğunu savunmuşlardır.

3.2.1. Tarım Sigortasını Muvâlât Akdine Benzetenlerin Delilleri

Ahmet Tâhâ es-Senûsî, Muhammed el-Behî gibi bir kısım hukukçular sigortayı, özellikle de mesuliyet sigortasını muvâlât akdine benzetererek, şu delilleri sunmuşlardır:

a- Nasıl ki muvâlât akdinde, akrabası bulunmayan bir kişi hatâen cinayet işleyip diyet vermesi gerektiğinde, muvâlât akdi yaptığı kimse onun yerine sorumluluğu üstlenip, diyeti öder. Aynı şekilde, sigortada sorumluluğu kişi adına üstlenip, mâlî sorumluluğu tazmin eder. Dolayısıyla muvâlât akdinin yaşayan sigorta olduğunu söyleyebiliriz.

b- Muvâlât akdinde akdi kabul eden kişi, sigorta akdinde de şirket hata işlemediği halde, sorumluluğu üstlenmesinin karşılığında, muvâlât akdinde veli mirası, sigortada da şirket primleri almaktadır.¹⁹ Velinin mirası alması caiz olduğuna göre şirketin de primleri alması caiz olmalıdır.

c- Her iki akitte de tarafların kazanacağı şey bilinmemektedir. Ayrıca her iki akitte de garar mevcuttur. Biri caiz görüldüğüne göre diğeri de caiz görülmesi gerekmektedir.²⁰

3.2.2. Tarım Sigortasının Muvâlât Akdine Benzemediğini Savunanların Delilleri

Sigortanın muvâlât akdi ile mukayese edilmesinin doğru olmadığını savunan Faysal Mevlevî, Ebu Zehra, Abdünnasır Attar gibi hukukçuların görüşlerini şöyle sıralayabiliriz:

¹⁸ Bilmen, a.g.e 4, s. 68.

¹⁹ Mevlevî, a.g.e. , s. 43.

²⁰ Dalgın, a.g.tz. , s. 47-48.

a- Muvâlât akdi, fukahanın çoğu tarafından kabul edilmeyen kıyasa aykırı bir akittir. İhtiyaca binaen bazı âlimler tarafından istisnâ olarak kabul edilmiştir. İş böyle olunca, bir istisna niteliğindeki bir hükmün üzerine başka bir hükmün bina edilmesi de doğru değildir. Nitekim “kıyasa aykırı olarak kurulan bir hüküm üzerine başka bir şey mukayese edilmez” bir fıkıh kaidesidir.²¹

b- Muvâlât akdinde yardımlaşma amacı varken, sigortada bu yardımlaşma faraziyedir. Sigortada yardımlaşma bulunduğunu savunanlar bile, bu yardımlaşmanın sigortalılar arasında olduğunu kabul etmişlerdir. Hâlbuki akde taraf olanlar sigortacı ile sigortalıdır.²²

c- Muvâlât akdinde iki tarafın da üstlendiği sorumluluk ihtimale dayanır. Taraflar arasında dengeli bir yardımlaşma vardır. Diyetin ödenip ödenmeyeceği ve mirasın alınıp alınmayacağı belli değildir. Sigortada ise, şirketin primleri kazanması kesin olup, sigortalının kazanması ise ihtimâlidir ve taraflar arasında adalet yoktur.

d- Sigorta, bedelli bir akit olduğundan cehalet ve ihtimal sözleşmeyi ifsat eder. Muvâlât akdi ise, bir teberru akdi olduğundan, cehalet ve ihtimal bu tür akitleri etkilememektedir.

e- Sigorta, aynı zamanda İslam hukuk ilkelerine göre uygun olmayan faiz, sorumluluğu itiraf etmeme gibi şartlar içermektedir. Muvâlât akdinde ise bunlar bulunmamaktadır.

Bu değerlendirmeler sonucunda, ticarî amaçlar, faiz ve taraflar arasında adaletsizlik içeren sigortanın fukahanın bazısı tarafından istisna olarak kabul edilen bir teberru akdi olan muvâlât akdine benzemediğini savunanların görüşünün daha isabetli olduğu söylenebilir.

3.3. ÂKİLE SİSTEMİ VE TARIM SİGORTASI

İslam hukukçularından bazıları, sigortayı akile sistemine mukayese etmişlerdir. Bu mukayeseyi değerlendirmeye geçmeden önce âkilenin tarifini ve İslam hukukundaki yerini ele alacağız.

²¹ Mevlevî, a.g.e. , s. 44.

²² A.Attar, a.g.e. , s. 64

Akile, âdeten, fert ile aralarında bir irtibat ve dayanışma veya himaye bulunan topluluktur.²³ Âkilenin sorumluluğu; kendi fertlerinden biri hata veya kasıt şüphesi ile bir cinayet işlerse, vereceği diyeti veya gurre denilen tazminatı, usulü dairesince, kendi içinde paylaştırarak ödemektir.²⁴

İslam öncesinde de bu sistem işliyordu. Diyette olduğu gibi, yangın, hırsızlık ve benzeri hususlarda da akile yardımı üstleniyordu ve bu yardımlaşma mecburi idi. İslam bu güzel âdeti kabul ederek devam ettirmiştir.

Çağdaş İslam hukukçularından ez-Zerka bu konuda şöyle düşünmektedir: Şeriat bu yardımlaşma sistemini kişilerin ihtiyaçlarına bakmaksızın kabul edince, benzeri bir yardımlaşmanın sigorta sözleşmesi gibi, akitleşme yolu ile oluşturulması niçin caiz olmasın!²⁵ Yine muasır hukukçulardan Cafer Şehidi, sigortanın bir sözleşme ile gerçekleştiğinden hareketle, bu bir araya gelen ve sorumluluk üstlenen topluluğun akile olduğunu savunmaktadır.²⁶

Sigortanın akile sistemine benzediğini savunan hukukçular, sigorta ile akile kurumu arasında şu şekilde benzerlik kurmaya çalışmışlardır. Akile kurumunda meydana gelen cinayetin tazminatı akrabalar arasında paylaşıldığı gibi, sigortada da tazminat üyeler arasında paylaşılmaktadır. Akile kurumu caiz görüldüğüne göre sigorta da caiz görülmelidir.

Sigortanın akile sistemi ile mukayesesini doğru görmeyen hukukçulardan Faysal Mevlevî ve Ebu Zehra, müesseselerin benzer olmadığını savunmuşlardır. Akile bağı, Allah'ın riayet etmeyi emrettiği akrabalık bağı, iyilik ve takva üzerine yardımlaşma, borcu yüklenme ve kazancı elde etmede yardımlaşma bağının bağlandığı bir aile kurumudur. Yalnız kazanç gayesi ile kurulmuş ve iki taraf arasında oluşan iradenin doğurduğu suni bir akit, herhangi bir noktadan o tabii bağa benzer mi?²⁷

1976'da Mekke'de yapılan 1. Dünya İslam İktisadi Toplantısında alınan kararlardan biri de, mevcut sigortaların akile benzeri yardımlaşma müesseseleri olmadığı hakkındadır. Karar şöyledir: "Ticari sigorta şirketlerinin yürüttüğü ticari

²³ Abdünnasır Attar, a.g.e. , s. 64.

²⁴ Bilmen, a.g.e. , c.3, s. 54.

²⁵ Mevlevî, a.g.e. , s. 45.

²⁶ Cemal, a.g.e. , s. 93.

²⁷ Karaman, a.g.e. , s. 209.

sigortalar, bu asırda yardımlaşma ve dayanışma sigortalarını içermemektedir. Şer'an yardımlaşmada bulunması gereken şartları taşımamaktadır.²⁸

Zikredilen değerlendirmeler sonucunda mevcut ticari sigortaların, yardımlaşma üzerine kurulmuş, İslam hukuk değerlerine uygun akile sistemi ile birebir benzer olduğunu söylemek zordur. Ancak yardımlaşma üzerine kurulan, İslamî kurallara uygun alternatif sigorta çeşitleri akile kurumuna mukayese edilebilir.

3.4. HİBE AKDİ VE TARIM SİGORTASI

Muasır İslam hukukçuları, sigortanın hibe akdi ile benzerliğini araştırmışlardır. Bir kısmı sigortanın hibe akdine benzediğini savunmuş, bir kısmı da buna itiraz etmiştir.

Hibe akdi, bir malı, bir kimseye karşılıksız olarak vermektir. Karşılık şart koşulup koşulmaması eşittir.²⁹ Hibe, icap ve kabul ile yapılır, teslim almak ile tamam olur. Şartlı hibe, şart koşularak yapılan hibedir. Şartlı hibede, keyfiyeti konusunda farklı görüşler olsa da dört mezhep imamına göre caizdir.³⁰

Ali el- Kâşif, Cafer Şehidi gibi İslam hukukçularından bazıları, sigortanın hibe akdine benzediğini savunmuşlardır. Sigortayı hibe kabul edenler görüşlerini şöyle açıklamışlardır: Sigortalı, malı veya canı tehlikeye maruz kaldığında, tazminat ödemesi şartı ile sigorta şirketine, primleri peşin veya taksitler halinde hibe eder. Sigortada aldanma veya aldatmadan söz ediliyorsa, şartlı hibede evleviyetle aldanma mevcuttur. Buna rağmen, şartlı hibe meşru kabul edildiğine göre sigortanın meşru sayılması da mümkündür.³¹

Sigortanın hibe olmadığını ileri süren hukukçular, bu görüşü beşeri hukukçuların da savunduğunu ileri sürerek³² görüşlerini şu şekilde temellendirmektedirler: Hibe bir teberrû akdidir, şartlı hibede bile hibe edilen şeye karşılık olarak kendisine hibe yapılan da hibede bulunmaktadır. Hâlbuki sigorta, herkesin bildiği gibi bir hibe değil, bedelli bir akittir.

²⁸ Abdulmuttalib Abduh, **et-Te'minü'l- İslamî**, Kahire 1988, s. 199.

²⁹ Vehbe, Zuhaylî, **el-Fıkhu'l İslamî** terc. Komisyon, İst. 1991, c.4, s. 153.

³⁰ Zuhaylî, a.g.e. , c.4, s.174.

³¹ A.Attar, a.g.e. , s. 56.

³² Akmut, a.g.e. , s. 9.

Bedel şart koşularak yapılan hibeyi, başlangıçta hibe kabul edenler, akdin tamamlanması için hibe edilenin ve bedelin kabzını şart koşmuşlardır. Her iki taraf kabzetmedikçe hibe veya bedellerinden dönebileceklerini belirtmişlerdir. Aynı hükmü sigortaya uygulamak mümkün değildir. Zira tazminat, olması muhtemel bir hadiseye bağlanmış veya 10-20 yıl gibi uzun bir müddet sonra ödenmesi kararlaştırılmıştır. Yani, bedelin hemen kabzı mümkün değildir. Öyle ise, kabzedileceği güne kadar herhangi birisi, özellikle sigortalı, hibesinden dönmek istese ve verdiği primleri geri almak istese alamayacaktır.

Ayrıca Malikilerin dışındaki üç mezhep imamı, şartlı hibede bedel şartına uyulması için, bedelin malum olması gerektiğini belirtmişlerdir. Malikilerden ise, belirlenmesinin şart olmadığı şeklinde bir görüş nakledilmiştir. Yani cumhura göre, bedel şartına uyulması için bedelin belli olması gerekir.³³ Sigortada bedel karşılığı olarak görülen tazminat hayat sigortalarında belli ise de, kaza sigortalarında belli değildir.³⁴ Dolayısıyla sigortanın şartlı hibeye kıyaslanması da sigortanın her türünde doğru olmamaktadır.

Bu değerlendirmeler çerçevesinde, mevcut hali ile sigortanın hibe ve şartlı hibe ile mukayesesinin sağlam bir kıyas olmadığını söyleyebiliriz.

3.5. KEFÂLET AKDİ VE TARIM SİGORTASI

İslam hukukçularından bazıları da sigortayı kefâlet akdine benzetmişlerdir. Hanefilere göre kefâlet akdi: can, mal veya gasp edilmiş ve buna benzer ayn'ın istenmesinde, kefilin zimmetinin, borçlunun zimmetine eklenmesidir. Bu durumda borç, kefilin zimmetinde sabit olmaz ve asilin üzerinden de düşmez.

Cumhura göre kefâlet akdi: herhangi bir hakkı veya borcu, yerine getirmek üzere, tazminat sorumluluğunu üstlenen tarafın zimmetinin kendisine kefil olanın zimmetine, eklenmesidir. Bu durumda borç, ikisinin de zimmetinde sabit olur.³⁵ Kefâlet akdinde dört unsur mevcuttur. Bunlar, alacaklı, borçlu, kefil ve borçtur.

³³ Dalgın, a.g.tz. , s. 61-62.

³⁴ A. Emrullah Gün, **Sigorta Hukuku**, Ank. 1947, s. 17.

³⁵ Zuhaylî, a.g.e. , c.6, s. 264.

Geçmiş asırlardaki fukahanın hepsi de, kefâletin yalnız Allah rızası için yapılması görüşünde olup, karşılığında bedel alınmasını caiz görmemişlerdir. Bazı muasır hukukçular ise, cumhurun bu görüşüne muhalefet ederek, kefâlet karşılığında bedel alınabileceğini söylemişlerdir. Bu görüşlerini, maslahat delili ile delillendirmişlerdir.³⁶

Çağdaş İslam Hukukçularından Abdullah el Mahmut, Ebu Sünne, Şiadan Cafer Şehidi ve Seyyid el-Yezdî gibi bazıları, sigortanın ücretle kefaletle benzediğini savunmuşlardır. Yani sigortayı, şirket açısından bir kefâlet akdi, sigortalı açısından da bu kefaletin ücretini vermeyi üstlenme olarak kabul etmişlerdir.

Kaynaklarda kefâlet akdinin bir teberru akdi olması yanında, bu akit karşılığında para verilmeyeceğine dair bir delilin bulunmadığını ileri sürerek, kefâlet için ücret alınabileceğini savunmuşlardır. Klasik fıkıh kitaplarından da bekçilik gibi bazı misalleri delil olarak getirmişlerdir.

Sigortanın kefâlet akdine benzetilmesini doğru bulmayan hukukçuların görüşlerini de şöyle sıralayabiliriz:

a- Akitler muhteva açısından birbirinden farklıdır. Kefâlet bir zimmetin bir zimmete nakli olduğuna göre sigortada, sigorta şirketinin, sigortalının zimmetini kendi zimmetine geçirmesi söz konusu değildir. Yani akit esnasında sigortalı zaten borçlu değildir. Bu yüzden kefâlete ihtiyacı yoktur. Başka bir ifade ile sigortalının sigorta sözleşmesi yaptığı esnada borçlu olmaması gerekmektedir. Öyle ise bu işlem kefâlet değildir.

b- Kefil, alacaklı kişiye borcu ödediğinde, borçluya rücu eder. Fakat sigortada sigortacıyı kefil sayarsak, sigortalıya ödediğinden dolayı kime rücu edecektir. Ancak zararı karşılayan sigortada kurumu yaptığı ödemeyi, zarara yol açana rücu ederek ondan mahkeme yoluyla alma yönüne gidebilir. Bu da aralarında büyük bir fark olduğunu göstermektedir.³⁷

c- Sigortanın bekçinin ücret karşılığı kefaletine benzetilmesine gelince, bekçi hırsızlığın olmayacağına kefil değildir. Aksine o, elinden geleni yapar, kefâleti

³⁶ Ahmet Necdi Abdüssettar, Akdû't- Te'min Beyneş-Şer'iatı ve'l Kanun, (Basılmamış Doktora Tezi), Kahire, 1972, s. 245.

³⁷ Dalgın, a.g.tz. , s. 68-69.

karşılığında değil de bekleme ve koruma karşılığında ücretini alır.³⁸ Kefâlet karşılığı ücret alınabileceği konusunda bu örneğin verilmesi uygun değildir.

Bu son maddeye ilave olarak, sigortadaki cehaletin anlaşmazlıklara yol açmadığı iddia ediliyor. Ancak bilindiği üzere sigortadaki cehalet azda olsa anlaşmazlıklara sebep olmaktadır. Hatta sigortalılar çoğu zaman lehlerine bir şey çıkaramayacakları için ses çıkarmamaktadırlar. Çünkü karşı taraf güçlü olduğu için hep haklı çıkmaktadır. Bu yüzden sigortadaki cehalet, anlaşmazlığa sebep olmaz demek doğru değildir.³⁹

Bu bilgiler ışığında, sigortanın kefâlet akdine benzemediği görüşü daha isabetli gözükmektedir. Çünkü sigorta, yapısı ve unsurları bakımından kefâlet akdine göre çok farklılıklar içermektedir. Bu farklar da sigortanın kefâlet akdine kıyas edilemeyeceğini ortaya çıkarmaktadır.

3.6. KİRA (İCARE) AKDİ VE TARIM SİGORTASI

İslam hukukçularının sigorta sözleşmesi ile ilgi kurdukları akitlerden biri de kira akdidir. Ancak önceki akitlerde olduğu gibi burada da, tarım sigortasının kiralama akdinin muhtevasına girip girmediği tartışılmıştır.

Sözlükte menfaatin satışı anlamına gelen kira akdi, fıkıh ıstılahı olarak da hemen hemen aynı manada kullanılmaktadır. Kira akdi: belirli bir bedel karşılığında, belirli iş veya menfaati satmaktadır.⁴⁰ Kira akdinde akde konu, ya bir şeyin belli miktar çalışmasını kiralamak şeklinde iş olur, ya da bir evde belli süre oturmak gibi menfaat olur.

Cumhura göre kira akdinin rükunları akdi yapanlar, akitte kullanılan kiralama sözcüğü, belirlenen ücret ve belirlenen menfaat olmak üzere dörttür.

Kira akdinin çeşitleri: (ecîr-i hâs) ve (ecîr-i müşterek) olmak üzere iki çeşittir.⁴¹

a- Sadece belli şahıslara iş yapanlara *ecîr-i hâs* denir. Mezhep imamları böyle bir kimsenin çalışmak üzere kendisine teslim edilen eşyanın elinde telef olması halinde, tazminat ödemeyeceği üzerinde ittifak etmişlerdir. Çünkü malın onun elinde bulunması

³⁸ A.Necdi, a.g.e. , s. 244.

³⁹ Mevlevî, a.g.e. , s. 90.

⁴⁰ Şemsüddin Muhammed b. Ahmet Serahsî, el-**Mebcut** , c.15, İstanbul, 1983, s. 74.

⁴¹ Abdülganî b. Tâlib Meydânî, el-**Lübâb fi şerhi'l-Kitâb**, c.1, Dâru'l Marifet, Beyrut, 1998, s. 252.

vekil ve mudarebe ortaklığında sermayesiz ortak gibi emanet yoluyladır. Ancak kastî kusuru ve ihaneti ile mala zarar verirse tazminat öder.

b- Herkese iş yapanlara ise *ecîr-i müsterek* denir. Bu tür kiralanan kişilerin elinde zayı olan mal hakkında ihtilaf edilmiştir. Ebu Hanife, Züfer, Hanbeliler ve sahih olan görüşlerinde Şafilere der ki: bunun da elinde mal, *ecîr-i hâs* gibi emanet yolu ile dir. Yani kendi kusuru yoksa tazmin etmez. Ebu Yusuf, Muhammed ve diğer bir rivayetinde İmam Ahmed şöyle demektedir: *ecîr-i müsterek* elinde bulundurduğu başkasının malını, tazmin sorumluluğu ile elinde tutmaktadır. Bundan dolayı malın zayı olması durumunda kendi kusuru bulunmasa dahi tazmin eder. Ancak genel bir afet ile elindeki mal yok olmuşsa, o zaman tazmin etmez.⁴²

Sigortanın kiralama akdi ile olan münasebetinde iki görüş mevcuttur.

a- Bazı İslam hukukçuları sigorta şirketini *ecîr-i müstereke* benzetmektedirler. Dolayısıyla sigortanın bir kiralama akdi olduğunu savunmaktadırlar. Kişi nasıl evini, bağını korumak için ücretle bekçi kir alıyor ve bu da şer'an caiz ise, bir veya birçok kişiyi malının korunması için sigorta sözleşmesi de yapılması da caiz olmalıdır. Bekçinin işi nasıl ki amele gibi olmayıp, güven ve emniyet temin etmektir. Aynı şekilde sigortada ücret karşılığında güven ve emniyet temin etmektedir. Emniyet ve güvene kavuşmak için mal sarf etmek caiz değildir diyenlerin delilleri yokken, caiz olduğuna bekçilik ücreti açık delildir.⁴³

Ebu Zehra, İsa Ahmed İsevî, Abdurrahman Tac gibi bazı İslam hukukçuları ise sigortanın kiralama akdine benzemediğini şu şekilde savunmuşlardır:

a- Bekçi kiralama akdinin yeri güven olmayıp bekçinin işidir. Bekçi ücretini çalışmasına karşılık alır. Güven olacağına teminat vermediği gibi emniyet sağlanmasa dahi ücretini alacaktır. Kiralamada güven bir sonuç olurken, sigortada güven akdinin yeri ve unsurudur.⁴⁴

b- Kiralanan bekçi, kiralayanın malını korumak için çalışır, gerektiğinde canını verir. Sigortacı ise, sigortalıların malını korumak için hiçbir şey yapmaz. Sigortacı kendi çalışırken kiralanan kişi ise, ücretini veren için çalışır.

⁴² Şemsüddin Muhammed b. Ahmet Serahsî, el-**Mebcut**, c.15, İstanbul, 1983, s. 103.

⁴³ Karaman, a.g.e. , s. 181.

⁴⁴ Karaman, a.g.e. , s. 214.

Ayrıca kiralanen kişi kendi kusuru olmadığında tazminat ödemezken, sigortacı kusuru olmadığı halde tazminat öder. Kiralama ve sigorta sözleşmesinde illet farklılığı da vardır. Bekçilikte ücret bekleme karşılığında, sigortada ise ücret tazminat karşılığındadır. İletler farklı olduğundan dolayı da aralarında kıyas yapılamaz.⁴⁵

Sigorta akdinin, kira akdine benzemediği görüşünün daha isabetli olduğunu söyleyebiliriz.

3.7. VEDİA (EMANET) AKDİ VE TARIM SİGORTASI

Sigorta akdi, İslam hukukçularının kabul ettiği *vedîa* (emanet) akdi ile kıyaslanmıştır. Bazı İslam hukukçuları bunu kabul ederken, bazıları da bunu kabul etmemişlerdir.

Vedîa akdi: bir kişini başka bir kişiye kıymetli bir malını teslim ederek, korumasını istemesi ve onun da bunu kabul etmesidir. Vedîa akdinde; emanet bırakan, kendisine emanet bırakılan, emanet edilen şey ve emanet etme anlamına gelen bir söz bulunur. Emanet edilen şeyin kıymet ifade etmesi ve elle tutulabilir olması şart koşulmuştur. Vedîa akdi caiz bir akitir ve iki taraf dilediği zaman vazgeçebilir. Ancak, ücretle emanetçilik yapılmışsa belirlenen zamandan önce feshedilemez⁴⁶

Muhafaza için bırakılan şey, kendisine emanet edilenin elinde bir emanet hükmündedir. Yani emanetçi emanet bırakılan şeyde kastî kusuru yoksa muhafazasında ihmali de söz konusu değilse, zarar gören veya yok olan malı tazminle sorumlu değildir.

Bu akdin bir diğer hükmü, istenildiğinde veya belirlenen süre sona erdiğinde emanetin sahibine geri verilmesidir. Aksine davrananlar gasp edici olarak nitelendirilmiştir.⁴⁷

Vedîa akdi teberru akitlerindedir, ancak ücret alınması da caiz görülmüştür. Ücretle emanetçilik yapıldığında akit lazım akde dönüşür ve taraflar anlaşma süresi dolmadan akdi feshedemezler.⁴⁸

⁴⁵ Cemal, a.g.e. , s. 93.

⁴⁶ Bilmen, a.g.e. , c.4, s. 156.

⁴⁷ Molla Hüsrev Muhammed b. Firmuz, **Dürerü'l Hükkâm fi şerhi Gurerü'l-Ahkâm**, c.3, İstanbul, 1976, s. 424.

⁴⁸ Bilmen, a.g.e. , c.4, s. 156.

İslam hukukçularından bazıları sigortada ödenen primleri emanet edilen şeye benzetirken, diğer bir kısmı ise sigortalanan malı ücretle emanet bırakılan mala benzetmişlerdir. Sigorta primlerini emanet bırakılan mala benzetenler görüşlerini şöyle açıklamışlardır:

Sigortalı primlerini emanet bırakır, emanette tasarruf bu akdin gereğidir. Sigortalı bu emaneti çalıştırıp kazanmasına karşılık, sigortalanan şahsın ölümü veya malın kaza sonucu yok olması durumunda belirlenen ücreti tazmin etmeyi üstlenir. Yani tazminat emanetten elde edilen kazanç karşılığıdır.

Sigortalanan malı ücretle emanet bırakılan mala benzetenler, verilen primleri de o emanet bırakılan malı korumak için emanetçiye verilen ücret olarak görür. Sigortacının ödediği tazminatı da emanetçinin emanetindeki malın zarar görmesinden dolayı ödediği tazminat olarak görmektedir. Böylece bu görüşleri savunanlar, İslam hukukunda meşru görülen ücretle emanet akdine mevcut sigorta akitlerini benzeterek, bunun da meşru olması gerektiği görüşüne varmışlardır.⁴⁹

Recep et-Temimi ve A. Necdi gibi sigorta akdini Vedfa akdine benzetmenin doğru olmadığı görüşünde olan hukukçular ise, görüşlerini şöyle açıklamışlardır:

a- Vedfa akdinin şartlarından birisi, emanet edilen şeyin emanetçiye teslimidir. Sigortada ise, sigortalanan şey şirketin eline geçmeyip, sigortalının eline durmaktadır. Eline teslim edilmeyen şeyden dolayı sigortacının emanetçi kabul edilerek, mesul tutulması doğru değildir.

b- Vedfa akdinde emanetçi, emaneti korumayı üstlenirken sigortacı sigortalanan şeyi korumayı üstlenmemektedir. Onu korumaya yönelik tedbirler de almamaktadır.

c- Emaneti korumak üzere verilen ücret, emanetçinin malı korumasının karşılığıdır. Sigortada ise primler, şirkete sigortalanan şeyi koruması için verilmemektedir. Emanetçi emanetin zarar görmesi durumunda kendi kusuru olmazsa tazminle yükümlü değildir. Sigortada ise şirketin kusuru olmadığı halde şirket sorumluluğu üstlenmektedir. Bu gerekli olmayan bir tazmini kendine gerekli kılmaktır.

⁴⁹ Necdi, a.g.e. , s. 61.

Bu da İslam hukukuna göre doğru değildir. Vedfa akdi paralelinde konuya bakıldığında, bu şartın doğru olmadığı görülmektedir.⁵⁰

Vedfa akdinin şart ve rükunlarına bakılarak yapılan değerlendirmeler ele alındığında, mevcut sigortaların vedfa akdine benzemediğini savunanların görüşlerinin daha isabetli olduğunu söyleyebiliriz.

3.8. MUDAREBE AKDİ VE TARIM SİGORTASI

Sigorta akdinin kendisine benzetildiği akitlerden birisi de mudarebe akdidir. İslam hukukçularından bir kısmı bu benzetmeyi kabul ederken, bir kısmı da bunu kabul etmemiştir. Konu hakkında ortaya konulan görüşlere geçmeden önce mudarebe sözleşmesinin tarifini ve özelliklerini anlatacağız.

Mudarebe akdi: bir taraftan sermaye, diğer taraftan iş ve amel üzerine anlaşılan bir çeşit ortaklık sözleşmesidir. Yani, mala sahip olan kimsenin emeği ile çalışana ticaret yapmak üzere bir mal vermesi ve şart koştukları orana göre, kârın aralarında ortak olması demektir. Bu akitte sermaye sahibi çalışmaz ve sermayeyi vermekle sermayesi olmayan karşı tarafta bu sermayeyi çalıştırıp kazandırmakla yükümlüdür. Elde edilen kâr anlaşılan oranda paylaşılırken, zararı mal sahibi karşılar. Karşı taraf ise ancak işinin ve gayretinin karşılığını kaybetmiş olur.

Bir sözleşmenin mudarebe ortaklığı sözleşmesi olabilmesi için, şu şartların bulunması gerekir:

a - Cumhura göre sermaye, tedavülde kullanılan nakitlerden olmalıdır. Sermaye hazır ve ayn olmalıdır, alacak olmamalıdır. Sermaye ortağın eline teslim edilmelidir.

b- Sermayenin miktarı belli olmalıdır. Sermayenin miktarının bilinmemesi, kârın da bilinmemesi sonucunu verir. Kârın belli olması ise, mudarebenin sıhhati için şarttır.

c- Sermayesiz ortağa verilecek kâr kazançtan olmalıdır.⁵¹

Abdulvehhab Hallaf, Muhammed el- Behi gibi hukukçular, sigortanın mudarebe akdine benzediğini şöyle savunmuşlardır:

⁵⁰ Abdullah Nasih Ulvan, **Hükümü'l İslam fi't-Te'min**, Cidde, 1987, s 16-17.

⁵¹ Abdülganî b. Tâlib Meydânî, **el-Lübâb fi şerhi'l-Kitâb**, c.1, Dâru'l Marifet, Beyrut, 1998, s. 286-287.

a- Mudarebe ortaklığında sermaye sahibi malını sermayesi olmayan şahsa çalıştırmak ve kârında ortak olmak için verdiği gibi, sigortalı da primlerini çalıştırıp kazandırsın diye sigorta şirketine verir. Sigortada sermaye sigortalının primleridir ki, aylık taksitler şeklinde oluşur. Sigortalının kârı, elde edeceği tazminattır. Sigortacının ise topladığı primlerdir ve onları çalıştırması sonucu elde ettiği kârdır.

b- Mudarebe akdinde kârın belli bir yüzde ile olması şart koşulmuş ise de, kârın çok olduğu zarar ihtimalinin az olduğu durumlarda, kârın belirlenmesi de caizdir. Mudarebe akdinde kârın tamamı olmamak şartıyla, istenildiği kadar bir tarafa verilmesi de caizdir. Hatta sermaye sahibi kefil olunca, sermayesiz ortağa kârın tamamı da bırakabilir. İşte sigortada yapılan işlem de budur. Sigortalı hür iradesi ve kendi rızasıyla kârın tamamını sigortacıya bırakmaktadır.

Görüldüğü gibi, sigorta akdine en yakın akit mudarebe akdidir. Mudarebe akdi meşru kabul edildiği, sigorta akdi de bir mudarebe ortaklığı kabul edilerek meşru görülmelidir. Sigorta, malı çalıştırma ortaklığından başka bir şey değildir.

Muhammed Buhayt el-Mutii, M. Ebu Zehra, Abdülhamid Bisûni, Mustafa Zeyd ve İbrahim el-Cibali gibi âlimler sigortanın mudarebe akdine benzerliğini kabul etmemişlerdir.⁵² Bu görüşü savunan İslam hukukçuları görüşlerini şöyle açıklamışlardır:

a- Mudarebe sermaye sahibinin mülküdür, akdin bitiminde geri verilir. Hâlbuki sigortada primler, sigortacının cebine girer ve çoğu kez geri verilmez. Sigorta primlerini söylendiği gibi sermaye kabul etsek, ayrıca bu primleri sigortacının kârı olarak düşünemeyiz. Böyle düşünüldüğünde, bir ortağın sermayesi diğeri için kâr haline geliyor ki, bu durum mudarebe akdinde ve hiçbir ortaklık çeşidinde kabul edilemez.⁵³

b- Bazı sigorta çeşitlerinde sigortalıya dönen para, taksitlerin kârı değildir. Aksine o primlerin faizidir ki, bu mudarebe akdinde kabul edilemez durumdur. Mudarebe sermayesiz ortak, sermaye sahibi adına malı kazandırmakla yükümlüdür. Sigortada ise sigortacı, sigortalının parasını kendi adına çalıştırmaktadır. Sigortalı adına, başına gelecek kaza ve felaketi beklemekten başka bir şey kalmamaktadır.

⁵² Attar, a.g.e. s.53.

⁵³ Abbas Hüsnü, **Akdü't-te'min**, s. 53.

c- Mudarebede muhtemel zararı üstlenen sermaye sahibidir. Karşı taraf ise hasara ortak değilse de işinin ücretinden kaybetmiş olur. Sigortada ise, mal sahibine kârdan verilmediği gibi, malın hasarını da üstlenmemektedir. Yani şirket kendi adına çalışmaktadır.⁵⁴

d- Mudarebede kâr elde edilirse dağıtılır. Sigortada ise, kâr edilmese de şirket şart koşulan tazminatı alır. Mudarebe ortaklığında sermaye sahibi ölse, varislere sermaye kâr ve zarar ile miras olarak kalır. Sigortada ise sigortalının veresi tazminatı alır, isterse murisinin ödediği primlerden çok olsun. Mudarebede şirketten alınan mal tereke kabul edilir ve mirasçılara pay edilir. Sigortada ise, tazminat tereke kabul edilmez ve yalnız mirasçılardan, sigortalının belirttiği bir veya birkaçı arasında paylaşılır.⁵⁵ Bu da İslam hukuku açısından uygun değildir.

Mudarebe ve sigorta akitlerine, içerikleri, şartları ve pratikteki uygulamaları göz ardı edilmeyerek bakıldığında, iki akit arasında bazı noktalarda benzerlik olsa da çok büyük farklar bulunduğu görülmektedir. Bu durumda sigortanın mudarebe akdine kıyas edilip meşru görülmesi, doğru görülmemektedir.

3.9. VEKÂLET AKDİ VE TARIM SİGORTASI

Hukukçular sigortayı İslam hukuk açısından incelerken, benzerlik kurdukları bir akitte vekâlet akdidir. Bir kısım İslam hukucusu sigortanın bir vekâlet akdi olduğu görüşüne varırken, bir kısmı ise bunu etmemiştir. Bu tartışmadan önce, vekâlet akdinin fıkıhtaki yerine kısaca değinmek uygun olacaktır.⁵⁶

Fıkıh ıstılahı olarak vekâlet: bir kimsenin kendisinin de yapabileceği muamelattan bir işini başkasına havale etmesi, onu kendi yerine ikame eylemesi demektir.⁵⁷ Vekil, kendisine başkası tarafından bir iş verilen kişidir. Vekil emindir, emanetçi gibidir. Kusuru bulunmadıkça elinde meydana gelen zararlardan mesul tutulmaz, kendisine tazminat ödetilmez.

Vekâlet ücretsiz sahih olduğu gibi, ücretli olarak da sahihtir. Vekâlet ücretsiz yapılırsa iyilik edilmiş olur. Eğer ücret karşılığı yapılıyorsa, hükmü kira akdi gibidir.

⁵⁴ Karaman, **İslam'ın Işığında Günün Meseleleri**, İst. 1988-1992, c.3, s. 500.

⁵⁵ Attar, a.g.e. , s. 53-58.

⁵⁶ Dalgın, a.g.tz. , s. 102.

⁵⁷ Bilmen, a.g.e. , c.6, s. 311.

Vekâlet ücretle olunca müvekkil vekiline, tayin edilen süre bitmeden vekâleti bırakmamasını, aksi halde ücret ödemeyeceği şartını koşabilir.⁵⁸

Sigortayı vekâlet akdine benzetip caiz olduğunu savunanlar şöyle demişlerdir:

Sigorta şirketi, sigorta işlemlerini düzenlemek için bir aracıdır. Şirket bir vekil gibidir, primleri toplar ve gerektiğinde tazminatları öder.⁵⁹ Sigortacı ücretli vekil gibi kabul edilir ve sigorta primleri de onun ücreti sayılır. Bu yüzden sigortada, vekâlet akdi gibi sayılıp meşru görülmelidir.

Sigorta ile vekâlet akdi arasında benzerlik bulunmadığını savunanlar ise şöyle demişlerdir:

a- Vekâlet akdinde vekilin aldığı şeyler müvekkile aittir, müvekkilin mülkü olur. Yani vekil yaptığı işleri müvekkili adına yapmış olur. Karı da zararı da kastî kusuru yoksa müvekkiline aittir. Sigortada ise bu yoktur. Primlerden oluşan meblağ sigortalıların değil, sigortacının mülkü olur ki, bu vekâlet akdine zıttır.⁶⁰

b- Vekâlet sistemi ile sigortacının çalıştığı iddia edilirse, sigortacı zaman zaman müvekkiline hesap vermeli, kâr ve zararlarını müvekkiline yani sigortalılara bildirmelidir. Vekil olduğu kabul edilen sigortacı, ancak akit esnasında belirtilen ücreti almalı, geri kalan primlerden mutlaka hesap vermelidir. Mevcut sigorta şirketleri bunu yapmamaktadır. Anlaşılan ücretten fazlasını alması halinde, sigortalıların mallarını gasp etmiş olur ki, bu haramdır. Buna göre sigorta şirketlerinin vekil sayılması uygun ve gerçekçi değildir.

c- Vekilin emanetçi olduğu malumdur. Öyleyse, kusuru yokken elinde zarar gören malı tazmin etmesi istenemez. Hâlbuki günümüzde, medenî hukuk mahkemeleri sigortacıyı tazmine zorlamaktadır.

Bu değerlendirmeler sonucunda, sigorta şirketinin vekil olmadığı, akitte bir taraf olarak asıl olduğu, kâr elde etmek için kendi hesabına çalıştığı ortaya çıkmaktadır.⁶¹

⁵⁸ Zuhayli, a.g.e. , c.4, s. 212-213.

⁵⁹ İsa Abduh, **et-Te'min**,s. 161.

⁶⁰ Dalgın, a.g.tz. , s. 104.

⁶¹ Abbas Hüsnü, **Akdü't-te'min**, s. 29.

3.10. SATIM (BEY') AKDİ VE TARIM SİGORTASI

İslam hukukçuları, sigortanın satım akdi ile irtibatının olup olmadığını tespiti için çalışmışlardır. Bazıları sigortanın bir satım akdi olduğunu ve dolayısıyla caiz olduğunu savunurken, bazı âlimler ise bunu kabul etmemişlerdir.

Satım akdi: malı mal ile değiştirme, satma akdidir. Mal kavramının anlaşılmasında müçtehitler farklı görüşler belirtmişlerdir. Hanefilere göre mal: insanın tabiatı itibarıyla kendisine meylettiği ve ihtiyaç zamanı için saklanabilen ve şer'an faydalanılması mümkün olan şeydir.⁶² Prof. Zerka bu tarifi eleştirerek, şu şekilde tarif yapmıştır: "Mal insanlar arasında maddi bir değeri olan her ayn (mevcut, belirli şey) dir."⁶³

Hanefilerin görüşlerine göre menfaatler ve haklar mal olarak değerlendirilmezken, ez-Zerka menfaatlerin de mal kavramına girdiğini söylemektedir. Nitekim fukahanın çoğu da bu görüştedir.

Satılan şeyin çeşidine göre satım akdi farklı isimler alır. Ayn'ın ayn ile değişimine (dışarıda mevcut, belirli olan şeyin benzeri ile değişimi) *mukayaza* denir. Paranın para ile satışına *sarf* akdi denilirken, paranın ayn ile satışına *selem* akdi denir. Mutlak olarak bey' ise, bir ayn'ı peşin veya vadeli olarak para ile satmak demektir.⁶⁴

Sigortayı bir satım akdine benzetenlerin başında beşeri hukukçular gelmektedir. Onlar sigortayı "bir güven, emniyet satışıdır" şeklinde tanıtmaktadırlar.⁶⁵ İslam hukukçularından ez-Zerka da bu konuda beşeri hukukçularla aynı görüşü paylaşmaktadır. O sigortayı, mal olarak kabul ettiği bir menfaatten ibaret bulunan güvenin satışı şeklinde değerlendirmekte olup düşüncelerini şöyle açıklamıştır:

Tüm mezheplerin kabul ettiği bazı akitlerde güvenlik ve huzura kavuşmak için akitleşme yolu ile mal sarfının caiz olduğuna deliller buluyoruz. Bekçilik ve kira akdi bunlara iki örnektir. Burada kiralanan bekçi, bekçilikten ibaret olan bir iş için kirallanmış olsa da, işinin amacı kiralayanın malını korumak, ona malı hakkında güven vermekten

⁶² Zuhayli, a.g.e. , c.5, s. 220.

⁶³ Zerka, Mustafa Ahmed, *el-Medhalu'l-fıkhı'l-âmm*, Dımeşk 1967-1968, c.3, s. 114-118.

⁶⁴ Abdurrahman El- Ceziri, *el-Fıkh ale'l- mezâhib*, ter. Hasan Ege, Bahar Yayınevi, İstanbul trs, 1991, c.3, s. 208.

⁶⁵ Fırat, Alaaddin, *Türk Özel Sigortacılığı*, İst. 1962, s. 3.

ibaret olmaktadır. Burada da sigortalı korktuğu sonuçlardan emin olabilmek için malından bir kısmını vermektedir.⁶⁶ Ez-Zerka bu şekilde sigortanın sahih bir satım akdi olduğunu belirtmektedir.

Bir kısım İslam hukukçuları da sigortayı kısmî olarak satım akdine benzetmişlerdir. Sigortanın satım akdine benzediği, fakat sahih bir satım akdi olarak vücut bulmadığını şu görüşleriyle savunmuşlardır:

Sigorta primlerinin güven karşılığı alındığı söylenmektedir. Yani alışverişe konu olan şey, prim ile güvendir. Satım akdinin sahih olabilmesi için satılan şeyin mal olması gerekmektedir. Güven ise mal değildir. Bazıları bunu mal gibi görse bile, sigortada bulunan garar çeşitleri yine bu akdi batıl kılar.⁶⁷ Menfaatlerin mal olabileceğini söyleyenler bile, güvenin satışına olumlu bakmazlar ve bu ferdin işi değildir, devletin işlerindedir diyerek güven ticaretini doğru bulmazlar.

Sigorta, diğer alışverişler, temlik akitleri gibi değildir. Bedeller, prim ve tazminat olarak görülürse tazminatı teslim almadan akit tamamlanmamıştır, primleri sigortalı ödemeyebilir denemez. Zira tazminatı alıp alamayacağına bakılmaksızın sigortalı primleri gününde ödeyecektir. Akdin kendisine bağlandığı felaket olsa da, olmasa da primler şirketin mülkü olmuştur. Şart koşulan o olay olmadı diye, sigortalı primlerini isteyemez. Yani sigortalı akit yaptığı, imzayı attığı andan itibaren akdin sorumluluklarını yerine getirmeye zorlanır. Aksi bir tercihe hakkı yoktur. Öyle ise tazminata hak talep edilebilmesi için, sigortalanan şey meydana gelmişse, sigortalı zarar, sigortacı kâr etmiş olacaktır. Dolayısıyla sigortada garar, yani zarar ve kâr ihtimali daima mevcuttur.

Sigorta sözleşmesi satım akdine değişik yönlerden benzemekle birlikte, sahih bir satım akdi olarak vücut bulamadığı tezini savunanların görüşlerinin daha mâkul olduğu söylenebilir.

3.10. TARIM SİGORTASI YENİ BİR AKİTTİR

Tarım sigortasının ve genel manada sigortanın yapılan değerlendirmeleri ve diğer akitlerle olan benzerlikleri incelendiğinde yeni bir akit olduğu ortaya çıkmaktadır.

⁶⁶ Karaman, **İslam'a Göre Banka ve Sigorta**, s. 181-182.

⁶⁷ Abdüssemi, el-Misri, **et-Te'minü'l-İslamî**, s. 28.

Çünkü görüldüğü üzere Tarım sigortası İslam hukukçularının kabul ettiği akitlere birebir benzememektedir. İslam hukukçularının çoğunluğu Tarım sigortasının yeni bir akit olduğu hususunda ittifak etmişleridir. Tabiidir ki, bir akit yalnız yeni olduğu ve eski akitlerden birine benzemediği gerekçeleriyle haram görülemez. İslam hukukçuları, genel olarak, akitlerin yalnız bilinenlerle sınırlandırılmayacağı, çağın gereği yeni akitlerin de oluşturulabileceği görüşündedirler.⁶⁸ Hatta Kitap ve Sünnete aykırı olmayan her akdin mübah olduğu ve İslam'da bu sınır içerisinde akit serbestliğinin varlığı kabul edilmiştir.⁶⁹

Ancak, İslam fıkhında tanınan akitlerde bulunması gereken özelliklerin yeni akitlerde de mevcut olması şartı aranır. Yani, akdin adalet üzere kurulmuş olması ve batıl yolla mal yeme şekli olmaması için akitte; garar, cehalet, faiz, kumar, hata, hile, zorlama ve fasit şartların bulunmamış olması gerekmektedir.

Bu yüzden tarım sigortası hakkında doğru bir karar verebilmek için, tarım sigortasının İslam hukuk ilkelerine göre değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle İslam hukukçuları sigorta çeşitlerini İslam hukuk ilkelerine göre değerlendirmişlerdir. Bir kısım âlimler tarım sigortasının İslam hukuk ilkelerine uygun olduğu fikrini savunurken, âlimlerin çoğunluğu uygun olmadığı fikrini savunmuşlardır.

⁶⁸ Muhammed b. İdris eş-Şafii, *el-Ümm*, Beyrut 1990, III, s. 3; Mustafa ez-Zerka, *el-Medhalü'l-fikhi'l-am el-fikhu'l-İslami fi sevbihi'l-cedid*, c. II, s. 569; Abdurrezzak Senhurî, *Masâdiru'l-hak fi'l-fikhi'l-İslami*, Beyrut ty. III, s. 121; Hayreddin Karaman, "Akid" *DİA*, II, s. 254.

⁶⁹ Karaman, *İslam'ın Işığında Günün Meseleleri*, c. I, s. 298.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İSLAM HUKUKU AÇISINDAN TARIM SİGORTASI VE TARSİM'İN MEŞRUIYETİ

1. İSLAM HUKUKU AÇISINDAN TARIM SİGORTASININ MEŞRUIYETİ

Bu bölümde, genel olarak bir akdi batıl kılan unsurlardan garar, cehalet, kumar ve faizi, ele alarak, mevcut ticari tarım sigortası akdi ile alakasının tespiti araştırılacaktır. Tarsim mevcut ticari sigortalardan olmayıp devlet destekli sosyal sigortalardan olduğu için, ayrı bir başlıkta incelenecektir.

Batıl unsurlarla tarım sigortası akdinin bir veya birkaç yönden irtibatının varlığı tespit edilmesi halinde ise, tarım sigortasının bir akdi mübah kılan örf, maslahat, zaruret gibi durumlar gerekçesi ile caiz bir akit haline gelip gelmediği araştırılacaktır.

1.1. BATIL KILAN UNSURLAR

İslam hukuk ilkelerine aykırı unsunlar, akitleri batıl kılmaktadır. Bir akdin caiz olabilmesi için İslam hukuk ilkelerine aykırı unsur barındırmaması gerekmektedir.

Burada; *garar*, *cehalet*, *kumar* ve *faiz* gibi İslam hukukuna uygun olmayan unsurlar ve bunların tarım sigortası ile alakası incelenecektir.

1.1.1. Garar ve Cehalet

a) Tarifî ve Naslardaki Yeri: Garar sözlükte; olmayanı var göstermek, rizikoya düşürmek, aldatmak anlamlarına gelmektedir.¹

İstilah manası ise; akdin kesin olmayan, şüpheli veya muhtemel bir unsura veya hususa dayanması ve bağlı bulunmasıdır.²

¹. Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzur, *Lisânü'l-Arab*, c. V, Beyrut 1990, s. 11

² Ebu Zekeriyya Muhyiddin b. Şeref Nevevi, *el-Mecmû Şerhu'l-Mühezzeb*, Cidde ty. , IX, s. 310.

Cehalet ise; varlığı gerçekleşeceği bilinen mevzunun önemli vasıflarındaki bilinmezliktir. Örneğin, paket içindeki bir nesneyi satmak gibi. Burada bir nesnenin varlığı bellidir, ancak ne kadar ve nasıl olduğu belli değildir.³ Çoğu zaman garar ve cehalet aynı anlamda kullanılmıştır. Çünkü garar kavramında daima cehalet vardır.⁴

Garar kavramının naslardaki yerini görebilmek için yalnız birkaç hadis vermekle yetinilecektir. Rivayetler şöyledir: Hz. Peygamber "garar alışverişini yasaklamıştır."⁵ Rasûlullah (s.a.v.) kaçak kölenin satışını, memedeki sütün satışını, bölümden önce ganimetin satışını, dalgıcın bir dalışından çıkacak olanın satışını yasaklamıştır.⁶

Hz. Peygamber; "sudaki balığı satmayın, zira onda garar vardır" buyurmuştur.⁷

Hadislerde geçen garar; mevcut olmayanın satışı, teslimine güç yetirilemeyen satış ve mutlak olarak meçhulün satışı olmak üzere, her üç çeşidi de kapsadığı şeklinde açıklanmıştır.⁸

b) Gararın Akitlere Etkisi: Akitler, karşılıklı olup olmaması açısından ivazlı (bedelli) ve ivazsız (bedelsiz) şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Bedelli olan akitlerde taraflar arasında menfaat veya hizmet mübadelesi vardır.

Bedelli akitlerde verilenlerle alınanlar arasında bir dengenin oluşması şart koşulmuştur. Akitlerdeki diğer rükunların yanında denge şartı önemlidir. İşte bu dengenin oluşması için, ihtikâr,⁹ şehirlinin köylünün malını çarşı dışında alması¹⁰ ve alışverişte garar¹¹ yasaklanmıştır.

Bedelli akitler de, bedelin mal olup olmaması açısından ikiye ayrılmaktadır. Bedeli mal olan, karşılıklı akitleri garar etkiler ve onları batıl kılar.¹² Bedeli mal olmayan evlilik, hulu, kitabet, sulh gibi akitlere ise gararın etkisi ihtilaflıdır.

³ Karaman, İslam'ın Işığında *Günün Meseleleri*, c. II, s. 296.

⁴ Faysal Mevlevî, *Nizâmü't-te'min ve Mevkıfu's-Şeriatı minh*, Beyrut 1988, s. 122

⁵ Müslim, Büyü, s. 2; Malik, el-Muvatta, Büyü, s. 1407.

⁶ İbn Mâce, Ticârat, s. 24.

⁷ Ahmet b. Hanbel, Müsned, I, s. 388.

⁸ Muhammed b. İsmail San'anî, *Sübülü's-selâm Şerhu Bulûgi'l-merâm min cemii edilleti'l-ahkâm*, Beyrut ty., III, s. 807; Abdullah b. Ahmed İbn Kudâme, *el-Muğnî*, Beyrut 1992, I s. 9.

⁹ İbn Mace, Ticarat, s. 6; Ebu Davud, Büyü, s. 1 2; Tirmizi, Büyü, s. 40; Malik, *Muvatta*, Büyü, s. 56.

¹⁰ Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail Buhari, *el-Câmiu-Sahih*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981, Büyü, s. 58; İcare, s. 14; Müslim, Nikâh, ss. 51, 52; Ebu Davud, Büyü 45; Tirmizi, Büyü 13.

¹¹ Müslim, Büyü, s. 2; *Malik, Muvatta*, Büyü, s. 1407.

¹² Bkz. İbn Rüşd Muhammed b. Ahmet, *Bidâyetü'l Müctehid ve Nihâyetü'l Muktesid*, c.II, 1401h. , ss. 187-189.

Bedelli olmayan akitlerde (teberrularda) ise, çoğunluğa göre gararın etkisi yoktur. Bu tür akitlerde genişlik teşvik edilmiştir. Bedeli mal olan akitlerde gararın etkisini kabul eden İslam hukukçuları, bu sefer gararın muhtevasında ihtilaf etmişlerdir. Fahiş garar (çok garar)ın akitleri batıl kıldığı, gararın azlığında ise, akdin caiz olduğu ittifakla kabul edilmiştir.

Şafi'nin (ö. 204/819) yeni görüşünde, az da olsa gararın akdi fesada uğrattığını kabul ettiği belirtilse de, bazı şafi bilginleri, sahih olanın akdi fesada uğratmadığıdır demişlerdir.

Nevevi (ö. 676/1277) alışverişin garar sebebi ile batıl olup olmamasının ölçüsünü şöyle verir: İhtiyaç garara sebep olur, bundan meşakkatsiz korunmak da mümkün olmaz, bundan dolayı garar az ise alışveriş caiz, aksi halde alışveriş batıldır.¹³

İbn Teymiyye (ö. 728/1328) fahiş gararın bedeli mal olmayan akitlerde ve teberrularda da etkisinin olmadığı görüşünü sahih görür.¹⁴

c) Tarım Sigortasında Garar Unsuru: Sigortanın bedelli bir akit olduğu hem beşeri hukukçular hem de İslam hukukçularının çoğunluğu tarafından kabul edilen bir görüştür. Bedeli mal olan sigortada, garar unsurunun var olup olmadığı hakkında iki görüş bulunmaktadır. Sigortada gararın yokluğunu kabul edenlerin delilleri şöyle özetlenebilir:

1. Sigortada primlerin karşılığı güvendir. Sigortalının her ödediği prim karşılığında sigortacı, sigortalıya karşı sigorta güvencesini yenilemektedir. Bu yönden sigorta bedelli akitler içerisine girse de, sigorta bedellerinde bir garar bulunmamakta, her taraf verdiği bedelinin karşılığını almaktadır. Ayrıca belirli bir olay gerçekleştiğinde sigortacının tazminat vermesi, primlere bir karşılık değil, sigortalı ile sigortacı arasındaki bir anlaşma gereğidir.¹⁵

2. Sigortacının sigortaladığı kişi bir veya birkaç kişi olursa, hukuken bunda garar mevcuttur, hatta bu kumar olarak dahi görülebilir. Sigortacı büyük sayılar kanununa göre bu işletmeyi çalıştırdığı için, bugün yüzbinleri bulan sigortalılar sayesinde

¹³ Nevevi, a.g.e. , IX, s. 311.

¹⁴ İbn Teymiyye, a.g.e. , II, s. 22.

¹⁵ A. Necdî, a.g.e. , s. 331.

sigortacının zararı ihtimalinden söz edilemez. Dolayısı ile sigorta akdinde, sigortalıların sayısı çok olduğu için garar unsuru yok olmuştur denebilir.¹⁶

3. Sigortacı her şahsı veya tehlikeyi sigortalamamaktadır. Hayat sigortalarında şahıs, doktor kontrolünden geçtikten sonra, kaza sigortalarında da, yıllardır risk hareketi incelenmiş tehlikeler sigortalanmaktadır. Tüm bu teknik bilgiler, sigortadaki garar unsurunu yok eden birer etkidir.

4. Akitlerden garar ihtimalini tamamen kaldırmanın mümkün olmadığı herkes kabul etmektedir. Şerî akitlerde az da olsa garar mevcuttur. Bunlar insanlara meşakkat olmaması için affedilmiştir. Bazı mezhep imanları, alışveriş gibi, bedeli mal olan akitlerde az gararın bile akdi fesat ettiği görüşünde olabilir. O görüşten hareketle, sigorta akdine de aynı hükmün uygulanması doğru değildir. Zira sigorta bir alışveriş sözleşmesi değildir. Sigorta teberru akdine benzer bir yardımlaşma akdidir. Bu tür akitlerde ise gararın etkisi yoktur. Ayrıca hadislerde zikredilen ve yasaklanan alışverişlerde garar fahiştir. Sigortada ise, garar varsa bile, azdır. Bu kadarı da tüm akitlerde bağışlanmıştır.¹⁷

Sigortanın garar içerdiğini savunan A. Abduh, M. Zeki, A. Hammad, Zuhayl, Faysal Mevlevi, A. Tabakoğlu gibi ekseri hukukçunun delilleri ise şöyledir:

1. Sigorta hukuki bakımından olasılığa dayanan bir muamele olup, her iki taraf için kazanma veya kaybetme şansı mevcuttur. Bu durum beşeri hukukçular tarafından da kabul edilmektedir.

2. Sigorta bedelli akitlerde, bedeller arasında denge şartı aranmaktadır. Sigortada ise, bedeller arasında fahiş bir fark vardır ve bu haliyle sigorta fahiş garar içeren bir akittir.

3. Sigortanın unsurlarından birisi de tehlikedir. Sigortada tehlike, imkân dâhilindedir. Yani tehlike imkânsız olmadığı gibi kesin de olmayacaktır. Gerçekleşmesi ihtimal dâhilinde olacaktır. Bu ihtimalde akitte garar anlamına gelmektedir.

4. Sigorta iki tarafa da sorumluluk yükleyen bir akdidir. Sigortacının sorumluluğu akit esnasında başlamış olmasına karşın, sigortacının sorumluluğunun

¹⁶ A. M. Cemal, *Ukûdu't-te'min beyne'l-itiraz ve't-te'yid*, Mekke, 1980, s.76.

¹⁷ İsa Abduh, *et-Te'min beyne'l-hill ve't-tahrim*, s. 62.

başlamasının muhtemel bir olaya bağlanması bir garardır. Zira tehlike oluşmayınca, sigortacı sigortalının primlerine bir karşılık verme zorunluluğunda tutulmamaktadır.

5. Sigortada primlerin karşılığı olarak güven, yani sigorta güvencesinin görülmesi doğru değildir. Zira mal karşılığı güven ticaretini mübah gösteren bir delil yoktur. Güven akdin gayesi olabilir, fakat akitte mahal olamaz.¹⁸

6. Bedelli akitlerde bedelin tahsili, miktarı ve vadeli ise müddetten birinde garar olunca akit batıl olmaktadır. Hatta ittifakla bedelin miktarındaki garar, bizzat varlığındaki gibi kabul edilmiştir. Sigorta akdinde zikredilen gararların hepsi de mevcut bulunmaktadır.¹⁹

7. Hadislerde zikredilen gararın fahiş olduğunu, sigortadakinin ise az olup affedilmesi gerektiği görüşü de doğru değildir. Aksine sigortadaki garar çok daha fahiş bir garardır.

8. Sigorta akdini, akdi yapan fertler açısından tek tek değerlendirmeye tabi tuttuğumuz zaman garar içerdiği, tamamen ihtimale dayandığı kabul edilirken, tüm sigortalılar dikkate alındığında, sigortalıların çokluğu sebebiyle gararın yok olduğu savunulmaktadır. Hâlbuki İslam hukuku, akitleri tek tek ele almaktadır. Diğer taraftan, tek tek garar içeren akitler toplanıp incelendiğinde, gararın yok olduğu nasıl iddia edilebilir.²⁰ Hem sigorta şirketlerinin kendilerini daha büyük sigortalar nezdinde sigortalımaları bile, sigortacılığın ihtimal üzerine kurulduğunun bir delilidir.

Sunulan deliller ışığında sigortanın ve dolayısıyla ticari tarım sigortasının bir garar akdi olduğunu kabul edenlerin görüşlerinin daha isabetli olduğu düşünülmektedir.

Zira beşeri hukukçuların da kabul ettiği gibi sigorta; unsurları ve işleyişi itibariyle garar içermektedir. Sigortacılığın amacı, muhtemel zararı çok küçük parçalara bölerek parçalamak, kişi veya kurum üzerinden etkisini, yükünü hafifletmektir, yoksa hiçbir şekilde gararın yok edildiği savunulamaz.

Sigortacı için, belli sayıda sigortalılara ulaşıldığında zarar ihtimalinin kalktığı doğrudur. Ancak sigortalılar için bu söz konusu değildir. Zaten mevcut sigortacılığın

¹⁸ Faysal Mevlevi, a.g.e. , s. 123.

¹⁹ A. el-Mısri, a.g.e. , s.22; M. Zeki, a.g.e. , s. 95.

²⁰ Zuhayli, **et-Te'min ve İâdetü't-te'min**, Mecmeu'l Fıkhî'l İskamî, Mekke, 1406h. , s. 5.

hedefi de, sigortalıların korkularını sömüren sigortacılık şirketlerinin zarar ihtimalini sıfırlamaktır. Kapitalizmin gereği bu yola başvurulmakta, bu sayede sermayenin belli kişiler elinde toplanması sağlanmaktadır. Sigorta akdine yalnız akdin bir tarafı olan sigortacı açısından bakılarak, gararın tamamen yok olduğu iddiası gerçeği görmemek demektir.

1.1.2. Kumar

Bilindiği gibi İslam'da kumar ve şans oyunu; "Ey İnananlar, şarap, kumar, dikili taşlar, fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir, bunlardan uzak durun ki, kurtuluşa eresiniz"²¹ ayeti ile yasaklanmıştır.

Kumar kavramı beşeri hukukçular ve İslam hukukçuları nezdinde farklı algılandığından, önce iki ayrı kesime göre kumar anlayışına bakmak faydalı olacaktır.

a) Beşeri Hukukçulara Göre Kumar: Beşeri hukukçular kumar için değişik tarifler vermişlerdir. Daha kapsamlı bir tarife göre kumar: "Farklı şahısların eğlenmek, fikri veya bedeni yeteneklerini açığa çıkarmak veya kazanç elde etmek maksadıyla az veya çok oranda yetenek, tertip veya talihe bağlı, belirli şartlar dâhilinde aralarından kazanacak olanlara bir karşılık (edim) vaat ettikleri bir akittir.

Unsurları: Bir karşılık vaat edilmelidir. Bu karşılık makul şartlar dairesinde olmalıdır. Bu karşılık, eğlenme fikri, bedeni yeteneği açığa çıkarmak veya kazanç elde etmek (kumar) ya da bir iddiayı takviye etmek (bahis-şans oyunu) maksadıyla vaat edilmelidir. İşte bu son unsura geniş olarak kumar niyeti de denmektedir.²² Bir akdin kumar sayılabilmesi için her iki tarafın da böyle bir akdi arzu etmiş olması gerekir. Ya da hiç olmazsa, taraflardan birinin bu niyetinin diğerince bilinmiş olması gerekir. Görüldüğü gibi ilk iki unsur objektif, üçüncüsü ise sübjektiftir.

b) İslam Hukukçularına Göre Kumar: Kuran'da kumar meysir adıyla anılmıştır. Dil bilginlerine göre bu kelime (meysir) kumar anlamındadır.²³ Maide suresinin 90. ayetiyle yasaklanan kumarın cahiliye devrindeki uygulaması şöyle idi: Araplar on adet ok ile bir nevi kumar ve şans oynuyorlardı. Bunların yedi tanesinde bazı

²¹ Maide, 5: 90.

²² Akev, a.g.e. , s. 43.

²³ İbn Manzur, a.g.e. , V, s. 300

paylar yazılı idi, üçü de boştu. Emin bir kimse, bir torba içinde, bunları katılanlar adına teker teker çekerti. Dolu çıkanlar maldan hisselerini alırlar ve fakirlere verirler, boş çıkanlar ise, malın parasını öderlerdi. Ayrıca etin bir veya iki koyunla satılması şeklinde de kumar görölüyordu.

Bu özel çeşitlerin yanında, menfaat karşılığında oynanan oyunların hepsinin yasaklanan kumar kavramı içine girdiği ifade edilmiştir.

İslam hukukçularının bazıları kumarın haram kılınmasının illetinin oyun, eğlence, Allah'ı zikirden alıkoyma, kişiler arasında düşmanlık oluşturma gibi, daha ziyade ahlaki olarak görmüşlerdir. Bir kısmı ise, kumarın haram kılınışı illeti olarak, bu akitte mevcut bulunan garar, karşılıkları elde etmede tehlike, sebepsiz kayıp ve karşılıksız kazanç unsurlarını görmüşlerdir.

İbn Sirin (ö. 110/728), Mücahid (ö. 103/721) ve Ata'dan (ö. 115/733) "içinde aldatma bulunan her şeyin kumar sayıldığı" şeklinde rivayet mevcuttur.²⁴

Malik (ö. 179/95) meysiri ikiye ayırmış, birincisini oyun olan kumar, ikincisini de insanları tehlikeye sokan şey olarak isimlendirmiştir ki, her iki türün de haram olduğunda ilimler ittifak etmişlerdir.²⁵ Bu görüşte olanlar, kumar akdindeki mezkûr unsurları kendisinde bulunduran tüm akitleri kumar olarak telakki etmişlerdir. Nitekim akitten sonra neyin, kişinin şansına düşeceğinin bilinemeyeceği için, dokunma yolu ile olan alışveriş (mulamese) ve atışma yolu ile olan alışveriş (münabeze) türleri kumar sayılmıştır. Gerekçe olarak da, bunlarda temlikin olasılığa bağlanması gösterilmiştir.

Yasaklanan alışveriş türlerine bakıldığında, ya kumar göröldükleri ya da içlerinde faiz olduğu için haram kılınmıştır. Yoksa akitlerde asıl olan mübah olmalarıdır.²⁶

Beşeri hukukçular bir akdin kumar sayılabilmesi için, kumar niyetinin bulunmasını gerekli görürken, çoğu İslam hukukçuları böyle bir niyetin olup olmamasını dikkate almamışlardır. Onlar daha ziyade, akitte garar, olasılık, karşılıklar

²⁴ İbn Teymiyye, a.g.e. , IV, s. 459; Ahmed b. Ali el-Askalani İbn Hacer, **Fethu'l-Bâri Şerhu Sahihi'l-Buhârî**, Bulak 1300 h. , IV, s. 421.

²⁵ Muhammed b. Ahmed Kurtubi, **el-Câmi li ahkâmi'l-Kur'an**, Kahire 1967, c. III, s. 52.

²⁶ Ebu Abdullah Muhammed b. Ebi Bekr İbnu'l-Kayyim Cevzi, **I'la'mu'l-muvakkîn an Rabbi'l âlemin**, Beyrut, 1991, I, s. 292.

arasında dengesizlik gibi unsurlarının varlığına dikkat etmişlerdir. Bu unsurları ihtiva eden şey, gerek oyun, gerekse alışveriş çeşidi olsun kumar kabul etmişlerdir. Yani, beşeri hukukçuların çoğunun anlayışına göre kumarın çerçevesi dar, çoğu İslam hukukçularının anlayışına göre ise kumar kavramı, bazı alışverişleri bile içine alacak kadar geniştir.

c) Tarım Sigortasında Kumar Unsuru: Beşeri hukukçular sigortayı kumardan ayırıcı olarak şu ölçütleri ileri sürmüşlerdir:

1. Tazmin prensibi: Sigorta, sigortalı için bir kar vesilesi olmamalıdır. Sigortalı maruz kaldığı zarardan fazla menfaat temin etmemelidir. Bu prensibe riayet edilmediği durumlarda sigorta kumara dönüşür. Bu prensip kaza sigortalarında geçerli ise de, hayat sigortalarında geçerli olmadığından başka bir ölçüye ihtiyaç duyulmaktadır.

2. Menfaat prensibi: Bu esasa göre sigorta akdinde, sigortalının sigortalanan mal üzerinde meşru bir menfaati bulunmalıdır. Menfaat sahibi olmayan kimse tarafından yapılan sigortanın kumardan farkı yoktur. Bazı müelliflere göre, menfaat prensibi sigortayı kumardan ayıran ve aynı zamanda bütün sigorta çeşitleri için müşterek olan bir unsurdur.

Türk Ticaret Kanununun 1321. maddesi de esas itibariyle menfaat prensibi benimsemiştir.²⁷

3. Sigorta tekniği ve teşkilata dayanma prensibi: Bu nazariyeyi sigorta hukukçusu Vivante ortaya atmıştır. Buna göre münferit sigorta akdinde rizikolar bertaraf edilemediğinden, bu akit ile kumarı birbirinden ayırmaya imkân yoktur. Bu itibarla sigortanın bir teşkilata bağlanması şarttır.

Sigorta hukukçusu Kluge ise; iki müessese (sigorta-kumar) arasında açık ve kesin bir ölçütün bulunmadığı görüşündedir. Her özel sigorta çeşidinde, hangi halde bir kumar, ahlaka aykırı bir akit veya sahîh bir sigortanın bulunacağını araştırmak gerekir.

İslam hukukçularının sigortanın kumar olup olmadığı hakkındaki görüşleri, kumar kavramını anlamada olduğu gibi burada da ikiye ayrılmaktadır.

²⁷ Akev, a.g.e. , s. 238.

1.1.2.1. Tarım Sigortasının Kumar Olmadığını Savunanların Delilleri

Tarım sigortasının kumar olmadığını savunan bilginler görüşlerini şöyle sıralamışlardır:

a) Kumar ve bahisteki tehlike, tarafların eğlenme isteklerinin ürünüdür. Kumar ciddiyetten uzak bir oyundur. Sigorta ise bir oyun değildir. Buradaki tehlike iktisadidir. Kişilerin heves ve arzusunun ürünü değildir.

b) Sigortadaki tazminatın ne kadar olacağının bilinmemesi, elde edilip edilemeyeceğinin baştan bilinmeyişi, sigorta akdini garar ve ğabn (aldatma) akdi kılsa da şans oyunu kılmaz, Çünkü sigortadaki tazminat yalnız şansa bırakılmamış, sayılar ilmi ve birtakım hesaplamalara dayandırılmıştır.

c) Sigortacı diğer sigortalılarla tehlikenin gerçekleşmesi üzerine bahse girmez. Sigortada her iki tarafta tehlikenin olmamasını isterken, şans oyunlarında ise, biri olayın olmasını isterken, diğeri olmamasını dilemektedir.²⁸

d) Kumarda kaybetme, kazanma ihtimali vardır. Yani kumarın tüm çeşitleri üzüntü kaynağıdır. Sigorta ise üzüntüleri yok etmek için yapılmaktadır. Kumarda, üzüntüye sebep olan zarar, adeta tarafların eli ile oluşturulmaktadır. Hâlbuki sigorta, olacak tehlikenin hasarını, zararını hafifletip yok etmek istemektedir.

e) İki akit sonuçları açısından da farklıdır: Sigortada taraflardan biri sorumluluğunu yerine getirmediğinde, diğeri adalete başvurarak hakkını talep eder.

Kumarda ise meşru olmadığından dolayı, taraflardan herhangi birisi, mahkemeye başvurarak, karşı tarafı, yapması gerekeni yaptırmaya zorlayamaz.

f) Kumarda mevcut olan, kişiler arasına buğz ve düşmanlık sokma, kişileri Allah'ı zikirden ve namazdan alıkoyma illeti sigortada yoktur. Sigorta kişilere emniyet ve güven hissi veren bir yardımlaşmadır.

g) İktisadi açıdan her iki akit farklıdır. Kumar, çalışma ve onun karşılığını görme prensibine dayanmış insan hayatında bozukluklar doğurur, adaletli servet dağılımını yok eder. Sigorta ise, insan elinde bulunmayan felaket ve zararların doğurduğu

²⁸ A. Attar, a.g.e. , s. 39.

olumsuzlukları giderir. Kumar iktisadi hayatı felce uğratarken, sigorta iktisadi hayatın güvencesidir.²⁹

h) Kumar ve sigorta içerdiği riskler açısından da farklıdır. Risk, yalın ve arınmış olarak ikiye ayrılmaktadır. Yalın risk, hem kazanma, hem de kaybetme olasılığı olan risktir. Kumar ve şans oyunlarında karşılaşılan riskte durum böyledir. Arınmış risk ise, kaybetme ve kaybetmeme olasılığı olan risktir. Burada kazanma olasılığı yoktur. Sigorta edilen riskler genellikle bu türdendir.

1.1.2.2. Tarım Sigortasının Kumar Olduğu Görüşünde Olanların Delilleri

Tarım sigortasının bir çeşit kumar olduğu görüşünde olan bilginler ise şöyle delil getirmişlerdir:

a) Kumar ve sigortaya bakıldığında her ikisinde de henüz oluşmamış, oluşması muhtemel olay sigortalanmakta ve taraflar akit esnasında ne kadar alacak ve vereceklerini bilmemektedirler.

b) Sigortada bulunan tehlike, garar, cehalet onun kumar sayılmasını gerektirmez denilmektedir. Hâlbuki sigortadaki garar ve cehaletin varlığını itiraf etmek, sigortada kumarın varlığını kabul etmek demektir.³⁰

1978 yılında Mekke'de yapılan İslam Fıkhı toplantısında Mustafa ez-Zerka hariç, diğer üyeler ticari sigortaların kumar olduğuna karar vermişlerdir.³¹

c) Kumarın bir oyun olduğu ve ciddiyetten uzak olduğu söylenerek, sigortanın bir kumar türü olmadığı iddiası doğru değildir. Zira her kumar oyun değildir. Fal okları da ayette zikredilmiş, kumar sayılarak yasaklanmıştır.

Kumar ve bahsin haram olmasının sebebi, onlarla vakit öldürülmesi, eğlence ve oyun olması değildir. Bunlar şerî hükme tesir etmemektedir. Ancak bunlar, şerî hükmün hikmeti olur. Asıl hükmün illeti, bahse giren ve kumar oynayanın, akit esnasında, vereceğinin karşılığı olarak kazanacak mı, kaybedecek mi olduğunun bilinmemesidir.

Kumar ile sigorta arasındaki benzer nokta, tehlike unsurudur. İkisinde de bu unsur mevcut olduğuna göre, sigorta da bir kumar türüdür.

²⁹ Ebu'l-Mecid Hark, **Min ecli te'mini'l İslamî muasır**, Mısır 1993, s. 23.

³⁰ A. el-Mısri, a.g.e. , s. 21.

³¹ A. Abduh, **et-Te'minü'l-İslamî**, s. 199.

d) Sigorta şirketlerinin yaptığı akitlerin çokluğu gararı yok kılmaktadır, böylece de akitten bahis ve kumar vasfını kaldırmaktadır deniliyor.

Bilindiği gibi, şirket sigortalılarla tek tek akit yapmaktadır. Sigortacı ile sigortalılar arasında genel bir alaka yoktur. Ayrıca, bir sigorta akdinde varlığı kabul edilen kumar özelliğinin akitlerin çoğalmasi ile yok olduğu kabul edilebilir bir husus değildir.

e) Kumarın taraflardan birinin zararına sebep olduğu, bunun sigortada olmadığı savunulmaktadır. Bu doğru değildir. Zira kumarbaz, bu oyunu kaidelerine göre, zekâsını, becerisini ve tecrübelerini kullanarak oynamaktadır.

Sigortacı da ihtimal hesapları, büyük sayılar kanunu ve risk istatistiklerinden faydalanarak primleri hesaplar ve hiçbir zaman kendisi zarar etmez. Sigortalıların bir kısmı, tazminat alamadığından zarar etmiş, tazminat alanlar kar etmiş olurlar.

Ancak, sigortacı her halükarda kardan payını almaktadır.

Tarım sigortası, kumar ilişkisine zikredilen deliller çerçevesinde bakıldığında sonuç olarak şunu söyleyebiliriz:

Beşeri hukukçulara göre bir akdin kumar sayılabilmesi için, en az taraflardan birinin kumar fikrinin diğeri tarafından bilinmesi gerekmektedir. Dolayısı ile tarım sigortasında böyle bir niyet bulunmadığından onlara göre tarım sigortası kumar değildir. Tazminat, menfaat ve sigorta tekniği gibi prensiplere de dikkat edildiğinde beşeri hukukçulara göre tarım sigortası ile kumar arasında bir irtibat bulunmamaktadır.

İslam hukukçuları arasında kumarın yasaklanış illeti hakkında yukarıda belirtildiği gibi ihtilaf edilmiştir. Bu illetin daha ziyade ahlaki olduğunu kabul edenlere göre, aynı ahlaki değerlerin sigortada yok edilmediği gerekçesi ile tarım sigortasının bir kumar görülemeyeceği savunulmuştur. Ancak kumarın yasaklanma illetinin taraflar arasında elde edilecek bedeller arasındaki tehlike, cehalet, ihtimal, garar gibi unsurlar olduğunu kabul edenler, tarım sigortasında da aynı unsurların mevcut olduğu gerekçesi ile iki akdin benzerliğine dikkat çekmişlerdir.

Araştırmalar sonucunda, tarım sigortasında her iki taraf için garar ihtimalinin tamamen yok edilememesi sebebiyle, tarım sigortası amaç ve sebepleri açısından kumar

ile farklı da olsa, garar tehlikesinin mevcudiyeti noktasında iki akdin benzer olduğunu düşünölmektedir.

1.1.3. Faiz

Faiz, İslam hukukuna aykırı olması sebebiyle akitleri batıl kılan unsunlardandır. Bu yüzden akitlerin İslam hukukuna uygun olabilmesi için bu unsuru içermemesi gerekmektedir.

1.1.3.1. Tarifi ve Çeşitleri

Kuran'da faiz "riba" terimi ile ifade edilmektedir. Riba sözlükte artmak anlamındadır.³² Terim olarak; karşılıklı bir akitte karşılıksız olan fazlalıktır veya "bedelli bir akitte karşılıksız şart koşulan fazlalıktır".³³ Fazlalığın haram olan faiz olması için, bedelli bir akitte, bir müddet olması, taraflardan biri için şart koşılması gerekmektedir. Kâsâni (ö. 587/1199) gibi bazı âlimler ise gecikme faizinde, fazlalığın akitte şart koşulma kaydını şart koşmamıştır. Çağdaş hukukçulardan Vehbe Zuhayli de aynı görüşü benimsemektedir.³⁴

Faiz iki kısımdır. Bunlar gecikme (nesie) ve fazlalık (fadl) faizidir. Bir malı kendi cinsinden bir mal ile birisini bir süre sonra almak üzere değiştirmekten doğan faize *gecikme faizi* denir. Burada mallar birbirine eşit olsa bile hüküm değişmemektedir. Aynı cins ve miktardaki malların peşin olarak birbirleri ile değiştirilmesinde alınan fazlalığa fazlalık faizi (ribe'l-fadl) denir.

İslam'da faiz ayet³⁵ ve hadislerle³⁶ yasaklanmıştır.

Kıyası kabul etmeyen zahirilere göre faiz, yalnız hadislerde zikredilen cinsler arasında geçerlidir, diğer mallarda faiz olmaz. Diğer mezheplere göre faiz, hadiste sayılanlara kıyas edilebilecek bütün mallarda cereyan eder. Faizin yasaklanmasına

³² İbn Manzur, a.g.e. , XIV, s. 304.

³³ İbrahim Halebî, **Mültekâ el-ebhur**, thk. Vehbi Süleyman, Beyrut 1989, II, s. 37.

³⁴ Zuhaylî, **İslam Fıkhi Ansiklopedisi**, c.V, ter. Heyet, Feza Yayınları, İstanbul, 1994, s. 497.

³⁵ Bkz. Bakara 2/275, 279; Al-i İmran 3/130.

³⁶ Müslim, Müsakat s. 106; Buhari, Libas, s. 86, 96; Ebu Davud, Büyü', 4; Tirmizi, Büyü' 23.

sebeup olan illetin bulunduğu her Şeyde faiz cereyan edeceğinde dört mezhep imamı hem fikirdirler.³⁷

1.1.3.2. Tarım Sigortasındada Faiz Unsuru

İslam hukukçuları sigortada faizin olup olmadığı tartışmasında iki farklı gruba ayrılmışlardır.

a) Sigorta Akdinde Faiz Unsurunun Olmadığını Savunanlar: Ali el-Hafif, Muhammed el-Behi ez-Zerka gibi bu görüşte olan hukukçular görüşlerini şöyle açıklamışlardır:

1. Faiz hayat için zorunlu olan akitlerde gerçekleşmektedir. Bu akitlerde akdin iki tarafındaki değiştirilecek şeylerin denk olması gerekir. Aksi halde, hemen veya ileride kişilere bir zarar gelecektir.

Bir muamele ki, faizin geçerli olduğu maddeler arasında olur, taraflar için zarar söz konusu olmaz, fakat kasıt olmaksızın bir kısım farklılıklar bu karşılıklar arasında bulunursa, alan ve veren arasında bu farklılığa rıza da varsa, ayrıca bu tür muamelede iki tarafında maslahatı bulunursa, bu maddeler arasındaki bu farklılık faiz görülmemeli ve haram kabul edilmemelidir.³⁸

2. Sigortada faiz şüphesi görünüşte vardır. Hâlbuki sigortada primler karşılığında güven alınmaktadır. Yani ikisi aynı şeyler değildir. Primlerin ödenmesinde faizi ile beraber alınması, toplanan primlerin faizli yerlerde çalıştırılması bu akdin gereği değildir. Bunlar ayrı ele alınıp değerlendirilmelidir

3. Sigorta bir yardımlaşmadır. Sigortada verilen tazminatın, sigorta primlerinden çok olması faiz görülmemelidir. Zira bu bedelli bir akit değildir. Yardımlaşma cemiyetlerinde de verilenden fazla alınmış olunması faiz olarak görülmemektedir.

4. Sigortada karşılıklar, prim ile sigorta güvencesi arasındadır. Burada bedellerden biri menfaattir, o da kendisinden faizin geçerli olduğu eşyalardan altı sınıfa dâhil değildir. Bu sınıflara kıyas yolu ile giren şeylerden de değildir. Öyle ise sigortada gecikme faizi yoktur. Burada fazlalık faizi de yoktur. Zira iki bedelin cinsleri farklıdır.

³⁷ İbn Rüşd, Bidâye, II, s. 155; Nevevi, IX, ss. 489, 501; Abdurrahman el-Cezirî, **Kitabü'l-fıkh ale'l-mezâhibi'l-erbaa**, Beyrut, 1969, c. 2, s. 249.

³⁸ Muhammed el-Behi, **Nizâmü't-te'min**, Kahire, 1965, s. 26.

Sigortada sarf şeklinde bir alışveriş manası da yoktur. Çünkü sarf, altınla altın ve gümüş ile gümüş yani nakitler arasında olur.³⁹

b) Sigortanın Faiz İçerdiğini Savunanlar: A. Hammad, Abbas Hüsnü, Ahmet Necdî, İsa Abdul gibi bu görüşte olan hukukçuların sigortayı eleştiri yönleri şöyle olmuştur:

1. Sigorta bedelli bir akit, karşılıklar prim ve sigorta tazminatıdır, her ikisi de nakittir. Sigorta tazminatı, ödenen primlerden çok olduğunda fazlalık faizi oluşur. Tazminatın prim miktarını aşmadığı hallerde ise gecikme (nesie) faizi oluşur. Çünkü sigortalı, tazminat olan nakdi, primleri ödediği andan çok daha sonra almaktadır.

2. Sigorta akdi, bir nevi sarf akdi gibi nakit karşılığında nakdin satışıdır. Sigortacı, tazminatı primler karşılığında satmaktadır. Ayrıca bu tazminatı almak, felaket gibi üzerinde anlaşılan ve olması muhtemel bir olaya bağlanmıştır. Böyle olunca, fazlalık ve gecikme faizi bu akitte cereyan eder.⁴⁰

3. Sigortanın teberru akdi olmadığı, yardımlaşma cemiyetleri düzenine uymadığı bellidir. Bedelli bir akit olduğunu beşeri hukukçular bile kabul etmişlerdir.

Bedelli akitlerde bedeller arasında denge şartı aranır. Sigortada mevcut bulunan farklılık, faiz olan fazlalıktan başka bir şey değildir.

4. Sigorta akdi, hayat sigortasında faizli bir borç işlemine benzemektedir. Sigortalı primlerini şirkete borç verir, şirket de belli müddet sonra, sigortalının şirkete verdiği borcunu faizi ile birlikte geri öder. Ancak bu müddet içinde, sigortalıya vereceği faizden daha yüksek faizle parayı çalıştırdığı için, kendisi de kazanç sağlamış olmaktadır. İşte faizli yollarla sigortalıya ve kendisine kar sağlamaktadır. Ayrıca sigortalanan tehlike oluşmayınca da, primler faizleri ile birlikte kendisine kalır ki, bu ayrı bir kazançtır.

Kişilerin sigortalı olmaları, şirketlerin bu yolla çok para kazanmalarına yardımdır ki, İslam bu tür yardımları yasaklamıştır.

³⁹ M. Zeki, a.g.e. , s. 117

⁴⁰ Abbas Hüsnü, **Akdü't-te'min fi'l-fikh'ül-İslamî ve'l-Kanunu'l-mukaren**, Fıkhi Meselelere Fetvalar, terc. M. Osmanoglu, A. Hamdi, İst. 1992, III, s. 67-242.

5. Sigorta şirketleri, sigortalıların primlerini alırken, primini vaktinde yatırmayandan faizi ile birlikte alır ki bu mevcut sigortalarda asli bir şarttır.

Tazminat hesaplamalarında, yine faizli hesapların rolü büyüktür ve tazminat da bu akdin gereklerindedir. Faizli kar, mevcut sigorta akdinin belkemiğidir.⁴¹ Mevcut şartlar dışına çıkıldığında, zaten modern sigorta anlayışına göre, bu muamele sigorta kabul edilmemektedir.

Mevcut sigortaların, onsuз düşünölmeyen özelliklerini, sigortanın özü ile ilgili değildir diye dışlamak, gerçeği görmemek demektir.

1976 yılında 1. Dünya İslam İktisadı Toplantısında ticaret sigortalarda faiz şüphesi bulunduğu için haram olduğu kararı verilmiştir.

1978 yılında Mekke'de yapılan İslam Fıkıhı Toplantısında ez-Zerka hariç, ticari sigortaların haram olduğu hükmüne varan diğer üyeler, sigortanın faizle ilgisini şöyle açıklamıştır: "Ticari sigorta, fazlalık ve gecikme faizini içermektedir. Şirketin sigortalı veya veresesi için verdiğinden fazlasını ödemesi, fazlalık faizi, sigortacı bu tazminatı bir müddet sonra verdiği için de gecikme faizi oluşur."⁴²

6. Bir akitte fazlalığın faiz olması için bulunması gereken unsurların hepsi sigortada mevcuttur. Şöyle ki; sigorta bedelli bir akittir. Sigortada tazminat primlerden fazla olmaktadır. Tazminat bir müddet sonra sigortalıya ödenecektir. Tüm bunlar sigortanın vazgeçilmez şartlarındandır. İşte bunun için, sigorta sözleşmesindeki bedeller arasındaki fazlalık haram olan faiz şeklidir.⁴³

7. Taraflar arasında gönöl rızasının oluşu ve iki taraf için de maslahatın varlığı halinde faizli muamelelere ruhsat verilebileceği savunulmaktadır.

Bu görüş faizli bankalarla muamelenin de mübah sayılması gerektirmektedir. Zira orada da rıza vardır. Bu, rızanın bulunduğu her akitte faizin helal olabileceği sonucuna götürür. Maslahat unsuruna gelince, maslahat olmadan zaten akit yapılamaz. Yalnız maslahatın bulunmasının akdi mübah kılması, çok garip bir görüştür.⁴⁴

⁴¹ İsa Abduh, **et-Te'min**, s. 175.

⁴² A. Abduh, **et-Te'minü'l-İslamî**, ss. 188, 189.

⁴³ Ebu'l-Mecid Hark, a.g.e. , s. 43.

⁴⁴ Yusuf el-Kardavî, **İslam'da Helal ve Haram**, terc. Mustafa Yarlı, İst. 1974, s. 391.

Mevcut ticari tarım sigortaları bedelli bir akit olma özelliğinden kurtarılmadıkça, gecikme veya fazlalık faizinden kurtulamayacağı açıktır. Ancak iddia edildiği gibi, mevcut ticari tarım sigortası akitleri gerçekten yardımlaşma akdi özelliği taşıdığına, faizin çeşitlerinden kurtulabilecektir. Lakin bu haliyle faiz içermediğini iddia etmek doğru gözükmemektedir.

1.2. MÜBAH KILAN UNSURLAR

İslam hukukunda akitleri batıl unsurlar bulunduğu gibi, mübah kılan unsurlarda bulunmaktadır. Burada akitleri mübah kılan unsurlar incelenecektir.

1.2.1. Akitlerde Aslolanın Mübah Olması Prensibi

Daha önce de belirtildiği gibi, genellikle İslam hukukçuları akitleri yalnız mevcut olanlarla sınırlandırmamış, yeni akitlerin oluşturulabileceğini kabul etmişlerdir. Yine birçok İslam âlimleri, haramlığına dair bir nass veya sağlam bir kıyas bulunmadıkça, akit ve şartlarda aslolanın mübah olduğunu düşünmüşlerdir.⁴⁵ İşte bu prensipten yola çıkan bazı İslam hukukçuları sigortayı da mübah bir akit görmek istemişlerdir. Görüşlerini de şöyle açıklamışlardır:

1. Allah'ın kitabında ve sünnette varid olmasa da, kendilerini yasaklayıcı bir nass olmayan veya umumi, şerî kaidelere aykırı olmayan bütün akitler mubahtır. Böylece sigorta da mubahtır. Çünkü bu akdi yasaklayan bir nass yoktur. Akitte şerî naslara aykırı durum da yoktur.

2. "Akitlerin (gereğini) yerine getiriniz",⁴⁶ "Rıza ile yaptığınız ticaret başka, mallarınızı batıl yolla yemeyiniz"⁴⁷ ayetlerinde akit ve ticaret lafzı mutlak olarak kullanılmıştır. Yani tüm akit ve ticaretleri içermektedir. Öyle ise sigorta da bir akit ve ticaret olarak meşruluk kazanmaktadır.

Diğer bir grup İslam hukukçuları ise, akitlerde aslolanın mübah olması prensibini kabul etmekle birlikte, sigortanın bu mübah akit çeşitlerinden olmadığını iddia edip şu şekilde görüşlerini savunmuşlardır:

⁴⁵ Karaman, **Mukayeseli İslam Hukuku**, İst. 1987, II, s. 199 vd.

⁴⁶ Maide, 5: 1.

⁴⁷ Nisa, 4: 29

1. Allah gerçekten her şeyi insana hizmet etsin diye yaratmıştır. Eşyada aslolan ibahadır. Bunun sonucu; tüm akitler mubahtır demekten ziyade, haramlığı hakkında delil bulununcaya kadar eşyada aslolan mübahlıktır denmelidir.⁴⁸ Bu yönden sigortaya bakıldığında, yeni bir akit olması açısından mubahtır. Ancak haram unsurlar içerdiği için sakıncalı görülmekte ve bu akdin haram olduğu söylenmektedir. Eşyada aslolan mübahlıktır prensibinden hareketle, sigortanın caiz olduğunu söylemek doğru değildir. Çünkü asli ibaha prensibi, akdin fesadı hakkında şer'î bir delil olmadığında geçerlidir.

2. Yukarıda mealleri kayıt olunan ayetleri sigortanın mübahlığına delil saymak da yanlıştır. Zira iddia edilenin aksine, ilk ayetteki makam icmal makamıdır,⁴⁹ açıklama (beyan) yeri değildir.

Ayrıca ayetlerde geçen akit ve ticaret lafızlarının mutlaklığı, açıklanmadığı doğru değildir. Zira başka ayetlerde Allah'ü Teâlâ, faiz, kumar, gibi akitleri yasaklamıştır.

Ticaret lafzına gelince, ayetlerde tüm ticaret şekilleri açıklanmamıştır. Ancak kaideler konmuştur. Ayrıca bir kısım ticaret türleri de yasaklanmıştır. Bu ayet, "yasaklanmayan ticaret şekillerinden rıza ile olanlar" biçiminde anlaşılmalıdır.⁵⁰

Eşyada (akitlerde) aslolanın mübah olması prensibinden hareketle tarım sigortasının mübah görülmesinin mümkün olmadığı gözükmektedir. Zira sigortanın caiz olmadığını savunanlar, sigortayı yeni bir akit olduğu için değil, sigortanın ortaya çıktığı günkü gibi asliyetini muhafaza etmediği, birtakım haram unsurları içerdiği için meşru görülemeyeceğini savunmuşlardır.

Burada iki farklı görüş sahiplerinin bile aynı delili kabul ettiklerini görülmektedir. Bir grup, sigortanın bu delil ile mübah kabul edilmesini ileri sürerken, diğer grup sigortanın aynı delil kapsamına girmediğini, haram unsurlar dolayısı ile mübahlık hükmünün bozulacağını savunmuşlardır.⁵¹

⁴⁸ A. Attar, a.g.e. , s. 26.

⁴⁹ Abdullah b. Ahmed b. Muhammed en-Nesefi, **Tefsiru'n-Nesefi**, Beyrut ty. I, s. 268.

⁵⁰ Nesefi, a.g.e. , s. 221; Zuhayli, **et-Tefsiru'l-Münir fi'l-akide ve's-Şeria ve'l-Minhâc**, ter. Komisyon, Bilimevi Yayınevi, 1. baskı, 2003, 3.c. , s. 31.

⁵¹ Nihat Dalgın, "Sigortanın Meşruiyeti", **İslami Sosyal Bilimler Dergisi**, c.3, say.3,1995, s. 66.

1.2.2. Örf Delili

Sigortayı mübah görenlerin delillerinden biri de örftür. Geçmişteki bazı tür akitlerde olduğu gibi, sigortanın da örf haline gelmesi dolayısı ile bir kısım sakıncalı unsurlar içerse de, mübah görülmesi gerektiğini savunmuşlardır.

Örf; cemiyetin alışıp, yakınlık kurduğu, alışkanlık haline getirdiği söz yahut fiil olarak üzerinde yürüdüğü bir durumdur.⁵²

Örf, bir yönden sözlü (kavli), ameli (fiili), diğer yönden genel (örf-i âm)ve özel (örf-i hâs) şeklinde kısımlara ayrılmaktadır. Ayrıca fasit ve sahih şeklinde de kısımlandırılmaktadır.

Fasit örf; kitap ve sünnete aykırı düşen örf ve âdete denmektedir. İçki içmek, faiz alıp vermek örneklerinde olduğu gibi. Bunlar sözlü, fiili, umumi, hususi örf haline gelse de fasittir, bir itibarı yoktur.

Sahihi örf: Dine ve akla aykırı olmayan âdete sahihi örf denmektedir.⁵³ Mezhep fakihleri sözlü örfü ittifakla kabul ederlerken, amelî örfün kabulünde ittifak oluşmamıştır.

Bu konuda İslam hukukçuları iki görüşe ayrılmışlardır.

1.2.2.1. Tarım Sigortasının Örf Haline Geldiğini Savunanların Delilleri

Sigortanın örf haline geldiğini savunanların delilleri şu şekildedir:

1. Günümüzde sigorta hayli yaygınlaşmıştır. Tüm iktisadi kurum ve kuruluşlar artık sigortalanmayı zorunlu hale getirmişlerdir. Toplumda bu kadar meşhur olmuş bir şeye umumi örf denemezse, başka hiçbir şeye örf denmemelidir. Nitekim örfün de şer'i delillerinden biri olduğu malumdur.

2. Sigortanın örf haline gelmesi için, toplumda sigortalananlar ile sigortalanmayanların yüzdesine bakmak doğru değildir. Aksine, bir şeyin toplumda tanınmış olmasına, insanların hayatına ve işlemlerine girmesine bakılmalıdır. Nitekim

⁵² Abdülkerim Zeydan, *el-Veciz fi usüli'l-fıkh*, Bağdat 1973, s. 212.

⁵³ Attar, a.g.e. , ss. 87, 88

ısmarlama alışverişi (istisna) de, belki toplumda herkes tarafından yapılmıyordu ama toplumda tanınmış bir alışveriş çeşidi idi. Sigorta da günümüzde böyledir.⁵⁴

3. Hanefiler, sahih örfü nasrlara tamamıyla muhalif olmama ve genel olma şartıyla delil olarak kabul etmişlerdir. Muasır âlimlerden sigortaya haramdır diyenler, onunla ilgili özel bir nass getirememişlerdir. Bir kısmı kumar gibi genel bir nassın kapsamına girdiğini, bir kısmı ise, sigortanın faiz yasağına muhalif olduğunu savunmuşlardır. Bu hükümler ise kıyasla varılan birer neticedir.

Hâlbuki Hanefi mezhebinde genel nasrlardan ve kıyastan her biri genel örfle tahsis edilir. Bazılarına göre özel örf de böyledir.⁵⁵

4. Örf delilini savunanlar eşya ve özel mesuliyet sigortası için sosyal zarureti dikkate almışlardır. Sigortanın gözettiği maksatlar, İslam'ın kendilerini korumaya özen gösterdiği şeylerden başkası değildir.

Hanefiler umumi delili örfle tahsis ettikleri gibi, Malik (ö.179/795)de, umumi bir nassı mürsel maslahat ve istihsan ile tahsis etmektedir. Böylece sigorta akdi her tarafta maruf bir muamele haline gelince, şer' an kendisine itibar edilen örf olur ve bunun için de sigorta caiz olmalıdır.⁵⁶

1.2.2.2. Tarım Sigortasının Örf Haline Geldiğini Kabul Etmeyenlerin Delilleri

İslam hukukçularının çoğunluğu sigortanın örf haline geldiğini kabul etmeyip şu şekilde delillerini getirmişlerdir:

1. Bir şeyi mübah kılan veya umumi bir nassın kendisi ile tahsis edildiği örf, insanlar arasında yaygınlaşmış Kitap ve Sünnetten birisine muhalif olmayan örfür. Yani umumi ve sahih olan örf'e itibar edilir. Genel de olsa, fasit bir örf'e itibar edilmez.

Ayrıca, mevcut ticari sigortaların örf haline geldiği bir iddiadan ileri gitmemektedir. Topluma bakıldığında, sigortalananların genel nüfusa nispetle bir örf sayılamayacak kadar az oldukları görülür.

Müslümanlar adına söz söylenirken, şer'i bir delil olarak örfün kabul edilebilmesi için İslam ülkelerine bakmak gerekmektedir. Avrupa toplumunda

⁵⁴ A. Necdi, a.g.e. , s. 279.

⁵⁵ İbn Abidin, Mecmuatu'r-resâil, "Örf," Lübnan, ty. II, s. 131.

⁵⁶ A. Necdi, a.g.e. , s. 280.

sigortanın yaygın olması, onlara örf haline gelmiş olması Müslümanlar için de aynı hükmü doğurmaz.

2. Günümüzde mevcut olan ticari sigortaların istisna akdinden (eser sözleşmesi) daha yaygın olduğu kabul edilemez. Zira kişinin ayakkabı, elbise ve giysi gibi şeylere ihtiyaç duymaması düşünülemez. Her ortamda kişinin bunlara ihtiyacı olacaktır. Sipariş vererek bu ihtiyaçlarını gidermek isteyecektir. Herkesin ticari sigortaya ihtiyaç duyması ise, yalnız bir iddiadır ve gerçeklere aykırıdır.⁵⁷

3. Örf, nass olmayan yerde geçerlidir. Örf haline geldiği savunulan ticari sigortanın geçerli olabilmesi için, Kitap ve Sünnet naslarına aykırı olmaması gerekmektedir. Hiçbir zaman nasları iptal etmek, onları tevil etmek veya bazı insanların maslahat gördüğü şeyleri destekler şekilde yorumlamak caiz değildir. Şeriatları çağa uydurma çabası, kadim dini bozmak, akait ve fer'i ahkâmını tahrif gibi bir zillettir. Hâlbuki sigorta akdi naslardan çıkarılmış garar yasağı, faiz yasağı, kumar yasağı, gibi bazı hususlar ile çatışmaktadır.

Örf İslam hukukunda fer'i kaynaklar arasında yer almaktadır. Diğer tarafta ise, asli kaynaklar bulunmaktadır. Fer'i kaynakların asli kaynaklara muhalif olmaması, uygun bulunması gerekmektedir. Asli delile uymayan fer'i delil bir hükme kaynaklık edemez. Nitekim sigortaya bakıldığında, Kitap Sünnet gibi asli delillerce çatışan hükümleri ihtiva ettiği görülür. Bu takdirde, örf haline geldiği iddia edilen sigorta, fasit bir örf olur ve kendisine itibar edilmez.⁵⁸

Sonuç olarak denilebilir ki; örfün bir delil olarak kabul edilip edilemeyeceği, muasır hukukçuların tartışmasında ana nokta değildir. Zira her iki taraf da, sahih örfün şer'i bir delil olduğunu kabul etmişlerdir. Tartışmada asıl nokta, sigortanın sahih bir örf olup olmadığıdır.

Günümüz sigorta gerçeğine objektif olarak bakıldığında, belki de, artık İslam ülkelerinde bile, toplum hayatının vazgeçilmez bir unsuru olması nedeniyle sigortanın yaygınlaştığı ve genel bir örf haline geldiği söylenebilir. Ancak, sigorta asli şer'i delillere muhalif bulunan unsurlardan kurtulmadıkça, fasit bir genel örf olmaktan

⁵⁷ A. Necdi, a.g.e. , s. 282.

⁵⁸ Dalgın, a.g.tz. , s. 182.

uzaklaşmayacağı açıktır. Böyle bir örf de İslam hukukçularının çoğu tarafından, hüküm kaynağı olarak kabul edilmemekte ve itibara alınmamaktadır.

Hakkında özel bir nass bulunmayan sigorta sözleşmesini, örf haline geldiğinden dolayı meşru kabul edebilmek için, şer'i esaslara aykırı görünen içeriğinin değiştirilmesi gerekmektedir.

1.2.3. Mesâlih-i Mürsele

Sigortayı caiz görenlerin dayandıkları delillerden biri de mesâlih-i mürseledir. Bunu kabul etmeyen hukukçular ise, mesâlih-i mürselenin şer'i delillerden biri olduğunu kabul etmekle birlikte, mesâlih-i mürselede aranan şartların sigortada bulunmayışından hareketle, sigortanın mesâlih-i mürsele sınıfında görülmesini kabul etmemişlerdir.

Maslahat, faydalı olanı elde etmek, zararlı olanı gidermektir. İslam hukukçuları, dinin maslahat esasına dayandığı hususunda hem fikirdirler.⁵⁹ Maslahatın çeşitleri olarak; Şeriat Sahibinin muteber saydığı maslahatlar, kaldırılmış maslahatlar, hakkında Şeriat Sahibinin söz söylemediği maslahatlar zikredilir. Hakkında muteber olup olmadığına dair bir hüküm bulunmayan maslahatlara ise *mesâlih-i mürsele* denir.

Birinci kısım maslahatları fukahanın tamamı bir delil olarak kabul etmiştir. Kaldırılmış maslahatların hükümlere kaynak olamayacakları hususunda da âlimler ittifak halindedir.

Mesâlih-i mürselenin delil olup olmaması hususunda müçtehitler arasında ihtilaf mevcuttur. Malik (ö.179/795) ve Ahmet b. Hanbel (ö.241/855) Mesâlih-i mürseleyi ayrı bir delil olarak kabul etmişlerdir. Şafi (ö.204/819) ve Ebu Hanife (ö.150/767) çeşitli konularda fetva verirken, başka isimle de olsa, maslahat esasına dayanan içtihatlarda bulunmuşlarsa da, bunu ayrı bir delil olarak kabul etmemişlerdir.

Gazali (ö.505/1111) ve Beydavi (ö.685/1286) gibi âlimler ise, bu prensibi benimsemişler, fakat koştıkları şartlarla, maslahatı, herkesin kabul ettiği zaruretler sınıfına veya muteber maslahatlara uyumlu olma şartına bağlamışlardır.⁶⁰

⁵⁹ İbnu'l-Kayyim, a.g.e. , c. III, s. 11.

⁶⁰ Karaman, *İslam Hukuk Tarihi*, İst. ty. , ss. 88-92; Şevkanî, *İrşâdu'l-fuhûl*, c. II, s. 264.

1.2.3.1. Tarım Sigortasının Mesâlih-i Mürsele Olduğunu Savunanların Delilleri

Sigortanın Mesâlih-i mürsele olduğunu savunanların delilleri şu şekildedir:

1. Sigorta akdi, taraflar arasında bir maslahat oluşturur. Sigortalı bu akitle malını herhangi bir felakette yok olmaktan korumuş olacaktır. Sigortacı ise, bu akitle hem yardımlaşmayı sağlayacak hem de kazanç elde edecektir. Bu şekliyle sigorta, sigortalı ve sigortacıya fayda sağlayan, ancak yeni olan bir akit olması nedeniyle, hakkında bir hüküm bulunmayan mürsel bir maslahattır.

2. Sigorta tam bir rıza ile yapılmaktadır. Sigorta umumi maslahata hizmet ederek, insanların servetini zarar ve ziyandan korumaktadır. Ayrıca sigorta şirketleri de zarar etmeyerek, bu yolla kar elde etmektedirler. Sigorta asr-ı saadette tanınmamış olsa da, hakkında bir nass yoksa da caizdir. Tıpkı Hz. Ebu Bekir'in Kur'an'ı cemetmesi vb. olayların meşruluğu gibi.⁶¹

3. Sigortanın örfî maslahat olduğu aşikârdır. Muteber olduğu hakkında şer'i bir nass bulunmadığı için de mürseldir. Âlimler; şer'i ahkâma uygun olan maslahatların mantıklı ve geçerli olduğu görüşündedirler. Sigorta da, şer'i maksat olan, faydayı sağlamak ve zararı bertaraf etmek maksadına uygundur, o halde sigorta sözleşmesi caizdir.⁶²

1.2.3.2. Tarım Sigortasının Mesâlih-i Mürsele Olmadığını Savunanların Delilleri

1. Bir şeye maslahat hükmü vermek Şari'nin işidir. Ancak o, bir şeyi haram gördüğü gibi maslahat olarak da görebilir. İnsanlar arzu ve heveslerine göre olayları, akitleri değerlendiremezler. Kıyasla benzeri bir hüküm, hakkında hüküm olmayana uygulanmaya kalkılırsa, benzeri olmadığı için sağlam kıyas yapılamayacaktır.

2. Bilindiği gibi, maslahatın delil olarak kullanılabilmesi için, muamelat konularında olması, Şeriatın ruhuna uygun olup, bir aslı yok etmemesi veya kesin delillerden birine aykırı olmaması gerekmektedir. Bu şartlar ışığında sigortaya bakıldığında, ticari sigortanın Şeriatın asıllarından birini yok ettiği görülür ki, o da

⁶¹ El-Mısri, a.g.e. , s. 18.

⁶² M. Zeki, a.g.e. , s. 131; A. Attar, a.g.e. , s. 66.

kumar yasağıdır. Kur'an kumarı yasaklarken, sigorta bir kumar türü olmakla bu yasağı kaldırmaktadır. Sigorta sünnetin yasakladığı gararı içermesiyle de sünnete aykırı düşmektedir. Her türünde faizi içermesi yönüyle de, kesin delillerle sabit olan faizin haramlığına aykırı düşmektedir.

3. Sigortada taraflardan her birinin menfaatinin varlığı ifade edilerek şirket için toplanan primleri çalıştırarak kar elde etmesinin meşru olduğu savunulmaktadır.

Eğer kendi mülkü ise, kişinin parasını çalıştırıp kar elde etmesinin meşruluğunu kabul etmeyen yoktur. Ancak taraflara fayda sağlayan her şey maslahat değildir. Nitekim faizli bankalarla işlem yapan bir şahıs bu işlemde kar sağlar. Ancak faiz illetinden dolayı bu kar maslahat kabul edilmemiş, yasaklanmıştır.

Sigorta yeni olması dolayısıyla, hakkında bir hüküm bulunmayan mürsel bir maslahat da değildir. Zira akdin içeriğine giren bazı şart ve uygulamalar, önceden de belirtildiği gibi, kesin naslarla yasaklanmış şeylerdir. Kanseri bir kolun vücuda etkisi neyse, haram unsurların bu akde tesiri de odur. Sigortanın şer'i maksat ve naslara aykırı olmadığı görüşü de doğru değildir.⁶³

Sonuç olarak denilebilir ki; sigortanın dolayısıyla da tarım sigortasının taraflara ve topluma fayda sağladığı söyleniyorsa da, taşıdığı unsurların, şer'i asıllardan bir veya birkaçına aykırı olması nedeniyle mesâlih-i mürsele tanımına uymamaktadır. Ayrıca, mürsel maslahatı delil kabul edenlerin ileri sürdükleri şartları da taşımamaktadır.

Karşı tarafın delillerinden anlaşıldığına göre, mevcut ticari sigortalar, sırf maslahat içeren bir muamele değildir. Faydanın yanında zarar da doğurmaktadır. Sadece fayda sağlayacak şeklinin mevcut olduğu ve uygulamasının da mümkün olduğu ifade edilmektedir.

İki tarafın ileri sürdüğü deliller ve ortaya çıkan bu tespitler sonunda; ticari sigortaların mesâlih-i mürsele görülerek, caiz olması gerektiğinin doğru olmadığını savunanların görüşünün daha isabetli olduğu söylenebilir.

⁶³ A. Necdî, a.g.e. , s. 299.

1.2.4. Kolaylaştırma Prensibi

Sigortayı dolayısıyla tarım sigortasını da mübah görenlerin dayandıkları delillerden biri de İslam'daki kolaylaştırma ve güçlüğü kaldırma prensibidir.

Gerçekten İslam, insanların menfaatlerini korumayı, zararı uzaklaştırıp, engellemeyi gaye edinmiştir. Mesela İslam, ibadetlerde sıkıntıyı kaldırmak için, ruhsatı meşru kılmıştır. Hasta ve yolcuların oruç tutmamalarına, hastalık halinde oturarak namaz kılmaya, su olmadığına teyemmüm etmeye müsaade edilmiştir.

Hukuki muamelelerde, genel kaidelerden istisna olarak, kolaylık olması için bazı hukuki tasarruflar meşru kılınmıştır.

Bu, belirli meselelere ait temel İslami prensiplerin yanında, genel naslar da Şeriatın, insanları kolladığını ve gözettiğini göstermektedir. Örneğin; "Allah size herhangi bir güçlük çıkarmak istemiyor ",⁶⁴ "Din (işlerin) de üzerinize hiç bir güçlük de yükledi",⁶⁵ "Allah size kolaylık diler, zorluk istemez"⁶⁶ gibi ayetler zikredilebilir.

Hız. Peygamber de iki şey arasında muhayyer bırakıldığı zaman, günah olmadıkça en kolay olanını tercih etmiştir.

İslam'ın kabul ettiği ve hükümlerinde geniş anlamda kullandığı kolaylaştırma prensibinden hareket eden bir kısım İslam hukukçusu, mevcut sigorta sözleşmelerinin caiz görülmesini, aksi halde, toplumun meşakkate sokulmuş olacağını ifade ederek, şu şekilde görüşlerini açıklamışlardır.

1. Sigorta sözleşmesinde garar gibi bazı mahzurlu unsurlar bulunabilir. Geçmişte görülen selem, istisna, bey' bi'l-vefa gibi akitlerin meşru kabul edildiği şekilde, insanların ihtiyacından dolayı bu sakıncası ile beraber sigorta da caiz görülmelidir.

Sigortanın toplumda hayli yaygınlaşmış olması, ticari hayatın vazgeçilmez bir unsuru haline gelmesi, ona olan aşırı ihtiyacın ifadesidir. İnsanların bu kadar ihtiyaç duyduğu bir akit, onlardan meşakkat ve sıkıntıyı bertaraf etmek için caiz görülmeli ve toplum fertleri ruhen rahatlatılmalıdır.

⁶⁴ Maide, 5: 6.

⁶⁵ Hac, 22: 78

⁶⁶ Bakara, 2: 185.

2. Mevcut sigorta sözleşmeleri haram görülecek sigortalananın doğru olmadığı ifade edilirse, bu hüküm mevcut sigortaları felce uğratar. İnsanlar zorlukla karşı karşıya getirilmiş olur. Hâlbuki dinin maksadı, güçlük ve zorluk çıkarmak değil, güçlüğü ve meşakkati kaldırmaktır.⁶⁷

Diğer İslam hukukçuları ise; İslam'ın maksadının kolaylaştırmak, meşakkati kaldırmak ve kulların maslahatlarını gözetmek ve onları muhafaza etmek olduğunu kabul etmekle beraber, sigortanın zorluğu kaldırma prensibine dayandırılarak caiz görülmesini doğru bulmamışlardır. Görüşlerini ise şu şekilde açıklamışlardır:

1. Sigorta, İslam ülkelerine umum belva denecek kadar yaygınlaşmamıştır. İslam ülkelerine bakıldığında, nüfuslarına oranla sigortalanan kişi çok azdır.

2. Sigortanın genel ihtiyaç (umumu belva) oluşturduğunu ya da buna olan ihtiyacın genelleştiğini farz etsek bile, ancak bundan başka insanların bu ihtiyacını giderecek başka bir şey olmadığına bu prensibe dayanarak, tüm sakıncalarına rağmen, meşru görülebilir. Hâlbuki ticari sigortanın alternatifi vardır. İnsanların duyduğu sigortalama ihtiyacının, yardımlaşma sigortası ile giderilmesi mümkündür.

Ticari sigortalara haram hükmünün verilmesi bir sıkıntıya doğurmaz. Zira mevcut ticari sigortalar, yardımlaşma sigortaları esasına dönüştürülür, akitler ona göre yeniden düzenlenir.

3. Kolaylaştırma, güçlüğü kaldırma ve ihtiyaçları giderme, gayri meşru yolla olmaz. Kolaylığı sağlayan şeyin, şer'i naslarla çatışmaması gerekir.⁶⁸ Mesela, insanların borç bulmaya ihtiyaçları varsa bu ihtiyaçlar faizi mübah kılmak şeklinde giderilemez. Ancak borç vermeyi, almayı kolaylaştıracak meşru bir yol ve üslupla mümkün olur.

Ayrıca kolaylaştırma, dinin maksatlarından ise de sigortanın caiz olması hakkında kâfi bir delil değildir.⁶⁹

Günümüz İslam ülkelerinde bile sigortalama ihtiyacının genel bir hale gelmiş olabileceği düşünülebilir. Ancak, bu ihtiyacın helal yolla giderilmesinin mümkün olduğunu göz önünde bulundurarak, haramlarına rağmen, mevcut sigortaların mutlak

⁶⁷ A. Necdi, a.g.e. , s. 302.

⁶⁸ Şevkanî, **İrşâd**, II, s. 276.

⁶⁹ A. Necdi, a.g.e. , ss. 301-303

olarak caiz görülmesinin doğru olmadığı ve bu hükmün insanları meşakkate sokmayacağı görüşünün daha isabetli olduğu söylenebilir. Zira bu hükümle sigorta kapısı kapatılmayıp, şer'i sakıncalardan uzak, değişik bir türü teşvik edilmiş olmaktadır.

1.2.5. Zaruret

Sigortayı caiz görenlerin dayandıkları bir prensip de zarurettir. İslam hukukçularından bir kısmı, sigortayı çağın zarureti olarak kabul etmiş ve bu akdin caiz olması gerektiğini savunmuşlardır. Bir kısmı ise, sigortanın İslam hukukunda cari olan zarurete uymadığını belirterek, sigortada bir zaruret olmadığını savunmuşlardır.

Çağdaş İslam hukukçularının bu tartışmalarına geçmeden önce, zaruret halinin İslam hukukundaki yerini özetlemek faydalı olacaktır.

1.2.5.1. Zaruretin Tanımı

Zaruret sözlükte; mecbur olmak, bir şeye ihtiyacı olmak anlamındadır.⁷⁰ İstilah olarak, çok değişik tarifler yapılmıştır. Âlimlerden bir kısmı zaruret halinin sınırlarını çok dar çizerken, bazıları ise çok geniş çizebilmiştir.

Yalnız birkaç örnek vermek gerekirse;

el-Cürcani (ö.816/1413)'nin et-Tarifât'ında; "Zaruret, insanın defetme imkânı olmayan (bir tehlike) içerisine düşmesidir" demektedir.⁷¹

Şatibi (ö.790/1388) ise; "Zaruret hali, insanın ölmesinden veya bir unsurunun yok olmasından korkulduğu haldir. Bu da ancak, ibadet ve insani hareketlerini yerine getirmekten aciz kaldığı zaman meydana gelir" demektedir.⁷²

Mecelle şarihi Ali Haydar Efendi, zarureti daha geniş bir şekilde tarif etmiştir. Ona göre zaruret; "dinin yasak ettiği bir şeyi yapmaya veya yemeye mecbur eden bir durumdur."⁷³

⁷⁰ İbn Manzur, a.g.e. , IV, s. 483.

⁷¹ Mustafa Baktır, **İslam Hukukunda Zaruret Hali**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1981, s. 13.

⁷² Baktır, a.g.e. , s. 13

⁷³ Ali Haydar, **Düreru'l-hükkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm**, Fatih Matbaası, İst. 1330, c. I, s. 76.

Hayreddin Karaman ise, zikredilen tariflerin, zaruretin doruk noktası olduğunu ifade etmiş ve zarureti; "Toplum veya ferdi rahatsız eden, sıkıntıya sokan, zayıflatan, normal seyirinden alıkoyan haldir, arızadır" şeklinde tarif etmiştir.⁷⁴

1.2.5.2. İhtiyaç Zaruret ilişkisi

Mürsel maslahatlar başlığı altında da belirtildiği gibi İslam; insanlara yarar sağlamak, onları kollayıp gözetmek için gönderilmiştir. Bilindiği gibi, insanların maslahatları üçe ayrılmıştır. Bunlar, zarurî, hacî ve tahsinî maslahatlar şeklindedir.

Zarurî maslahatlar; dini, canı, akli, malı ve ırzı korumaktır. İşte bu maslahatların korunması zaruret olarak görülmektedir.

İnsanı meşakkate düşüren, fakat helak etmeyen veya birer süs kabilinden olan maslahatlara da ihtiyaç ismi verilmektedir. Fakat Mecelle, ihtiyacın genel olsun, özel olsun zaruret derecesinde görülebileceğini belirtmektedir.⁷⁵

İslam hukukçuları zaruretlerin haramları mübah kıldığını kabul etmekle birlikte, bazı İslam hukukçuları, zaruret olmayan normal ihtiyaçların giderilmesi için bazı ruhsatlar verilmişse de, bu ihtiyaçlar için gerektiğinde haramları işlemenin caiz olmayacağını savunmuşlardır.⁷⁶

Normal ihtiyaçların bile, gerektiğinde haramları mübah kıldığını savunan hukukçular da mevcut olup ayetlerle⁷⁷ de tezlerini savunmuşlardır.

Zaruret halinin tespiti, izafi ve içtihadi bir karakter arz etmektedir. Bunun için, zaruret haline bir hudut çizmek, çoğu kez mümkün olmamaktadır.

1.2.5.3. Zaruret Halinin Şartları

Zaruret halinin şartları şöyle tespit edilmiştir:

1. Tehlike mevcut olmalıdır.
2. Tehlike derhal (fil hal) mevcut olmalıdır.
3. Tehlike kaçınılmaz olmalıdır.

⁷⁴ Karaman, **İslam'ın Işığında Günün Meseleleri**, I, s. 340.

⁷⁵ Haydar, a.g.e. , Mad. 32.

⁷⁶ Baktır, a.g.e. , s. 189 vd.

⁷⁷ Maide, 5: 6; Bakara, 2: 185; Nisa, 4: 28.

4. Tehlike kişiyi haramı işlemeye zorlayıcı olmalıdır.
5. Tehlikeyi helal yoldan giderme imkânının olmaması gerekmektedir.
6. Tehlikenin bulunduğu kesin kanaat olmalıdır.⁷⁸

Zaruret halinin bu şartları, tamamen zaruret ve ihtiyacı ayrı gören ve ihtiyacı değil de, zaruret halinin haramları mübah kılmada etkili olduğunu savunan görüşe göre tespit edilmiştir.

İhtiyaç ile zarureti birbirine yakın, birini diğerinin doruk noktası olarak kabul eden ve dolayısı ile haramları helal kılmada ikisinin de etkili olduğunu savunanlara göre, yukarıda sayılan maddelerdeki "tehlike" sözcüğünün ihtiyaç şeklinde anlaşılması gerekmektedir.

1.2.5.4. Tarım Sigortası Zaruret ilişkisi

Ticari tarım sigortasının zaruret olduğu, zaruret olmadığı ve meşru bir yol bulununcaya kadar zaruret görülebileceği şeklinde üç görüş ortaya çıkmıştır.

a) Sigortanın Zaruret Olduğunu Savunanlar ve Delilleri: Bu görüşün öncülerinden olarak Mustafa ez-Zerka, Tefvik Vehbe, Ali el-Hafifi hatırlatabiliriz. Delilleri şöyledir:

1. Günümüzde sigorta, toplum hayatının vazgeçilemez unsurlarından biri olmuştur. Bilindiği gibi, artık sigortasız ticaret yapmak, nakliyecilik yapmak imkânsızlaşmıştır. Bunun yanında fert ve toplum için sigortanın her çeşidinde fayda mevcuttur. Sigorta iktisadi kalkılmanın, girişimci bir toplum yetiştirmenin anahtarıdır.⁷⁹

2. Sigortanın her bir çeşidi, şeriatın muteber gördüğü maslahatlardan birini yerine getirmektedir. Sigorta olmadığına bu maslahatlar zarar göreceğinden, sigorta Şeriatın itibar ettiği bir kurumdur.

Komşunun komşuyu tanımadığı günümüzde sigorta, fertler arasındaki kopukluğu giderici, milli servetin yok olmasını önleyici ve iktisadi kalkınmayı tehdit eden riskleri denetim altına alıcı bir rol üstlenmektedir.

⁷⁸ Baktır, a.g.e. , ss. 230-250.

⁷⁹ Faysal Mevlevi, a.g.e. , s. 141; M. Zeki, a.g.e. , s. 136.

Bu şekilde günümüz toplumunda, sigortanın ihtiyaç ve zaruret olduğu kabul edildiğinde, zaruretlerin haramları mübah kılması hususundaki fıkıh kuralını göz ardı edemeyiz.⁸⁰

Nitekim geçmişte de, topluma faydasının var olduğu, ihtiyaç haline geldiği ve yalnız insanlardan meşakkati kaldırmak için, bazı haramların işlenmesine cevaz verilmiş, kıyas dışı olarak bazı muameleler meşru görülmüştür. Günümüzde sigorta akdi, varlığı iddia edilen haram unsurlarla birlikte, ihtiyaç ve zarureten dolayı caiz görülmeli, meşru akitler sınıfına katılmalıdır.⁸¹

b) Sigortanın Zaruret Olmadığını Savunanlar ve Delilleri: Bu görüşü benimseyenlerden bazılarını şöyle zikredebiliriz. Ebu Zehra, Muhammed Emin ed-Darir, A. Attar, Abdüssemi el-Mısri. Bunların dışında birçok İslam hukukçusu da bu görüşü benimsemiş ve delillerini şöyle belirtmişlerdir:

1. İslam hukuku zaruretleri dikkate almıştır. Ancak zaruret haline bir sınır getirilmiştir. Can, din, akıl, mal ve namusun yok olacağı durumda haramı işlemek caiz olur. Sigorta ise, bu asli zaruret görülen şeyleri korumadığı için zaruret sayılmaz.⁸²

2. Sigorta kurumunun çağın ihtiyacı gereği olduğu fikri doğru değildir. İnsanların ihtiyacı, feci olaylardan oluşan sıkıntıyı ve onun getirdiği zararın yok edilmesi için bir şeyin bulunmasını gerektirmiştir, bu doğrudur. Ancak bu çözüm, sigorta ile olsun, başka şeylerle olsun eşittir. Mevcut sigorta müesseseleri bu şekilde insanların ihtiyacından oluşan kurumlar değildir. Aksine, sermaye babalarının oluşturduğu İslami üsluptan uzak bir kurumdur.

Ayrıca insanların ihtiyacı bizzat ticari sigortaya değildir. Onların ihtiyacı, zararı büyük olan musibetlerin, kazaların izlerini hafifleten bir kurumdur.⁸³

3. İslam'ın asıl maksadının insanlardan sıkıntıyı kaldırmak olduğunu biz de kabul etmekteyiz. Ancak, insanlara bir şeyi kolaylaştırmak ve onlardan zorluğu kaldırmak, gayri meşru bir şekilde olmamalıdır.⁸⁴

⁸⁰ el-Mısri, a.g.e. , s. 19.

⁸¹ Ebu'l Mecid Hark, a.g.e. , ss. 58-60.

⁸² A. Attar, a.g.e. , s. 68.

⁸³ Faysal Mevlevi, a.g.e. , s. 142.

⁸⁴ M. Zeki, a.g.e. , s. 137.

4. Sigortanın iktisadi bir zaruret olduğu görüşü doğru değildir. Bunun doğru olması halinde aynı görüş faizli bankalar için de ileri sürülebilir. Onlar da iktisadi bir zaruret midir? Yoksa Müslümana, içinde faiz gibi haram unsurların mevcut olmadığı bir kurum kurmak, bir görev değil midir?⁸⁵

5. Sigortanın kısmi faydalarını inkâr etmek mümkün değildir. Fert ve topluma faydalı hizmetler verdiğini kabul etmekle beraber, bir zaruret olarak göremeyiz.

Zira malın korunması, zararların paylaştırılarak telafisi, sigortanın verdiği hizmetler, başka yollarla da mümkündür. Mesela, zekât gelirlerinin harcama yollarından biri olan borçlular fonu, yardımlaşma sigortaları vb.⁸⁶

6. Zaruret halinin şartlarından biri de mevcut hale meşru bir çözüm yolunun bulunmamasıdır. Yani, içinde bulunulan halden meşakkat ve sıkıntıdan meşru bir yolla kurtulmak mümkünse, gayri meşru yola girip, ondaki haramların, iş bu zarurettten dolayı, mübah olmasını savunmak doğru değildir. Sigortanın verdiği hizmetleri daha güzeli ile verecek meşru kurumlar oluşturulabileceği için, mevcut sigortalar zaruret görülemez.⁸⁷

7. Doğal servet kaynakları; *ziraat, ticaret ve sanattır*. Sigorta doğal servet elde etme kaynaklarından değildir. Öyle ise, sigorta şirketleri kapılarını ticarete açmalı, sigortalar ticari ortaklık şekline dönüştürülmelidir. Böyle yapılmayınca, asli kaynaklar dışında servet elde edilmeye çalışılmış olur ki, sigortacı için bu doğru olmaz.

Ayrıca, bu şekilde gayri meşru servet edinme yolunun, bir de zaruret görülerek helal gösterilmeye çalışılması; hırsızın, ancak zarurettten dolayı hırsızlık yapacağı gerekçesiyle, hırsızlığı helal gösterme çabası gibi bir şey olur. O zaman, katilin cinayeti de helal olmalıdır. Zira her cinayette, katilin de birtakım menfaatleri vardır.⁸⁸

c) Meşru Bir Kurum Kuruluncaya Kadar Sigortanın Bir Zaruret Kabul Edilebileceğini Savunanlar ve Delilleri: Bu görüş, bir nevi yukarıda sunulan iki farklı görüşün ortasıdır. Bu görüşe göre, sigortanın bizzat kendisi zaruret değildir. Zaruret görülmediği için de, böyle bir sözleşme üzerine kurulan sigorta sistemi de, mutlak anlamda caiz bir müessese değildir. Diğer yönden bu görüş sahipleri, sigortanın, ferdin

⁸⁵ A. M. Cemal, a.g.e. , s. 15.

⁸⁶ A. Attar, a.g.e. , s.70.

⁸⁷ M. Zeki, a.g.e. , s. 137.

⁸⁸ A. Necdi, a.g.e. , ss. 286-291.

zaruri maslahatlarına hizmet etmediği, onları koruma gibi bir vazife yapmadığı için zaruret görülemeyeceğini kabul edenlerden de ayrılmaktadır.

Bu son görüş sahipleri; sigortanın fert ve toplumlarda bazı faydalar sağladığını kabul etmişlerdir. Ancak, aynı hizmeti sunan meşru yolların varlığı gerekçesiyle sigortayı zaruret görmemişlerdir. Bununla birlikte, mevcut sigortalardan istifade, yardımlaşma sigortalarının mevcut olmadığı, Beytü'l-mal'in bulunmadığı bir ortamda, genel bir ifadeyle; meşru alternatifleri oluşturuluncaya kadar, sigortanın bir zaruret olduğunu kabul etmişlerdir. İşte bu ortamda, meşru şekli ortaya konuluncaya kadar, tehlikelerin zararından korunmak için ticari sigortaları caiz görmüşlerdir.⁸⁹

Nizamü't-te'min adıyla sigorta hakkında bir araştırması bulunan Faysal Mevlevi; alternatifleri oluşturuluncaya kadar mevcut sigortalarla ilişki hakkında; devletin mecbur kıldığı çeşitleri meşru bir zaruret hali görmektedir. Mecburiyet olmamasına rağmen, Müslümanın kendisine gelebilecek zararı taşıyacak gücü olmadığına da sigortalanmanın caiz olduğunu belirtir. Zaruretin sigortanın caiz görülmesini de yalnız mal ve mesuliyet şekilleri ile sınırlandırmış hayat sigortalarının zaruret görülmeyeceğini belirtmiştir.⁹⁰

Müslüman Gençler Cemiyetinin Genel Sekreterlerinden Prof. Ahmet eş Şirbasi; mevcut sigortalardan derhal kurtulmak mümkün olmadığına, zaruret hali görülerek geçici olarak caiz görülebileceğini ifade etmiş, ancak bundan kurtulmak için çalışmanın farz olduğunu belirtmiştir.⁹¹

1972 yılında "Nedvetü't-teşrii'l-İslami" adı altında Libya Üniversitesi'nde toplanan İslam hukuku bilginlerinin sigorta akitleri ve hükmü tartışmasının sonunda aldıkları şu karar da aynı doğrultudadır: "Kaza sigortaları ve benzerlerine ihtiyaç dolayısı ile şer'î alternatifi oluşuncaya kadar ruhsat verilmesine karar verilmiştir."⁹²

Günümüz hukukçularından Hayreddin Karaman'da zaruret dolayısı ile haramla iştigal edildiği bilinmesi ile birlikte, mevcut sigortalarla muamele edilmesinin caiz görülebileceğini, hatta azı vererek çoğun korunması düşüncesi ile geçiş döneminde bu

⁸⁹ Ebu'l-Mecid Hark, a.g.e. , ss. 77-82.

⁹⁰ Faysal Mevlevi, a.g.e. , ss. 138-139.

⁹¹ Hayrettin Karaman, **İslam'a Göre Banka ve Sigorta**, Damla Yayınevi, İst. 1981, s. 159.

⁹² A. Abduh, **et-Te'minü'l-İslamî**, s. 198.

hususun teşvik bile edilebileceğini savunmaktadır. Ancak alternatifini bir an önce oluşturmanın Müslümanların görevleri olduğunu da vurgulamaktadır.⁹³

Konuyu özetleyecek olursak ticari sigortaların hükmü hususunda, âlimler değişik görüşler beyan etmişlerdir:

İslam bilginlerinin çoğunluğu mevcut ticari sigortaların, garar ve cehalet içerdiği, en azından kumar şüphesi bulunduğu, faiz içerdiği, fasit şartlar içerdiği ve bunlarla birlikte şer'i bir zaruret olmadığı, mürsel maslahat kapsamına girmediği ve sahih bir genel örf de görülemeyeceği gerekçesiyle, caiz olmadığı görüşüne varmışlardır.

Sayıları sınırlı bir kısım âlim ise, mevcut sigortalarda bulunan haram unsurların, akdin özüyle ilgili olmadığı, fikhın tanıdığı meşru akitlerle irtibatlandırılabilceği ve diğer yönden, sigortanın çağın zarureti olduğu, mürsel maslahat sayılması gerektiği ve genel bir örf haline geldiği gerekçesiyle, bütün çeşitleriyle sigortaların caiz olduğunu ifade etmişlerdir.

Üçüncü bir grup âlim ise; ticari sigortanın bazı çeşitlerinin caiz olduğu, bazılarının da caiz olmadığı görüşünde bulunmuşlardır.

İslam Hukuku açısından yapılan incelemeler sonucunda İslam hukukçularının çoğunluğunun görüşünün daha isabetli olduğu görülmektedir. Çünkü tarafların delillerini incelediğimizde ticari sigortaların ve dolayısıyla ticari tarım sigortasının İslam hukuk ilkelerine aykırı olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır.

Özellikle de İslam hukuk ilkelerine bağlı kalmaya çalışan yardımlaşma sigortalarının kurulduğu ve gelişmeye başladığı bu yıllarda bu tür alternatifler varken, İslam hukuk ilkelerine aykırı bir ticari sigortayı savunmak doğru gözükmemektedir. Dikkat edildiği üzere birçok hukukçu ticari sigortayı savunurken, alternatifinin olmamasını ve zaruret olmasını delil olarak göstermişlerdir.

Bugün ise alternatif yardımlaşma sigortaları mevcut olduğundan ve bunlar her geçen gün gelişmeye çalıştığından dolayı, artık ticari sigortaları savunacak bir delil kalmamaktadır. Bu yüzden bütün Müslümanlara düşen İslam hukuk ilkelerine uygun sigortaları tercih edip, gelişmeleri için desteklemeleridir. Müslümanlar kendi kurumlarını kurdukları zaman zaten birçok sorunda kendiliğinden çözülmüş olacaktır.

⁹³ Karaman, **İslam'ın Işığında Günün Meseleleri**, I, ss. 330-354.

Çünkü günümüzde yaşadığımız birçok sorun, Müslümanların kendi kurumlarını kuramamalarından kaynaklanmaktadır.

Ayrıca tarım sigortalarını diğer sigorta çeşitlerinden ayıran bir özellikte taşıdığı risklerin çokluğudur. Bu yüzden genellikle ülkelerde mevcut sigorta şirketleri tarım sigortası yapmamaktadır. Risk büyük olduğundan ve zarar etme olasılığı yüksek olduğundan sigorta şirketleri tarım sigortalarına girmekten çekinmektedir.

Tarım sigortası yapan şirketlerde bu büyük risklerden dolayı çok yüksek fiyatlarda prim talep etmektedirler. Bu sebeplerle tarım sigortacılığı diğer özel sigortacılık çeşitlerine göre daha geride kalmaktadır.

Bundan dolayı da ülkelerde devletler tarımı korumak için, ya tarım zararlarını devlet olarak karşılamaktadır, ya da tarım sigortaları kurup çiftçilere prim desteğinde bulunmaktadırlar.

Türkiye’de de eskiden tarım zararlarını, devlet bütçeden yaptığı yardımlarla karşılamaya çalışırken bugün devlet, gözetiminde kurduğu sigortalar havuzu ile çiftçilere prim desteği sağlayarak tarıma katkı sağlamaya çalışmaktadır. Bu nedenle de bu tür tarım sigortaları devlet desteği ile birlikte ticari tarım sigortaları olmaktan çıkıp, yardım amaçlı devlet tarafından kurulan sosyal sigortalar kapsamını girmektedir.

Bir sonraki başlıkta devlet tarafından, tarıma yardım amaçlı kurulan tarım sigortaları havuzunun, İslam Hukuku açısından meşruiyeti incelenecektir.

2. TARIM SİGORTALARI HAVUZU TARSİM’İN İSLAM HUKUKU AÇISINDAN MEŞRUIYETİ

Bilindiği üzere ülkemizde devlet, tarımı ve çiftçiyi desteklemek üzere tarım sigortaları havuzunu kurmuştur. Bu sigorta çeşidini mevcut ticari sigortalardan ayıran özellik ise, devlet destekli sosyal sigortalardan olmasıdır. Çünkü geride zikredildiği üzere İslam hukukçuları sigortayı incelerken sigortaları ticari sigortalar, yardımlaşma sigortaları ve sosyal sigortalar olmak üzere üç kısma ayırmışlardır.

İslam hukukçularının çoğunluğu ticari sigortalara İslam hukuku açısından olumsuz bakarken, yardımlaşma sigortalarına ve sosyal sigortalara olumlu bakmışlardır. Buna sebep olarak da ticari sigortalardaki ticaret yani kar elde etme fikrini göstermişlerdir. Çünkü İslam hukukuna göre, bedelli yani karşılıklı ticari amacı olan

akitlerde garar, cehalet ve bedeller arasındaki fark, akdin sıhhati açısından etkilidir. Ancak ticarî olmayan ve yardımlaşma amacı olan akitlerde garar, cehalet ve bedeller arasındaki fark etkili olmamaktadır.

İslam hukukçuları yardımlaşma sigortasında; ticari amaçlar doğrultusunda hareket edilmeyip kazalar ve tehlikeler karşısında, insanlar arasındaki yardımlaşmayı sağlamak için gayret edildiğinden caiz görülmüştür. Sosyal sigortalarda ise durum biraz daha farklıdır. İslam hukukçuları sosyal sigortalarda yardımlaşma amacı olduğundan ve genelde sosyal sigortalar zorunlu olduğundan sosyal sigortaları caiz görmüşlerdir.

Ancak bazı İslam hukukçuları sosyal sigortaları yardımlaşma amacı olduğundan dolayı caiz görürken, bazı hukukçularda sosyal sigortaların zorunlu olmasından ve insanların başka çareleri olmamasından dolayı yani sosyal sigortaların zaruret olmasından dolayı sosyal sigortaları caiz görmüşlerdir.

Türkiye’deki devlet destekli tarım sigortalarının yani Tarsim’in durumu ise biraz daha farklıdır. Çünkü genelde sosyal sigortalarda olduğu üzere zorunlu değildir. Ayrıca tamamen devlet tarafından organize edilmeyip, devlet ve özel sektör iş birliğiyle yönetilmektedir. Primler özel şirketler tarafından toplanıp tarım sigortaları havuzuna aktarılmaktadır. Poliçeleri de şirketler oluşturmaktadır. Devlet ise bunların gözetimini sağlamaktadır. Ayrıca primlerin yarısı, tarıma destek olması çiftçilerin zorlanmadan sigorta yapabilmeleri için, devlet tarafından karşılanmaktadır.

Devlet toplanan primlerin zararları karşılayamaması durumlarında da, bu havuza maddi olarak destekçi olmaktadır.

Yukarıda ki bölümlerde anlatıldığı üzere sigorta şirketleri, tarım sigortasında riskler çok olduğu için tarım sigortasına yaklaşmamakta ya da çok yüksek primler karşılığında tarım sigortası yapmaktadır. Devlette bu havuz sistemini kurarak, sigorta şirketlerinin üstlenmeye çekindikleri riskleri üstlenmektedir. Ayrıca çiftçilerinde zorlanmadan sigorta yapabilmeleri için, çiftçilere prim desteği sağlamaktadır.

Çiftçiler tarım sigortasına yani Tarsim’e katılmakta serbesttirler. Yani herhangi bir zorunluluk yoktur. Yalnız devlet çiftçileri bu konuda teşvik etmekte ve tarım sigortası yaptırmayanlara afet ve olası risk durumlarında yardım yapmamaktadır. Tarım sigortası uygulaması başlamadan önce afet ve risk durumlarında devlet, çiftçilerin

zararlarını karşılamaktaydı. Ama tabii ki bu yardımlar yeterli miktarda ve zamanında olmayabiliyordu.

Bu yüzden devlet bu Tarsim uygulamasına geçerek, hem yardımların zamanında ulaşmasını, hem de tarım zararlarının devletin bütçesine çok fazla yük getirmesini engellemeyi başarmayı hedeflemiş oldu.

Tarım sigortaları havuzunun yani Tarsim'in İslam hukuku açısından durumunu tespit edebilmek için İslam hukuk ilkelerine göre incelenmesi gerekmektedir. Çünkü geride geçtiği üzere tarım sigortaları eski akitlere benzememektedir. Bu tarım sigortası akitleri yeni bir akit çeşidi olduğundan dolayı, İslam hukuk ilkelerine göre incelenip hükmü üzerinde durulacaktır.

Bu bölümde, genel olarak bir akdi batıl kılan unsurlardan garar, cehalet, kumar ve faizi, ele alarak, tarım sigortaları havuzu Tarsim uygulaması ile alakasının tespiti araştırılacaktır

2.1. TARSİM'İN İSLAM HUKUK İLKELERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yukarıda geçtiği üzere garar, cehalet, faiz, kumar bir akdi batıl kılan unsurlardandır. İslam hukuk ilkelerine aykırı bu gibi unsurlar barındırması akitleri batıl kılan sebeplerdendir. Bu yüzden bir akdin sıhhat durumunun anlaşılması için İslam hukuk ilkelerine göre araştırılması gerekmektedir.

2.1.1. Faiz

İslam hukuku bakımından bir akdin sıhhat durumunu etkileyen unsurlardan biri de faiz içermesidir. Faiz, ivazlı (karşılıklı) bir akitte, karşılıksız kalan bedel olarak tanımlanmaktadır.⁹⁴ Yani faiz, mal bedelli akitlerde söz konusu olmaktadır. Tarsim gibi sosyal sigortalar ise bir teberru akdidir. Dolayısıyla, faizin gerçekleşeceği bir saha değildir.

Ticari sigortalarda akit, kar amacı taşıdığından, prim ve tazminat arasındaki fazlalık, faiz olarak görülmüştür. Dolayısıyla akdin bu özelliği, akdi faizden koruyan bir

⁹⁴ Halebi İbrahim, **Mültekâ el-Ebhur**, thk. Vehbi Süleyman, Beyrut 1988, II, 37.

unsurdur. Nitekim sosyal sigortalarda mevcut olan fazlalık, mutlak olsun veya gecikmeden dolayı olsun, faiz kabul edilmemektedir. Zira akit bir kar amacı taşımamaktadır.

Nitekim 1978 yılında Mekke'de yapılan İslam Fıkhi toplantısında, icma ile sosyal sigortaların caiz olduğuna karar verilmiştir. Kararlar arasında, bu akdin fazlalık ve gecikme faizinden uzak olduğu belirtilmiştir.⁹⁵

Ayrıca, bu sigortalar akile sistemine benzetilerek, sosyal sigortalarda, üyenin verdiğiinden fazla almış olmasının faiz telakki edilemeyeceği belirtilmiştir.⁹⁶

Yalnız akdin içerisindeki fazlalıklar, akitte yardımlaşma amacından dolayı caiz görülürken, toplanan primlerin faizle çalıştırılması ise caiz görülmemiştir. Tarsim'de ise bu konudaki kanunda, toplanan primlerin nasıl çalıştırılacağına dair bir emir bulunmadığından dolayı bir kesinlik yoktur. Yani primler faizle çalıştırılabileceği gibi faizsiz bir şekilde de çalıştırılabilir. Genelde de sigorta kurumlarında, faizli yatırımlarda kar oranı daha yüksek olduğundan faizli yatırımlar tercih edilmektedir. Tarsim'de ise yatırımların nasıl değerlendirildiği konusunda net bir açıklama yapılmamaktadır.

Şayet yatırımlarda faizli olanlar tercih ediliyorsa o zaman bu faizin caiz görülmesi mümkün değildir. İslam hukukçuları da faizli yatırımları caiz görmemektedir. Bu işlem İslam hukuku açısından da kabul edilmemektedir.

İslam hukukçularının çoğunluğu, yatırımların faizle işletilmesinin sigorta akdine zarar vereceğini ve akdi ifsat edeceğini savunurken, bazı İslam hukukçuları ise bunun sigorta akdine zarar vermeyeceğini savunmuşlardır. Bu faizli yatırımın sigorta işletmecisini ilgilendirdiğini ve dolayısıyla sorumluluğun kendisinde olduğunu belirtmişlerdir. Sigortalının ise bu durumda bir sorumluluğunun bulunmadığını ve sigorta akdinin bu faizden etkilenmeyeceğini söylemişlerdir.

Ancak dikkat edildiği takdirde çoğunluğun görüşünün daha isabetli olduğu görülmektedir. Çünkü İslam hukukunda faiz yasaklanırken faize götüren ve faize sebep olan şeylerde yasaklanmıştır. Bir Müslüman faize bulaşmadığı gibi faizli bir işlemede

⁹⁵ A. Abduh, *et-Te' minü'l-İslami*, s. 199.

⁹⁶ Faysal Mevlevi, a.g.e. , s. 176.

vesile olmamalıdır. Çünkü İslam hukukunda harama sebep olan unsurlarda yasaklanmıştır.

Sosyal sigortalardaki faizli yatırımlara ise, İslam hukukçuları sosyal sigortaların zorunlu olmasından yola çıkarak sorumluluğun devlette olduğunu, bu konuda vatandaşın yapacağı bir şey olmadığını beyan etmişlerdir. Ancak Tarsim diğer sosyal sigortalar gibi zorunlu olmadığından durum biraz daha farklı olmaktadır. Burada vatandaşa da tercih hakkı kalmaktadır. Ancak vatandaş kendisini Tarsim'den önceki uygulamalarda, afet durumlarındaki yardımın kaldırılması sebebiyle kısmen zorunlu hissetmektedir. Çünkü devlet Tarsim'e sigorta yaptırmayanları, daha önceden yaptığı afet yardımlarını yapmayarak kısmen zorunlu kılmaktadır.

Bu sebepler dolayısıyla Tarsim'de yardımlaşma amacı ön planda olduğundan prim ve tazminat arasındaki farklar faiz olarak görülmezken, Tarsim'in faiz unsurlarından uzak kalabilmesi için yatırımlara dikkat edilmesi ve faiz içeren yatırımlardan sakınılması gerekmektedir.

2.1.2. Garar ve Cehalet

İslam hukuku kaynaklarında belirttiğine üzere, hibe, kefalet, teberru gibi bedelli olmayan yardımlaşma amaçlı akitlerde, çoğunluğa göre, gararın etkisi yoktur.⁹⁷

Bedelli, fakat karşılığı maldan başka bir şey olan akitlerde gararın etkisi ise ihtilafıdır. Dikkate alınan unsura göre hüküm değişmektedir. Bunun için İmam Malik (ö.176/795), bu türlü akitlerde, orta yolu tutmuş ve az gararın caiz, çoğunun ise caiz olmadığını söylemiştir.⁹⁸

Devlet destekli tarım sigortası olan Tarsim ise, en dar ifade ile mal dışı bir bedelli akittir. Mal karşılıklı bir akit olmadığı için, bir takım bilinmezlikler burada affedilmiştir.

Bilindiği gibi; bu sigortanın asıl amacı yardımlaşmadır. Yardımlaşmaya katkıda bulunanın verdiği aynı şekilde alamama veya daha fazla alma ihtimalinin bulunması, garar görülmemelidir. Zira burada amaç karşılık alabilmek değildir. Karşılık

⁹⁷ Zuhayli, **İslam Fıkhi Ansiklopedisi**, V, s. 303.

⁹⁸ Abdurrezzak Senhurî, **Mesâdiru' l-hak fi'l-fıkhi'l-İslamî**, Beyrut ts. III, s. 45.

beklemeden, teberru niyeti ile yardımlaşmaya iştirak eden kişinin, verdiği bir karşılık alamaması bir tehlike değildir.⁹⁹

Teberru akitlerinde gararın etkisinin olmadığı hususunda, konumuzla çok yakından ilgili şu örnek kaynaklarda mevcuttur. Ömür boyu kendisine bakmak şartı ile evini birine hibe edenin, hibesi ve şartı, bir bilinmezlik içermesine rağmen sahih kabul edilir.¹⁰⁰ Zira akit, şartlı da olsa hibe akdidir.

Tüm bunların yanında, bu sigorta akdinde, belki çok az oranda garar mevcut bulunabilir. Ancak bu nevi gararın, ticari akitlerde bile affedildiği âlimlerin ittifak ettiği bir husustur.

2.1.3. Kumar

Beşeri hukukta, bir akdin kumar sayılabilmesi için, kumar niyetinin, en azından taraflardan birinde bulunması gerekmektedir.¹⁰¹ Bu açıdan bakıldığında, devlet destekli tarım sigortasında ve hatta ticari sigortalarda, kumar unsuru mevcut değildir. Zira üyelerin böyle bir niyeti yoktur.

İslam hukukunda ise, kumar tanımı çok geniş tutulmuş ve gararlı akitler bile, kumar nevi sayılmıştır.

Bu açıdan devlet destekli tarım sigortasına bakıldığında kumar unsurunun olmadığı görülmektedir. Zira kumar, gararın olduğu yerde mevcut olmaktadır. Garar unsuru da, mal karşılıklı akitlerde, yani alış veriş gibi ticari akitlerde cari olabilmektedir veya bu akitlere tesir etmektedir. Bunun yanında, teberru ve yardımlaşma akitlerinde ise, gararın aranması doğru değildir.

Öyle ise, denebilir ki, garar bir akdin kumar sayılabilmesi için gerek şarttır, yeter şart değildir. Yani akdin kumar akdi olması için, gararın yanında, akdin ticari bir akit olma özelliği de aranmaktadır. Bu iki unsur, yardımlaşma sigortalarında birleşmediğine göre, bu sigorta bir kumar akdi değildir.

⁹⁹ A. Abduh, **et-Te'minu l-İslami**, s. 199.

¹⁰⁰ Bilmen, **Kamus**, IV, s. 241.

¹⁰¹ Akev, a.g.e. , s. 43-44.

Tekrar ifade edelim ki, bu sigorta, kendi şahsına özel bir teberrudur. Burada, sigortaya katılanın yardıma muhtaç olduğunda, verdiğiinden fazla alacak olması ihtimali, kumar şeklinde değerlendirilmemelidir.¹⁰²

Bütün bu değerlendirmeler sonucunda, devlet destekli tarım sigortası olan Tarsim'in ticari bir amacı olmayıp, tarımla uğraşan insanları koruma amaçlı olduğundan dolayı İslam hukuk ilkelerine göre yasak olan garar, cehalet, faiz ve kumar gibi unsurları birebir içermediği söylenebilir. Ancak yatırımların değerlendirilmesi konusunda, faiz açısından biraz daha dikkatli olunması gerektiği de akdin sıhhati açısından önem arz etmektedir.

2.2. TARSİM HAKKINDA İSLAM HUKUKÇULARININ GÖRÜŞLERİ

25-29 Eylül 1996 tarihinde Konya'da gerçekleştirilen I. Uluslararası İslâm Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi'nde, "Sosyal sigortaların caiz olduğu" kabul edilmiştir.¹⁰³

Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu, sigorta konusunda iki karar almıştır. Bunlardan 17.09.1997 tarih ve 174 sayılı kararında, zorunlu sigortaların *zaruret* sebebiyle caiz olduğu, zorunlu olmayanların ise helal olmadığını kabul etmiştir. 07.04.2005 tarih ve 64 sayılı kararında ise, genel olarak, sosyal sigortalar, karşılıklı sigortalar ve ticarî sigortaların caiz olduğunu kabul edilmiştir.

Sigortayı konu edinen İslâm bilginleri, sosyal sigortaların caiz olduğunda görüş birliği etmektedirler. Devlet destekli tarım sigortası Tarsim'e bakıldığında ise, sosyal sigorta olması açısından caiz görülmektedir. Ancak hukukçulardan bazıları, sosyal sigortaları özel sigortalardan ayırırken sosyal sigortaların zorunlu olmasını göstermişlerdir. Sosyal sigortalarla özel sigortalar arasındaki farkın zorunluluk olduğunu belirtmişlerdir.¹⁰⁴ Zorunluluk açısından bakıldığında ise, bu sigorta çeşidinde zorunluluk bulunmamaktadır. Dolayısıyla sosyal sigortalarda zorunluluğu şart koşan hukukçular tarafından devlet destekli tarım sigortası, sosyal sigortalar kapsamına

¹⁰² Faysal Mevlevi, a.g.e. , s. 176.

¹⁰³ Sonuç Bildirisi, "Sigorta" I. Uluslararası İslâm Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi Şirket ve Yönetimi, Finans ve Borsa, Zekât, Faiz, Sigorta Tebliğler, Müzakereler, Sonuç Bildirileri, Kombad Yayınevi, Konya 1997, s. 1062.

¹⁰⁴ Kender, Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku, s. 18.

girmemektedir. Ancak yardımlaşma amacı her halde daim olduğundan dolayı ticari sigortalar kapsamına da girmemektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, devlet destekli tarım sigortası Tarsim'in yardımlaşma amacından dolayı İslam hukuk ilkelerine aykırı olmadığı gözükmemektedir. Yardımlaşma amacından ve devlet destekli sosyal sigortalar kapsamına girmesi açısından, İslam hukukçularının görüşlerine de ters düşmemektedir. Ancak faiz unsurundan hem yatırım açısından hem de işlemler açısından uzak durulması gerekmektedir. Yatırımların faizle işletilmesi ya da işlemlerde faiz oluşması durumunda ise sigorta akdi caiz olmamaktadır. Bazı âlimler bu tarz faiz işlemlerinin sigorta akdine zarar vermeyeceğini savunsa da, bu görüş doğru değildir. Çünkü İslam hukuku hiçbir şekilde faize ve faize desteğe izin vermemektedir. Bu sebeple Müslümanların ve kurumlarının her türlü faizli işleminden uzak durması gerekmektedir.

SONUÇ

Müslüman toplumlarda da İslam'ın ilk yıllarından itibaren günümüz ticari sigorta şirketlerinin sunduğu hizmetleri, sosyal güvenlik sistemleri olarak nitelendirebileceğimiz *âkile*, *zekât*, *vakıflar*, *sandıklar*, *ahîlik* ve *loncalar* vb. zorunlu veya gönüllü kuruluşlar tarafından; karşılığı çoğu kez Yüce Allah'tan beklenilerek karşılanıyordu. Önceleri denizlerde ticaretteki riskler için söz konusu olan sigorta, zamanla bütün ticarî alanlarda; araçların, evlerin, işyerlerinin ve tarım alanlarının risklere karşı korunmasında söz konusu olmuştur. Hatta insanların sağlığına ve insanın başına gelebilecek tehlikelere karşı da söz konusu olmaya başlamıştır. Ve özellikle doğal afet ve risklere daha çok maruz kalan tarım sektöründe, iyice etkisini arttırmaya başlamıştır. Çünkü diğer alanlardaki riskler daha çok bireyselken, tarımda riskler bir bölgeyi tehdit etmektedir. Tarım ürünlerinden başka bir geçim kaynağı olmayan çiftçiler ve ancak bu yetişen tarım ürünleriyle gıdalanarak hayatta kalabilen insanlık için tarımın ve tarım alanlarının korunması daha da bir önem kazanmıştır.

Son dönem İslam hukukçuları, İslam hukuk kaynaklarında açıkça zikredilmeyen ve yeni karşılaştıkları bu muamelenin İslamî hükmünü araştırmışlardır. Sigorta akdinin, İslam hukuku kaynaklarında yer alan birçok akitle alakasını tartışmışlardır. İslam hukukçularının çoğunluğu, sigortanın eski akitlerden birine tam anlamıyla benzemediği ve yeni bir akit çeşidi olduğu görüşüne varmışlardır. Az sayıdaki hukukçular ise, eski akitlerden bazıları ile sigorta akdi arasında benzerlik kurmuşlardır.

Sigortanın yeni bir akit olduğu görüşünün ağırlık kazanmasıyla birlikte, bu yeni akdin özellikleri ve içeriğinin İslam hukuk kurallarına uygun olup olmadığı tartışması gündeme gelmiştir. Son yarım asırda, konu ile ilgili araştırmalar yoğunluk kazanmış ve bu konuda bilimsel toplantılar düzenlenmiştir. Bu toplantılarda, konu ile ilgili tartışmalara kesin olarak son verecek bir karara varılmamıştır. Ancak, İslam hukukçularının konu ile ilgili görüşlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

1. (Tekafül) Yardımlaşma sigortası, yardım amaçlı olduğundan ve İslam'ın maksat ve hedeflerine uygun olduğu için İslam hukuk ilkelerine aykırı bir şey içermediği müddetçe âlimlerin çoğunluğu tarafından caiz görülmüştür.

2. Sosyal sigortalar, devletin uyguladığı sosyal bir güvence olarak kabul edilmiş, bu sebeple âlimler tarafından caiz olduğu kanaatine varılmıştır. Bu kararında alınmasında, amacın kâr olmayışı, tüm topluma menfaat sağlayışı önemli rol oynamıştır.

3. Ticarî sigortaların hükmü hususunda ise, alimler değişik görüşler belirtmişlerdir:

İslam bilginlerinin çoğunluğu mevcut ticarî sigortaların, garar ve cehalet içerdiği, en azından kumar şüphesi barındırdığı, faiz ihtiva ettiği, fasit şartlar içerdiği ve bunlarla birlikte şerî bir zaruret olmadığı, mesâlih-i mürsele kapsamına girmediği ve sahih bir umumî örf de görülemeyeceği gerekçesiyle, caiz olmadığı görüşüne varmışlardır. Bazı âlimler ise, mevcut sigortalarda bulunan haram unsurların, akdin özüyle ilgili olmadığı, fikhın tanıdığı meşru akitlerle alakalandırılabilceği ve diğer yönden, sigortanın çağın zarureti olduğu, mesâlih-i mürsele sayılması gerektiği ve umumî bir örf haline geldiği gerekçesiyle, bütün çeşitleriyle sigortaların caiz olduğunu ifade etmişlerdir.

Üçüncü bir grup alim ise; ticarî sigortanın bazı çeşitlerinin caiz, bazılarının da caiz olmadığı görüşünde bulunmuşlardır.

Ticarî tarım sigortaları da, ticarî sigortanın bir çeşidi olduğundan ticarî sigortayla aynı hükümdedir. Devlet destekli tarım sigortaları havuzu Tarsim'e bakıldığında ise, bir yandan yardımlaşma sigortasına bir yandan da sosyal sigortalara benzemesi açısından, İslam hukukçularının büyük çoğunluğu tarafından caiz görülmektedir. Ancak devlet ve özel sigorta kurumları tarafından işbirliği neticesinde yürütüldüğünden dolayı, bir kısım âlimler tarafından bazı yönleri sakıncalı görülmektedir. Özellikle bazı toplanan primlerin faizle işletilmesi İslam hukuku açısından sakınca içermektedir.

Âlimlerin bazıları bunun bireylerin sorumluluğu kapsamında olmadığından dolayı; bireyler açısından bir sakıncası olmadığını belirtirken, bazı âlimler ise bunu sakıncalı görmüşlerdir. Ancak İslam hukukuna bakıldığında şüpheli olanlardan sakınması tavsiye edildiğinden dolayı, sakınca bulunduğunu belirten alimlerin görüşlerinin daha isabetli ve daha ihtiyatlı olduğu bir gerçektir. Bu yüzden bütün faizli

işlemlerden kaçınılması gerekmektedir. Sigorta kurumları oluşturulurken bu konuda daha hassas olunması, İslam hukukuna daha çok uygun düşmektedir.

Sonuç olarak denilebilir ki; tarım sigortası ve diğer sigorta uygulamaları kar amacı gütmeyen, İslam hukuk ilkelerine uygun olarak yürütüldüğü sürece, İslam bilginleri tarafından kabul edilmektedir. Bu şekilde İslam'ın da emrettiği yardımlaşma sağlanmış olmaktadır. Aksi halde yardımlaşma amacı olmadığında sigorta, insanların korkularını sömüren bir kurum haline dönüşmüş olacaktır.

KAYNAKLAR

- ABBAS HÜSNÜ, **Akdü't-te'min fi'l-fıkhül-İslamî vel-kanunu'l-mukâren**, Fıkhî Meselelere Fetvalar, terc. Mahmut Osmanoğlu, Ahmet Hamdi, İstanbul, 1992.
- ABDUH İsa, **et-Te'min Beyne'l hilli ve't tahrim**, Dâru'l İ'tisam, Kahire trs.
- ABDUH Abdulmuttalib, **et-Te'minü'l- İslami**, Kahire, 1988.
- ABDULLAH Selâme, **el-Hatar ve't-te'mîn**, y.y., 1987.
- ABDÜSSETTAR Ahmet Necdi, **Akdü't-Te'min Beyneş-Şer'iatı ve'l Kanun**, (Basılmamış Doktora Tezi), Kahire, 1972.
- AKATLI Cengiz, **İsviçre Sigortacılığına Genel Bir Bakış**, İstanbul, 1968.
- AKEV Sahir Talat, **Türk Hususi Hukukunda Kumar ve Bahis**, İstanbul, 1964.
- AKMUT Özdemir, **Hayat Sigortası Teori ve Türkiye'de Uygulama**, Sevinç Yayınevi, Ankara, 1980.
- ALİ HAYDAR, **Dürrü'l-Hükkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm**, Fatih Matbaası, İst. 1330h.
- ALPER Yusuf, **Sosyal Güvenliğin Tasarruf Eğilimlerine Tesirleri**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Bursa, 1985.
- ARSEVEN Haydar, **Sigorta Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul, 1991.
- ATABEK Reşat, **Sigorta Hukuku**, Duygu Matbaası, İst. 1950.
- ATTAR Abdünnasır Tefvik, **Hükmü't-te'min beyne-ş-Şeriat'il İslamiyye**, Mektebetü Nehda, Mısır trs.
- BAKTIR Mustafa, **İslam Hukukunda Zaruret Hali**, Akçağ Yayınları, Ankara trs, 1981.
- BEHÎ Muhammed, **Nizamü't-te'min**, Kahire, 1965.
- BİLGE Necip, **Hukuk Başlangıcı**, 25.b., Turhan Kitabevi, Ankara, 2008.
- BEŞER Faruk, **İslâm'da Sosyal Güvenlik**, Bilge Yayınları, İstanbul, 2004.
- , "İslâm Şeriatı Açısından Sigorta", I. Uluslararası İslâm Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi (ed. Mehmet Bayyığit), Konya, 1997.

- BİLMEN Ömer Nasuhi, **Hukuki İslamiyye ve İstilahatı Fıkhiye Kamusu**, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1985.
- BOZER Ali, **Sigorta Hukuku**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ank. 1984.
- BUHÂRÎ Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, **el-Câmiu-Sahih**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- CEMAL, Ahmet Muhammet, **Ukudu't-te'min beyne'l-İtiraz ve't-te'yid**, Mekke, 1980.
- CEVZÎ İbn Kayyim Muhammed b. Ebi Bekr, **I'la'mu'l-muvakkin an Rabbi'l-âlemin**, Beyrut, 1991.
- CEZİRÎ Abdurrahman, **el-Fıkh ale'l- mezahib**, ter. Hasan Ege, Bahar Yayınevi, İstanbul trs, 1991.
- ÇETİNOĞLU Muhterem, **Türkiye'de Sigortacılık Teknik Esasları Üzerinde İnceleme**, Nuru Osmaniye yayınevi, İst.1965.
- DALGIN Nihat, İslam Hukukuna Göre Sigorta, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Samsun,1994.
- , **İslâmın Işığında Sigortacılık**, Samsun, 2002.
- , **DİA**, Sigorta mad., c.37, s.159-164.
- DİKMEN Ahmet Cenk, Hayat Sigortası Şirketlerinin Örgüt Yapılarının İncelenmesi ve Bir Örnek Olay, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İst. 1991.
- DİLİK Sait, **Sosyal Güvenlik**, Yeni Asya Yayınları, Ankara, 1992.
- DUMAN Şebnem, Türk Sigorta Sektöründe Üretim Faaliyetleri ve Ekonomik Kayıpları, M.Ü.S.B.E., (Basılmamış Doktora Tezi), İst.,1983.
- EBU DAVUD Süleyman b. el-Eş'as es- Sicistani, **Sünen**, Çağrı Yayınları, İstanbul,1982.
- EBUL MECİD Hark, **Min ecli te'mini'l İslami muasır**, Dâru'l-hüdâ, Mısır 1993.
- EDGÜ Ekrem, **Sigortalar Hukuku**, Ankara, 1966.
- ESEN B. Nuri, **Sigorta Bilgisi**, Milli Eğitim Yayınları, Ankara, 1945.
- FIRAT Alâeddin, **Türk Özel Sigortacılığı**, İst. 1962.
- GÜLÇÜR Fazıl K., **Sigorta Tekniği Aktüerya Hesapları**, İst. 1971.
- GÜN A. Emrullah, **Sigorta Hukuku**, Ank. 1947.

- GÜNGÖR Mahmut, Türkiye'de Tarım Sigortası Uygulamaları ve Devlet Destekli Tarım Sigortası, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.
- HACAK Hasan, “İslâm Hukukunda Sigorta ve Fıkıh Bilginlerinin Sigortaya Yaklaşımının Genel Bir Değerlendirmesi”, MÜİFD, sy. 30, 2006.
- HALEBÎ İbrahim, **Mülteka'l-ebhur**, thk. Vehbi Süleyman, Beyrut, 1989.
- İBN ABİDİN, **Reddü-l muhtar**, Kahire, 1386.
- İBN HACER Ahmed b. Ali el-Askalani, **Fethu'l-Barî şerhu Sahihi'l Buhârî**, Bulak, 1883 -1300 h.
- İBNÜ'L-KAYYİM Ebu Abdullah Muhammed b. Ebi Bekr, **I'la'mu'l-muvakkîn an Rabbi'l âlemin**, Beyrut, 1991.
- İBN KUDAME Abdullah b. Ahmed, **el- Muğnî**, Beyrut, 1992.
- İBN MÂCE Ebu Abdullah b. Yezid b. Mâce, **Sünen**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- İBN RÜŞD Muhammed b. Ahmet, **Bidâyetü'l müctehid ve Nihâyetü'l muktesid**, 1981- 1401.
- İSAAC Alfred, **Sigorta İşletmesi**, çev. Nakibe, T. Üzgören, İst., 1947.
- KARAMAN Hayrettin, **İslam'a Göre Banka ve Sigorta**, Damla Yayınevi, İst., 1981.
- , **İslam'ın Işığında Günün Meseleleri**, Nesil Yayınları, İst. 1988.
- KAYA Ali, **Güncel Fikhî Konular**, Emin Yayınları, Bursa, 2013.
- KENDER Rayegan, **Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku**, Filiz Kitabevi, İst. 1990.
- KURTUBÎ Muhammed b. Ahmed, **el-Câmi li ahkâmi'l-Kur'an**, Kahire, 1967.
- MEVLEVÎ FAYSAL, **Nizâmü't-te'min ve Mevkıfu's-Şerîati minh**, Beyrut, 1988.
- MOLLA HÜSREV Muhammed b. Firmuz, **Dürerü'l hükkâm fi şerhi gurerü'l-ahkâm**, İstanbul, 1976.
- NEVEVÎ Ebu Zekerriyya Muhyiddin b. Şeref, **el-Mecmu şerhu'l-mühezzeb**, Cidde ty.
- SAĞLAM Hadi, İslam Hukuku Açısından Hayat Sigortası, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2001.
- SAN'ANÎ Muhammed b. İsmail, **Sübülü's-salam Şerhu Bulugi'l-meram min cemii edilleti'l-ahkâm**, Darü'l-ceyyid, Beyrut ty.
- SENHURÎ Abdurrezzak, **Masâdiru'l-Hak fi'l-fikhil-İslamî**, Beyrut ty.

- SERAHSÎ Şemsüddin Muhammed b. Ahmet, el-**Mebcut**, İstanbul, 1983.
- SEVİM Uğur, Türkiye’de Tarım Sigortalarında Tarım Sigortaları Havuzu ve TARSİM Uygulaması, Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2010.
- ŞAFİİ Muhammed b. İdris, el-**Ümm**, Beyrut, 1990.
- TANRIVERMİŞ Harun, Tarım Sigortaları, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Yayınları, Ankara, 1994.
- TEKİNALP Ünal – ÇAMOĞLU Ersin, **Türk Ticaret Kanunu ve Kooperatifler Kanunu**, Beta Yayınları, İstanbul, 1995.
- ULAŞ Işıl, **Uygulamalı Sigorta Hukuku**, Ankara, 2012.
- ULVAN Abdullah Nasih, **Hüküm’l İslam fi’t-Temin**, Cidde, 1987.
- ÜLGENER F. Sabri, **Milli Gelir, İstihdam ve İktisadi Büyüme**, İst., 1974.
- ZEKİ Muhammed SEYYİD, **Nazariyyetü’t-te’min fi’l-fıkhı’l-İslami**, Kahire, 1986.
- ZERKA M. Ahmet, **Nizamü’t-Te’min Hakikatühü ve-er-Ra’yüş-Şer’iyyi fihi**, Beyrut, 1984, 1404h.
- , **el-Medhalu’l-fıkhı’l-âmm**, Kitabu’l Fıkr, 10. baskı, Dimeşk, 1968.
- ZUHAYLİ Vehbe, **el-Fıkhı’l İslamiyyü ve Edilletühü**, terc. Heyet, İst., 1991.
- , **İslam Fıkhı Ansiklopedisi**, V, ter. Heyet, Feza Yayınları, İstanbul, 1994.
- , **et-Tefsiru’l-Münir fi’l-akide ve’ş-Şeria ve’l-Minhac**, ter. Komisyon, Bilimevi Yayınevi, 1. baskı, 2003.

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı	Abdurrahim		Güler
Doğum Yeri ve Yılı	Bursa		1989
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi	Arapça		
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	2006	2010	Zeytinburnu İmam Hatip Lisesi
Lisans	2010	2014	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans	2014	2016	Uludağ Üniversitesi
Doktora			
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı
1.	2012	-	Diyanet İşleri Başkanlığı
2.			
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayımlar:			
Diğer:			
İletişim (e-posta):	Gu1.ghk@gmaik.com		
		Tarih İmza Adı Soyadı	

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Abdurrahim Güler
Tez Adı	İslam Hukuku Açısından Tarım Sigortası
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Temel İslam Bilimleri
Tez Türü	Yüksek Lisans
Tez Danışman(lar)ı	Prof. Dr. Ali Kaya
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) izni	☒ Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimin sadece içindekiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama izni	☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin vermiyorum

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih : 18/07/2016

İmza :

